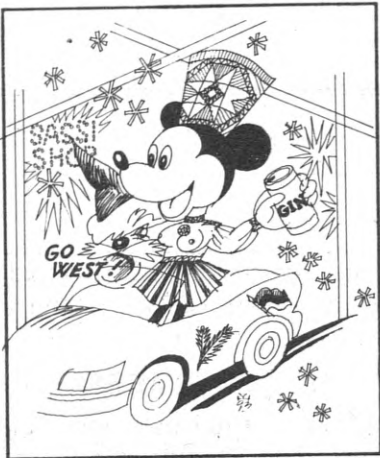

KULTUURILEHT

LK. 8—10

HEINZ

VALGU

jõuluooper

"VÕIM JA VAIM

KÄSIKÄES"

NR. 51/52 (2513/2514)

24. DETSEMBER 1993

HIND 4 KROONI

TÕNU SOO

TALLINNA ÜLIKOOL
Akadeemiline
Raamatukogu

11.—15. DETSEMBER

● Von Krahli

Teatri saalis esietendus ja esitati viis päeva Toomas Saarepera ja Ervin Õunapuu lavastust **"Sannikovi maa"** ("Sarka t.f.") Kristel Leesmendi ja Indrek Taalmaa kehas- tuses (pildil). *Performance'i* vormis lugu võrgutavast naisolendist ja pahelisest paavstist seostub (kui seostub) Sannikovi maa legendiga väga kaugete assotsiatsioonide kaudu.

15. DETSEMBER

● Tehti teatavaks soomlaste heategevusprojekti "Valge raamat" toetusrahade saajad. 150 000 krooni jaotus nõnda: **Liili Rummeli "Päkapikumetsa lood"** — kirjastamise ja kõva- de kaante jaoks 50 000 krooni; **Lehte Sööt- Hainsalu "Pikkurilli"** — kirjastamistugi 35 000 krooni illustatsioonide ja trükikulude katteks; **Ott Arderi "Potsatus"**, kunstnik **Priit Pärn** — kirjastamiseks 25 000 krooni; **Aino Perviku "Keerule lugu"**, kunstnik **Piret Raud** — vär- vilahutuse kinnimaksimiseks 20 000 krooni; **"Soome muinasjutte"**, tõlkinud **Anne Karu**, kunstnik **Ülle Meister** — müügihinna alanda- miseks 20 000 krooni.

16. DETSEMBER

● TA Presiidiumi saalis asutati uus teadus- ühing, **Eesti Poliitikateaduste Assotsiatsioon**. Nimest hoolimata on tegu mittepoliitilise ühen- dusega, mis koondab politolooge ja teisi poliiti- kateadustega tegelejaid. Viieliikmelisse juhatus- se valiti Rein Taagepera, Rein Toomla, Raivo Vettik, Georg Sootla ja TA Filosoofia Instituudi direktor **Priit Järve**, kes sai ka assotsiatsiooni presidendiks.

● **Estonia Teatri Talveaias** toimub tihedalt üritusi, igaüks omamoodi meeleolukas ja rikas- tav. Nii tundub isegi vägivaldne just **Meeli Kal- lastu lauluõhtut** eraldi esile tuua. Ehk sellega, et sel õhtul sai iga kuulaja lauljatarilt ka väikese jõulukingi. Tore, ent päris kingitus oli ikkagi Meeli Kallastu ja Helin Kapteni esinemine — Debussy poeemid Baudelaire'i tekstidele. Õhtu teises pooles pakuti igihaljaid jõululaule Jaak Jürissoni seades ja "Hortus Musicuse" meeslauljate toel.

17. DETSEMBER

● Tartus austati **Jaan Tõnissoni**, kes sündis 22. dets (ukj.) 125 aastat tagasi. Tartu Ülikooli raamatukogus toimus sel puhul Akadeemilise Ühistevuse Seltsi ja Jaan Tõnissoni Instituudi korraldusel teaduskonverents, mille ettekanded käsitlesid Jaan Tõnissoni tegevust riigimehena, ajakirjanikuna, ülikooli õppejõuna ja Tartu vaimu kandjana. Pühapäeval jätkusid juubeliüritused ülikooli aulas aktusega, mille avas rektor Peeter Tulviste. Peokõne pidas professor Hando Run- nel. Valitsuse tervituse ütles edasi minister Paul-Eerik Rummo.

Aktsiaseltsi "Postimees" esimees Mart Ka- dastik rääkis "Postimehe" tänasest seotusest Jaan Tõnissoniga. Aktsiaseltsi põhiaktsionäri, Jaan Tõnissoni poja Heldur Tõnissoni (Šveits).

KROONIKA

algatusel on praegu loomisel Jaan Tõnissoni "Postimehe" Fond, mis tahab toetada Eesti ühiskonna demokraatlikku ja tasakaalustatud arengut. A/S "Postimehe" juhatus on otsustanud eraldada 1994.a. Tartu Ülikoolile rahvusvaheliste teadusürituste korraldamiseks 75 000 krooni.

Praegu on Tartus avatud kolm Jaan Tõnisso- nile pühendatud näitust: ülikooli raamatukogus, linnamuuseumis ja ajalooarhiivis, kus eksponeeritakse avalikkusele enamasti tundmata ori- ginaaldokumente ja -fotosid.

● **Avatud Eesti Fond** korraldas Raekojas jõuluvastuvõtu, millel tehti ka kokkuvõtteid lõp- pevast tööaastast. 1990.a. Georg Sorose alga- tusel loodud fond on toetanud Eesti ühiskonna arengule olulisi projekte, andnud abirahasid ja stipendiume üle 2 miljoni USA dollari väärtuses. 1993. aastal olid toetussummad 1 237 451 dol- larit ehk ligi 17 miljonit Eesti krooni, mis jagati 89 projekti vahel ja 446 stipendiumiks, kõige rohkem kultuuri ja hariduse heaks. Nagu teatas Avatud Eesti Fondi direktor Mall Hellam, on järgmisel aastal fondi kasutada ligi 2 miljonit dollarit.

● **Eesti Kultuurifondi** ju- hatuse nimel andis Ivi Een- maa Rahvusraamatukogu kuppelsaalis üle fondi täna- vused aastaauhinnad. Eesti Kultuurifondi suure auhinna (3 x 1993 krooni) pälvis **Mer- le Karusoo "Circuluse"** eest (pildil). Eesti Kultuurifondi ju- hatuse esimehe asetäitja Iossif Eidelkind aval- das lootust, et fondil on võimalik oma auhindu anda ka tuleval aastal.

● Toimus **Üldlaulupeo Peakomisjoni** ist- ung, millest võtsid osa ka maakondade esinda- jad. Otsustati, et otseülekanded juubelilaulu- peost ja XV üldtantsupeost teeb Eesti Riiklik Tele- visioon. Arutati veel peorongkäigu ülesehituse põhimõtteid, peo eelarve projekti, teatmiku koostamist jm.

● **Tarbekunstimuuseumis** avati **Anu Ivaski ja Endel Valk-Falki** (pildil) tööde jõulunäitus. Anu Ivask esitab elegantset portselanimaali, En- del Valk-Falk batiktehnikas kangaid, lina- sid jm. ning mitmekesise nahaväljapaneku.

● Tartu Kunstimuuseumis avati juba tuntud noorte kunstnike **Inga Aru ja Kreg Kristingi** ühisnäitus. Kunstnikud esitavad viimaste aasta- te maale ja graafikat (I. Aru).

● **Põlevkivimuuseumi Valges saalis** on Vaivara Taluseltsi, Ulvi ja Kukruse käsitööringi näitus "Jõulud linnas ja maal...". Eksponeeritak- se looduslikust materjalist jõulukompositsioone

ja muud pühadega seotut, kaasa arvatud kaunit- kujundatud jõululauad. Näitus on lahti 10. ja- nuarini.

18. DETSEMBER

● Endisel parun Krüdeneri majal Tartus Üli- kooli 14 avati **Lydia Koidula ja Johann Volde- mar Jannseni mälestustahvel**. See on Jann- senite ainuke Tartus säilinud elukoht. Uus tah- vel pandi vana asemele, millele oli kirjutatud vaid Lydia Koidula nimi. Postipapale ega "Posti- mehele" seal endistel aegadel ruumi ei leitud. Pärast mälestustahvli avamist algas ülikooli aja- loomuuseumis Toomemäel kirjandusmuuseumi Koidulale pühendatud teaduskonverents, mis lõppes pühapäeval.

● **Kirjastus "Kupar"** tähistas Rahvusraama- tukogu konverentsisaalis 100. raamatu ilmumist. "Raamat" valmis "Kupra" seitsme autori jõul kut- sutud külaliste silma all — iga kirjanik kirjutas ühe lause — ja paljundati sealsamas igaühele kaasavõtmiseks (autorid Enn Vetemaa, Jaan Kross, Mihkel Mutt, Heljo Mänd, Mats Traat, Arvo Valton ja Hans Luik). Trükikojast tuli sel nädalal "Kupra" 106. raamat. 1987. aastal asu- tatud kirjastus on olnud edukas — alustati nelja raamatuga esimesel aastal, tänava kirjastati ne- likümmend teost.

● **Taani Instituut** pidas Mustpeade Maja Valges saalis jõulupeo. Külakosti töid Estonia Teatri solistid ja Muusikaakadeemia rahvas (pil- dil).

● Esmakordselt anti üle stipendium, mis on asutatud Rootsimaal ning mõeldud eesti näi- tekunsti arendamiseks. Tegemist on **Lensi Römmer-Kuusi** ja tema abikaasa **Edmar Kuusi** asutatud mäles- tuskapitaliga, mis on loodud Eesti Kapitali juurde. Esimene stipen- dium (5000 SEK) mää- rati Noorsooteatri näitle- jale **Jaan Tätttele** (pildil). Stipendium jäädvustab Lensi Römmer-Kuusi mälestust. Näitleja suri Rootsis 20. novembril 89 aasta vanuses.

● **Mustpeade Maja** kipub Väravatorni kõr- val Tallinna teiseks va- namuusika keskuseks, eeskätt tänu initsiatiivi- kale **"Cantores Vagan- tesele"**. Seekord paku- ti itaalia ja saksa vara- barokki, külalisena kaastegev ka David Kettlewell Rootsist (pildil).

HEAD UUT 1994 AASTAT!

Järgmisel öhtul kõlas samas majas XVIII sajandi muusika: dirigendina debüteeris Vanalinna Barokkorkestri ees Aivo Välja ja korraldajana vana-muusikale keskenduv kontserdifirma "Concerto Grosso".

19. DETSEMBER

● Helsingis tehti kokkuvõtte **Soomme—Eesti fotovõistlusest** "Inimene töö, kodu ja puhkehetkel".

Võistluse peaaubinna andis žürii **Albert Truuväärile** foto "Peaminister Mart Laar: härra talunik, mis teil on "Voimixi" vastu?" eest. Eesti fotograafidest märgiti veel ära Albert Truuväärt (reportaaž), Vassili Šalja (koduteema), Tõnu Noorits (huumor), Gunnar Vaidla (sport), Volde-mar Maask (töö) ja Sven Arbet (vaba aeg).

20. DETSEMBER

● **Soomme Instituut** kutsus oma jõulukülalised Kirjanike Majja. Soome Instituut saab endale peatselt ruumid Kirjanike Maja teisel korrusel. Uuest aastast asuvad ametisse kultuurisekretär Eva Lille ja sekretär Auli Lehtonen. Tallinnas jätkab kultuurisekretärina Maimu Berg, Tartus Pertti Pyhtilä ja Maarja Lõhmus. Märtsis asub Tallinna instituudi juhataja professor Seppo Zetterberg.

● **Stuudio "Maurum"** ja **Jaan Tõnissoni Instituut** esitasid Rahvusraamatukogus tunniajase **videofilmi "Jaan Tõnisson"**. Filmi režissöör on Peep Puks, konsultant Lauri Vahtre. Filmi finantseerisid sponsorid Eestist ja Norrast, samuti Eesti valitsus. "Jaan Tõnissoni" tutvustasid ja selle saamisloost rääkisid stuudio "Maurum" juht R. Karemäe, Jaan Tõnissoni Instituudi direktor A. Laius ning filmi autorid. Esilinastusel viibis ka peaminister Mart Laar, kes ajaloolasena on üks filmi tegelastest.

● Tallinna Draamateatris anti pärast "Tuleingli" etendust **ajakirja "Rambivalgus"** preemia eelmise hooaja parimale meesnäitlejale. Preemia (5000 krooni) otustati ajakirja lugejate häälte põhjal ning selle sai Draamateatri näitleja **Andrus Vaarik** (pildil).

21. DETSEMBER

● **Magistrikraadi** kaitsesid **Helgi Vihma** ("Johannes Aaviku kujunemine keeleuueandajaks", oponendid Eduard Vääri ja Jaan Õispuu) ning **Oskar Kruus** ("Raimond Kolga elukäik ja looming", oponendid Endel

Nirk ja Pärt Lias).

● **Rahvusraamatukogu** tähistas oma **75. aastapäeva** konverentsiga "Eesti Rahvusraamatukogu ja rahvuslik identiteet".

Praegu on 40 000 lugeja kasutuses 4,3 miljonit säilitusühikut Tõnis-mäel valminud uues hoones. Rahvusraamatukogu eelkäija Riigiraamatukogu alustas 1918. aastal Toompea lossis paarisaja lugeja ja paari tuhande köitega. Tähtpäevaks kujundati postitempel, mis oli kasutusel Tallinna Peapostkontoris ja raamatukogu fuajees. Samas müüdi ka raamatukogu pildiga eriumbrikke.

● Galeris "Vaal" avati **Sirje Eelma personaalnäitus**. Välja on pandud graafilise sari "Põhja-maa", mis oma delikaatse lähemismuutis, kõrgetasemelise teostuse ja sümbolise keelega peegeldab eesti graafikale iseloomulikke jooni ja traditsioone.

VALGE KROONIKA

17. DETSEMBER

VANU PILTE HEA ON NÄHA

Seoses Eesti Raadio 67. aastapäeva (18. XII) ja Leonid Iljitš Brežnevi 87. sünniaastapäevaga (19. XII) avati uue Raadiomaja kohvibaaris temaatiliste reproduktioonide näitus. Umbes kahekümnel värvirõõmsal taiesel oli kujutatud L. I. Brežnevit mitmes teda tabavalt ja avameelselt iseloomustavas olukorras (L.I.B. põllul, sõjaväljal, vabrikutöölise keskel juttu puhumas, ordineid-medaleid kätte andmas, ise neid tagasihoidlikult vastu võtmas jne.). Äkknäituse organisatsioonilise koguraskuse olid enda kanda võtnud välisautor Hugo Hiibus ja raadio ajaviitesaadete toimetaja Vello Mikk. Üllatusmomendina olid korraldajad esimesele kümnele baari sisenejale-näitusekülastajale välja pannud tasuta pitsi viina. Sellest, et infot nii näituse kui napsi kohta oli kiiduväärse osavusega salajas suudetud hoida, kõneles ilmselget keelt asjaolu, et avamiseks oli end baari ukse taha sättinud kõigest viis huvilist, kusjuures ka neist vähestest vaid üks oli asjaga kursis.

Esimestena astusid üle uksele vea ja said "preemiasüsti" raadio venekeelsete saadete toimetajad Gerbert Tsukker ja Valeri Golovin. Viit viimast andis korraldajatel ja juba ruumis viibijatel suhteliselt imekspandavalt kaua oodata. Aga kellele kord juba oli määratud väljavali-tuna kohale jõuda, see ka kohale jõudis. Teiste seas näiteks infosaadete peatoimetaja Jüri Raudsepp, kaadriosakonna juhataja Vello Ladva ja nii mõnigi veel. Üheteistkümnendana astus sedapuhku baari-näituseruumi sisse klarnetimängija Avo Joala. Statuudi järgi pidi tema esimesena täies ulatuses tellitava-pakutava ise kinni maksma. Mida eelnimetatu ka nurisemata tegi.

Pärastlõuna kohvibaaris jätkus siiras, soojas, sündsas ja sõbralikus õhkkonnas.

ENN KARU

VÄHEHAVAL HAKKAB VALGUST PAISTMA

PAUL-EERIK RUMMO, kultuuri- ja haridusminister

Jõulude ja aastavahetuse eel selga sirutades ja ringi vaadates tundub, et vähehaaval hakkab valgust paistma.

Ma ei mõtle siin evangeeliumivalgust, mis tuleb võltsimust ja vägevast nagu igal aastal.

Mõtlen praegu proosalisemalt seda "valgust tunneli teises otsas" meie igapäevaaasjades — seda, mis ei tule iseenesest ja mille poole oleme püüdnud visalt liikuda.

Uude faasi on astunud omandireform, haldusreform, maksu-reform, kohtureform. Kõigil neil on otsene väljund ka kultuuri-poliitikasse.

Omandireform võimaldab selgitada õiguslikud suhted kultuuriobjektide — hoonete, rajatiste, varade — ümber, korrastada nende haldamine, saada lõpuks konkreetne pilt oma vajaduste ja võimaluste vastavusest. Haldusreform annab alused ja, ütleksin, moraalse toetuse igal piirkonnal oma vastvalitud volikogude kaudu ära tunda oma inimeste kultuurilised vajadused ja oma eripära ning otsida teid selle realiseerimiseks. Maksureform, mis seisneb kõigepealt süsteemi lihtsustamises ja eri tüüpi maksude proportsioonide muutmises, parandab loodetavasti maksude laekumist ja sedakaudu nii riigi kui kohalike eelarvete seisust, teiseks, hakkab nüüd juba tõesti mõttekaks muutma kapitali seaduse ja fondide seaduse rakendamist. Kohtureform viib meid isikuväärkuse tagamise ja kaitsmise poole, millela kultuur on tühi sõnakõlks.

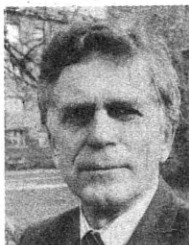
Hoogu kogub haridussüsteemi korraldamine kõigil tasanditel. Valminud teadus-seadusega loodame ühendada poliitikute, teadlaste ja ettevõtjate huvid ja võimalused kaugeleulatuvate rahvuslike arengukavade kujundamiseks. Optimaalset toime-misviisi otsivad niisugused olulised kultuurisfäärid nagu muinsuskaitse, ringhääling, sport, kultuuriturism.

Need kõik on suuremad taustliikumised ja vundamendirajamised. Rööbiti on kul-genud igapäine elu oma üksikasjadega, poolmärkamatu teisenenud hoiakud. Pan-gad kosuvad, hakkab saama selgemaks, keda neist kui palju uskuda. Oma pikkadest vinduvatest kriisidest on üle saamas mõnedki kollektiivid ja asutused. Raskuste kiuste tekib ja varieerub järjest uusi nähtusi ja algatusi. Hootised skandaalituhi-nad ning üliküürse taevamanna nõudmised on asendumas järelemõtliku asjalikkuse ja la-henduste otsimisega. Ja mõnel puhul ka leplikkusega, kui need edasi lükkuvad. Vist juba vähehaaval hakkamegi elada oskama.

Allakirjutanu märkab hooti, et ilmselt ei jõua info ja arusaamine tema ametkon-na tegevusest päris piisavalt ja adekvaatselt nende kätte, kellele see huvi pakub. Olen seepärast otsustanud paluda uuest aastast "Sirbilt" ja "Õpetajate Lehel" kord kuus oma veergu, et esitada asjade üldisemaid taustu ja arupidamisi. Samuti olen palunud kaastöötajail, eriti ministeeriumi osakonnajuhatajail ja nõunikel, sa-gedamini lehtedes kirjutada. Seda kõike lisaks pressikonverentsidele, mida püüame endiselt korraldada keskmiselt kord kuus (jagades ühtlasi pressiteateid kirjalikul kujul), ja valitsuse igapäevastele infotundidele, kus meie ala on esindatud, kui on midagi päris aktuaalset.

Tahaksin väga tänada kõiki, kelle mõistmine ja toetus on aidanud meid edasi ühise asja ajamisel sellel pingelisel aastal. Head jõulurahu ja tahedad meelt kõigile!

ATLANT CONTRA SIBER

ANDRES TARAND, keskkonnaminister

See ei ole koht seletada pikalt ilma ja kliima vahet. Vahe on ajaline. Ilm on lühike ja heitlik, kliima toetub aastakümnete statistikale. Samasugust vahet tuleks rakendada poliitilise ilma- ja kliimaennustuse puhul.

Päris kliima ja poliitiline kliima ei seisa siiski nii lahus, nagu esimesel pilgul võiks paista. Meil Eestis — ühel pideval üleminekumaal — toetub see seos peaaegu teaduslikule alusele. Reegel on statistiline ja väljendab seda, kas domineerib lääne-edela suunast Atlandi mõju või on sagedane Siberi mõju suure mandri sisemusest. Esimesel juhul on tegemist kliima soojene-misega, teisel külmenemisega, sest arvude maailmas määrab üldise trendi talv (Siber—külm).

Niisiis langebki üks soojenemine kokku viikingite domineerimisega ning lõpeb ristiriitlike kannakimmutusega siin. Jahenemist XVI sajandist saadab meile rahvana kõige karmim periood Liivi sõja, Suure näljaaja ja Põhjasõ-jaga. Külmenemise tippajaks on Venemaa kotkatiib juba üle meie. Järsk soojenemine eelmise sajandi teisel poolel alustas Vene impeeriumi lagunemist: Oktoobrirevoo-lutsioon on ajaloolises plaanis selle lõpu viimase faasi algus. Nagu igakümnelt on märganud, räägitakse praegu ainult soojenemise jätkumisest, isegi mõnel määral murettegevate võimalustega madalatele maadele ja põuastele piirkondadele.

Sellelgi on vahetu poliitilise kliima prognoos Eesti jaoks antud. Tugevneb At-landi (lääne) mõju, nõrgeneb ida (Siberi) oma. Peale pehmemate talvede tähendab see ka tuulisemaid suvesid: kunagi ei ole võimalik ainult positiivne. Aga asja tuum on see, et kokku võttes aktiveerib muutus inimesi, ei aja talvel ainult ahju peale ega suvel pelgalt peesitama.

Muidugi. Tuleviku tumedus tähendab alati seda, et leiab aset täiesti ootamatuid sündmusi. Žirinovski nähtus Venemaal ei ole ootamatu ja sellest sügub muidu küll ohtlikku arengu võimalust omajagu optimismi. Meie kasvav aktiivsus, eriti poliitiline, peab saama paremini suunatuks ja organiseerituks. Isetegevuslik ja ka kampaaniaaliku iseloomuga rähklemine võiks võtta tsiviliseeritud piirjooned juba aastal 1994.

1993. A. LAUREAADID

KARIN HALLAS

MART KIVASTIK

KATRIN LAUR

VEIKO MÄRKA

KRISTEL PAPPEL

JAAK RÄHESOO

KAIA SISASK

JÜRI TALVET

VAINO VAHING

REET VARBLANE

Aastast kokkuvõtteid tehes leidis "Sirbi" toimetuse järjekordselt (juba 30. korda!), et tal on häid autoreid palju rohkem kui kümme, nagu lubab aastapremia statuut. Pealegi nii häid autoreid, kes kirjutavad enamasti ainult heast tahtest, nõudmata head, väarikat tasu. Loodame, et uuel aastal majandusolude paranedes saame ka oma tänavust võlga autorite ees vähendada.

Toimetuse enam-vähem üksmeelne otsus, mida kahtlemata mõjutasid ka lugejatelt saadud hinnangud, määras aastapremiad järgmistele autoritele:

KARIN HALLAS — "Mida kõike me ei ole ehitanud..." (nr. 36) ja teised arhitektuuri- kirjutised.

MART KIVASTIK — belletristikaga piirnev teatri- ja filmikriitika (nr. 2, 11 ja 16).

KATRIN LAUR — "Mesilase surma puhul" (nr. 16—17).

VEIKO MÄRKA — uurimuste tsükkel "Lugusid eestiaegsetest suurmeestest" (nr. 21, 23—28 ja 45).

KRISTEL PAPPEL — ooperiarvustused "Pariisi märtrid ja komöödiandid" (nr. 10), "Armetu armutu maailm" (nr. 21) ja "Muusikateater liigub siiski" (nr. 39).

JAAK RÄHESOO — "'Endla' oh-aeg" (nr. 29).

KAIA SISASK — teatriarvustused "Sõduritest ja saialilledest" (nr. 15), "Müsteerium, mis ühendab" (nr. 18) ja "Kogu tõe falloobiast" (nr. 44).

JÜRI TALVET — kodumaa-reisikiri "Pärnu: selle juuli maitse" (nr. 33).

VAINO VAHING — "Kes on kes ja kus" (nr. 18—20).

REET VARBLANE — "Eesti kujutav kunst 1993. Maal, graafika, skulptuur" (nr. 31).

"Sirbi" traditsioonilise kunsti- ja arhitektuuripremia pälvivad tänavu "DECO"-GALERII (EPP JA TIIT REBANE) ning VELJO KAASIK.

Önnitleme kõiki laureaate ja soovime loomingulist edu ka algaval aastal!

Et aga jutt vahepeal juba lugejale ja võlgadele läks, siis palume siinkohal vabandust ka oma tellijatelt ning püüame selgitada ühte piinlikku eksitust. Nimelt kuulutasime tellimiskampaania esimestel nädalatel, et uuest aastast kasvab "Sirp" 24-leheküljeliseks. Ühtlasi tundus toimetusele ja võis tunduda ka tellijale, et sel juhul lehe hinna tõus kahelt kroonilt kolmele justkui ei-olegi tõus! Paraku siiski on, sest nagu selgus, ei ole praegu tehniliselt võimalik valmistada poolteisepoognalist lehte, ilma et seda käsitsi kokku ei peaks lappama. Käsitöö aga muudaks "Sirbi" juba nii kalliks, et vaevalt seda ka lugeja soovib. Niisiis ei muutu kultuurileht mahukamaks mitte kohe, vaid alles esimesel võimalusel, seni püüame pakkuda lihtsalt kolmandiku võrra sisukamat lugemist.

Kohtumiseni 7. jaanuaril 1994!

"SIRP"

"SIRBI" KUNSTIPREEMIA

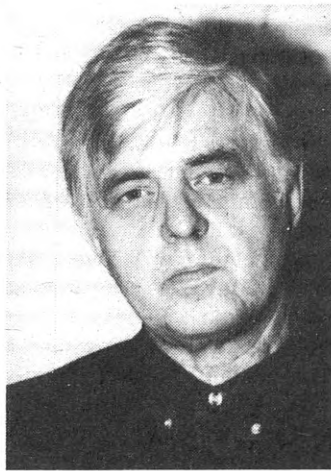

Leo Lapini näituse avamine "Deco"-galeriis.

11. veebruaril 1993.a. avas "Deco"-galerii (galeristid Epp ja Tiit Rebane), mis siiani oli tuntud müügigaleriina, ka näitusesaali. Juba esimese aastaga suutis "Deco" ennast tõestada elitaarse galeriina, millel on oma kindel suundumus ja tase. 1993. aastal on "Decos" toimunud Peeter Pere, kaks korda Siim-Tanel Annuse, Leo Lapini, Toivo Raidmetsa, Tõnis Vindi ja Markku Pääkose personaalnäitused. Nagu ütles galerii üks omanikke Epp Rebane, oli eesmärgiks algusest peale leida kindel kunstnikkond, kes hakkaks teatud aja tagant oma näitusi nende galeriis kordama. Samas ei limiteeritud kunstisuundumusi mingite kindlate piiridega, peakriteeriumiks on näidata vaid kõrgetasemelist kunsti. Epp Rebane soovis tänada kõiki galeriis esine-

nud kunstnikke, kelle toel oli võimalik hoida näituste taset ühtlaselt kõrge. Omaette momendina "Deco" tegevuses tuleks rõhutada tema kui praegu ainsa galerii staatust Kadriorus. Seega jääb tema kanda selle piirkonna kui kunstiregiooni prestiiž, mille taastamist E. Rebane peab ka galerii üheks ülesandeks. Omaette fenomen on "Deco" ka seetõttu, et ta on rajatud ja finantseerib ennast üha perekonna kapitaliga. Et galerii suudab ka edaspidi jätkata elitaarse joone hoidmist, seda näitavad 1994. aastaks planeeritud näitused. Sellised nimed nagu Urmas Muru, Peeter Pere, Leo Lapin, Jüri Okas, Ado Lill, Siim-Tanel Annus ei vaja kommentaare. Loodame, et "Deco"-galerii jätkab tegevust niisama edukalt ka tulevikus.

"SIRBI" ARHITEKTUURIPREEMIA

VELJO KAASIK

Kui Tallinna Kunstiülikool tervikuna on Eesti kunstiavaliikkusel mitut puhku hambus olnud, siis selle kõrvalt on märkamata jäänud, kuivõrd teisenenud on tegelikult arhitektuuriõpetus, mille uuenedmine algas arh. Veljo Kaasiku valimisega kateedrijuhatajaks 1990. a. Oma tasasel moel asju ajav ja ideerikkalt mõtisklev V. Kaasik on suurepärane iseseisvale tööle suunava, mitte end pealesurva pedagoogitüübi näide. Oma ala keskpäraste valdajate uputus on säravate isiksuste puudus ja TKÜ püsiv probleem, kuid arhitektuuri eriala üliõpilaste ja magistrandide nägudelt kiirgub veendumus, et neil on oma õpetaja olemas. Välismaailma ukSED on paotunud, kuid mitte igas kõrgkoolis pole suudetud võimalusi kasutada. Ent nii välislokoritega harjunud kui ka Shetlandist Salonikini workshop'idel osalevad arhitektuuri tudengid tunduvad olevat üsna oma sõiduvees. Lagunev nõukogude süsteem muutis linnaehituse oma perspektiivtuses mõttetuks alaks ja iga arhitekt igatses olla suur ruumikunstnik, kuid meie kaasaegses paradigmas on ekstaravantsete vormi- ja ruumielamustega majapõhised olulisem keskkonnasäästliku ökoarhitektuuri kavandamine ja reaalset majanduslikul alusel planeerimine, mis võib ulatuda megastruktuuridesse. Akadeemilisest kaugusest on dots. V. Kaasik toonud tudengid praktilisse töösse Tallinna Sadama planeerimisel. Veel 1980. aastatel diplomeerunud arhitektid, rääkimata vanematest, peavad nüüd tõsiselt mõtlema enesetäiendamisele (kas või TKÜ magistratuuris), sest laureaadi kae all on peale sirgumas uus, tänapäevase mõtleval põlvkond.

TA LIIGUB SIISKI

Lauri Vahtre. Euroopa — kas päästapaat või uppuv laev? AS "Helmet Raja & Co". Tallinn, 1993. 64 lk.

Lauri Vahtre on oma "Euroopa"-raamatuga tegelnud kauem ja põhjalikumalt kui mina käesolevat arvustust kirjutades, ja selles on tema suur moraalne eelis. Minu moraalne eelis võiks olla, et ma saan tema raamatuste suhtuda ehk erapooletumalt kui ta ise.

Kollektiivsel mälul on oma tööaotus, nii et mitte kõik ei pea mäletama kõike. Mäletamisväärsed mäletatakse eri tasemetel, eri mahus ja põhjalikkuses. On neid, kes näiteks Euroopa kultuuriloost ei tea kokku rohkem kui lehekülje jagu, on neid, kes teavad viis lehekülge, neid, kes viiskümmend, sada, tuhat... Mida edasi, seda ahtamaks jääb teadajate ring, aga tähtis on, et kogu püramiid mäletab midagi, alusest tipuni. Tähtis on osalus.

Tol kollektiivse mälu püramiidil on võimalik säilida ainult juhul, kui ülemised tasemed pidevalt taastoodavad end alumiste arvel. Kui viieleheküljelised toovad enda hulka üheleheküljelisi, kümneleheküljelised seitsmeleheküljelisi, tuhandeleheküljelised sajaleheküljelisi. — See kõik kuulub kollektiivset mälu teenindava hariduse süsteemi, millesse nüüd on lülitunud ka Lauri Vahtre raamat.

Kuid kollektiivse mälu tasemeid ei iseloomusta mitte ainult maht. Maht on seotud õigsusega. Teame, et enamik valesid on lühidusevaled, mis tekivad osalisest ütematajast. Kõigest pole sugugi alati (või õieti peaaegu mitte kunagi) võimalik rääkida ammendava põhjalikkusega. Valed tekivad jutu lühistena. Kirjutada millestki lühidalt ning valesid vältides on antud vaid suurtele meistritele.

Lauri Vahtre raamat esitab Euroopa kultuuriloo visandi kümmeleheküljelisel leheküljel. Rõhutagem, et see pole mitte autori, vaid tema raamatu kultuuriloolise mälu maht. Raamat on adresseeritud kõigile, kes teavad vähem. Need võiksid olla kooliõpilased või isegi üliõpilased (mäletan, et kord ei osanud auditooriumis mitte keegi ütelda, mis juhtus aastal 1453, — ja see seisab kuuenda klassi õpikus). Oma lugejaskond on sel raamatul kindlasti.

Mina seda ei esinda, aga tunnustan autori osalust. Mõnele lühisele või ettevaatamatusele, mis on sisse lipsanud autori vestelise stiili varjus, peaksin arvustuses siiski osutama.

Ei ole vist päris õige nimetada "klassikaliseks feodalismiks" absoluutsele monarhiale läheneva Prantsusmaa ühiskonnakorda (lk. 15), pigem sobib see määratlus Lõuna-Itaalia normannikuningriigi või Jerusalemma kuningriigi kohta.

Et renessanss kuulutas "kõige mõõdupuudks mitte Jumala, vaid inimese" (samam, on liiga suur üldistus, et mitte vähemalt mõnes olulises aspektis paikapidamatuks osutada. Inimese väärtus kerkis Jumala oma kõrvale, mitte asemele.

Inimkultuuri enda järjepidevus tingib tema ajaloo käsitlemisel seiga, et küllalt lähedased etapid pole kõrvutamisel küllalt kontrastsed. Näiteks gootikat ja renessansi vastandada (ikka samas) on riskantne, kuivõrd põhja pool Alpe jäid mõned selged renessanssiilmingud gootikaga intiimselt seotuks. Võtame või Düreni.

Nagu öeldud, pean ma niisuguseid tekstiseiku autori ettevaatamatusteks. Suureks ettevaatamatuseks arvan ma, et Lauri Vahtre hakkab oma raamatus üldse rääkima Hegelist. Saanuks ka ilma. Hegeliga ei tarvitse nõustuda. Aga refereerida ei tohiks teda nii ettevaatamatult nagu leheküljel 21.

Ometi selgub just Hegeli taustal Lauri Vahtre raamatu kõige tuluslikum metodoloogiline joon.

Nimelt võib Lauri Vahtre (kultuuri)ajaloo mudelit "Euroopa"-raamatus iseloomustada kui seisvate piltide jada. Nagu näitusel liigub autor koos lugejaga ühe maali juurest teise juurde ning annab selgitusi: "See oli juba...", "Sellal, kui...", "Ent pöördugem tagasi..." — Kultuuriloo protsess pole niisil antud mitte ajaloo enda, vaid jutustaja liikumisena. Autor registreerib nähtusi, aga ei põhjenda nende omavahelist seost.

Sel objektiivsel põhjusel jääb vastuseta ka raamatu põhiküsimus: kuhu euroopalik kultuur meid kannab? — Vastuse sellele küsimusele saab anda vaid eeldusel, et ajalugu käsitatakse protsessina (nagu XVIII sajandi traditsioonis tegi ka Hegel). Ainult protsesside tulevik on ennustatav. Ükskõik kui värvikate kultuurilooliste näidete kronoloogiline rida ei võimalda kõnelda suundumusest, kui on puudu fenomenide vaheliste üleminekute mehhanism. Vastus küsimusele, kuhu kultuur liigub, saab tuleneda vaid vastusest, miks ta üldse liigub. Seda viimast Lauri Vahtre oma "Euroopa"-raamatus ei esita.

Tervikuna on raamat rikas lahtiste mõtteseoste poolest, mida autor õhatab edasi sõlmima, olgu või kaheldes ja vaieldes. Kollektiivse mälu funktsioneerimise seisukohalt on kahtlused ja vaidlused niisama tähtsad kui teadmised ja veendumused.

LINNAR PRIIMÄGI

"JÕULUORATOORIUM"

JÕULUKS LUGEJA LAUALE

Göran Tunström "Jõuluoratorium". Rootsi k. tlk. Arnold Ravel. "Eesti Raamat", 1993.

Göran Tunströmi Põhja-maade Nõukogu 1984.a. kirjandusauhinna ning Suure romaaniauhinnaga pärjatud gobeläänromaan "Jõuluoratorium" on Arnold Raveli perfektse tõlke ja "Eesti Raamatu" kirjastamisel jõuluks Eesti raamatukauplustesse jõudnud.

Vaieldamatult oli "Jõuluoratorium" Rootsis üks 1980. aastate suuremaid kirjandussündmusi. Kirjanduslugu nimetab seda "jutustamiskunsti renessansiks" rootsi kirjanduses. Ometi pole tegemist Balzaci laadi taaslustamisega, kuigi ka Tunström tunneb lõbu provintsimiljöö põhjalikust kirjeldamisest ning maalib hoolikalt oma tegelaste portreesid. Traditsioonilisest realistlikust romaanist on asi kaugel, sest tajutava reaalsuse kõrval, kohal ja ümber on märksa jõulisem teine reaalsus — autori enda sõnade järgi "hingede piirima, kus me üksteisele nähtavaks muutume."

"Tunström on tundlik ja lüüriline eepik, kes ikka ja jälle pöördub tagasi inimeksistentsi põhiküsimuste juurde: vabadus kui idee, usk armastusse ja lootus ühtekuuluvusele üle kõigi tõkete ja piiride." (Petra Nilson, VT. "Rootsi kirjandus eesti keeles ja eesti kirjandus rootsi keeles". Eesti rahvusraamatukogu, 1993.)

Autori tunnistuse järgi tekkis tal "Jõuluoratoriumi" kirjutamise idee vihmases Nepaalis, kus ta kohtas üht rootsi aren- guabitöötajat, kes iga neljapäeva õhtul koos teiste õhtumaa lastega harjutas Bachi "Jõuluoratoriumi". "Mul tekkis tugev tunne, kuivõrd sümbolne on olukord, kus vaesusest ja hädast hoolimata "võidurõõmu kategooriaid" elus hoitakse."

Tunströmi "Jõuluoratoriumi" ongi nüüd nimetatud ülemaluliku igikestvale armastusele, polüfooniliseks kompositsiooniks nagu J. S. Bachi "Jõuluoratorium" ise, mis on teosele andnud raami ja selgroo, "Jõuluoratoriumi" ettekande ettevalmistamisest väikeses Värm-

GÖRAN TUNSTRÖM

landi linnakeses (Tunströmi ja Selma Lagerlöfi kodukoht) saab romaan alguse ja ka epilooigi, mis esitatakse proloogina.

Jutustaja, dirigent Victor Udde saabub meie päevil juhatama oratooriumi esiettekannet Sunne kirikus, milleks oli valmistunud juba tema vanaema Solveig enne oma õnnetus surma. Juubeldav koor valmistub laulma: "Lasset das Zagen, verbannt die Klage, Stimmet voll Jauchzen und Fröhlichkeit an!" Sellele muusilisele rõõmusõnumile eelneb aga romaani jagu inimhingede kannatusi, viiskümmend aastat armastuse otsimist ja kaotamist.

Tunström viib oma otsivad hinged rändama läbi terve maailma, Sunnest nii kaugele kui võimalik, ja ometi on kõik kõikjal seesama. Olgu inimene Rootsis, Ameerikas või Uus-Meremaal, armastus põgeneb "soovunelmate ohtlikult videvassse labürintidesse", Dante, Bach ja "Odysseia" on inimkonna ühisvara. Romaan on internatsionaalne — ja seepärast tõenäoliselt hästi vastuvõetav ka muukeelsele lugejale. Osa tegelasigi on pooleldi ingliskeelsed, sest nad on koju tagasi tulnud Ameerika-rändajad. Rootsi omapära reedavad vaid Sidneri kuupäevadega varustatud päeviku märkmed. Samal ajal kui 19-aastane Sidner Swedenborgi luges hullub oma seksuaalfantasiate käes, sõlmivad Hitler ja Stalin pakti ja naabruses algab

Talvesõda. Samal ajal kui Sidner terveneb koos Petrarca loodust nautides, langevad Taani, Norra, Pariis ja Baltikum. Et seda totaalset tähelepanematust seletada, laseb Tunström Sidneril pärast sõda Uus-Meremaal kohtuda sõjaveteranidega, kes tüütavad teda oma sõjamälestustega ja heidavad talle ette Rootsi käitumist. "Te ei saa selles ometi m i n d süüdistada," vastab Sidner.

Maailmale on mõeldud peale selle seletuse vahest ka Selma Lagerlöfi ja Sven Hedin, kahe omal ajal kõige kuulsama rootslase põgus sissetoomine. Kumpagagi seostub elegantne irdnovell, nagu neid on romaanis ohtalt ja mis on vahest Tunströmi kui kirjaniku kõige tugevam külg.

Kui mitte arvestada keelt! Sest nii nagu tema tegelased on omamoodi kodukootud virtuoosid muusika või maalikunsti alal, leides sellest elumõtte ja lunastuse, nii on Tunström salgamatult lause ja kujundite virtuoos. Tema kohta võiks käia nagu tema tegelasegi kohta: "Ta võib sõnametsas ringi käia, kus valgus ilusasti mängleb, ja iga tekstikäänaku taga midagi uut näha: sõnu nagu võlukaari, nagu puulatvu, nagu hehased ja tuleleeki. /—/ Mõistematu on parim, või nagu ta ühel päeval tulevikus kirjutab: "Ma ei tea, seepärast pean edasi mine-ma.""

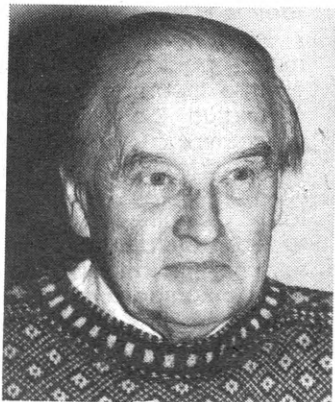
Kogu selle keelelise rikkuse ümberpanemine on maksnud Arnold Ravelile mitu aastat vaeva. Ja tulemus on niisama virtuooslik nagu algupärane, Swedenborgi allusioonidest kuni murdekeeleni. Mulgi murre kõlab inglise nimega poisikese Splendidi ja teiste suus niisama muhedalt ja südamlukult nagu värmlandi murre ja tõestab tõlketoreetikele edaspidi, et selline taktitundeline asendus ei eksita lugejat Frykeni järve mailt Abja-Paluoja kanti.

ANU SALUÄÄR

ANTS VIIRES 75

Eile oli eesti tuntud etnograafi ajaloodoktor Ants Viirese 75. sünnipäev. Vaatamata soliidsele eale, nõustus ta veel aasta tagasi uuesti astuma Ajaloo Instituudi etnoloogiassektorisse etteotsa. Võib arvata, et Eesti akadeemilise teaduse reformimise ja lõhkumise aegu on see üsna ennastohverdav samm: lihtsam ja rahulikum olnuks loorberitel puhata, kui segaseid asju klaarida. Teine, mis taas Ants Viirese teadlasevaimu jätkuvat erksust kinnitab, oli arvuti, mille käsitsemise ta oma sektoris esimesena ära õppis!

1979.a. sai Ants Viirestest Baltimaade esimene etnograafidoktor. Doktoriväitekirjaks oli põhjapanev uurimus Baltimaade vanematest veovahenditest, milles esitatud tü-

pologiseerimise alused on arvestatavad üleüldiselt ulatuses. Sellele 1980.a. ilmunud monograafia eelnes juba 1960.a. välja antud "Eesti

rahvapärane puutööndus". Uurimuse rahvusvahelisele väärtusele viitab näiteks niisugune fakt, et autori teadmata anti see 1969.a. välja välismaal inglise keeles. Paljusid eesti rahvakultuuri nähtusi ja avaldusi (näit. "Puud ja inimesed", 1975), mitme eesti etnograafi tegevust ja etnograafiateaduse ajalugu on ta valgustanud tublisti enam kui sajast teaduslikust ja populaarteaduslikust kirjutisest, mis avaldatud nii Eestis kui välismaal. Hiljuti tunnustati avaldamisküpsiks A.I. etnoloogiasektoris A. Viirese teaduslikul ja keelelisel toimetamisel valminud mahukas "Eesti rahvakultuuri leksikon". Tugeva filoloogilise haridusega teadlasena on Ants Viire oma sõna öelnud ka eesti keele paljudes küsimustes.

Mitme võõrkeele valdajana on ta aastakümneid olnud sillaks, kes ise ideoloogilise surutise ajal sidus Eesti etnograafiateadust maailmateadusega, säilitades ühtlasi ka eesti etnograafia traditsioone. Doktor Ants Viire on valitud Helsingi Ülikooli audoktoriks (1982). Ta on ka Soome Teaduste Akadeemia välisliige (1984) ja Kuningliku Gustav Adolphi Akadeemia auliige (1989), samuti mitme Soome teadusliku seltsi liige.

Kõik ei ole siiski laabunud nii ladusalt, kui sellest loetelust järeldada võiks. Eesti Vabariigiga ühevanuse mehe elukäik on pidanud kaasa tegema mõnegi Eesti ajaloo keerdkäigu, on olnud ka tagasi- ja vastulööke. 1991.a. ilmunud filosoofiline

poeem "Seitsme maa ja seitsme mere taha", mis valmis aastail 1962—1966, peegeldab ka raskeid ja nukraid mõtisklusi.

Ajaloo Instituudiga on Ants Viirese elu seotud 1956. aastast: algul etnograafide rühma juhataja, 1983—1988 etnograafiaspektori juhataja, tänase Eesti etnograafia juhtkogu, kui arvestada veel tema tööd kahe muuseumi teadusnõukogus, noorte teadlaste juhendamist jms.

Lõpetaksin regilaulu sõnadega: Tervis olgu, haigus mingi, argipäevi ärgu olgu, olgu tervist teha tööda, olgu õnne, et elada!

Lähimate töökaaslaste nimel IGOR TÖNURIST

JUMALA TAHTMISEST

Inimene ei küüni iseendast välja, kõik, mida kujutleme, on kuidagimoodi meie ise, ükskõik millises küljest välja venitatud. Astrofüüsik Arthur Stanley Eddington nendib nukralt: "Me näeme, et seal, kus teadus on tunginud kõige kaugemale, leiab vaim loodusest kätte selle, mida vaim loodusesse on pannud. Oleme tundmatuse rannikul avastanud kummalise jalajälje. Oleme selle seletamiseks välja pakkunud sügavaimõttelisi teooriaid, ühe teise järel. Lõpuks on meil läinud korda rekonstrueerida olend, kellele need jäljed kuuluvad. Ja ennäe, need on meie enda omad!"

Kreeka jumalad olid inimese kuju ja inimlike omadustega. Nad olid mõnevõrra vägevamad ja elasid parema olmega Olümpoel, aga kannatasid nii sama isenda ja kaasjumalate edevuse kadeduse jne. pärast. Elea koolkonna filosoofil Xenophanesel Kolophonist oli õigus, et nad olid loodud inimese näo järgi.

Inimene on aga nii enesekeskne, et mõne — ja neid mõnesid ei olegi nii vähe — meelest on juba see suur tagasihoidlikkus, kui ta mõnab: "Mingi kõrgem võim peab ikka olema olemas!", s.t. tema meelest on normaalne vist, et tema ise või siis vähemalt inimsugu on tipp *non plus ultra*. Siin on muidugi omajagu süüdi see, et kasvatusel kaalutlustel on hoiatatud jumaleitamisest. Analooget ei lubatud lastel muiste tulle sülitada: keel läheb kärna. Tuld tuli austada. Sellised eeskirjad on vajalikud inimesele endale. Aga on lihtsameelsus arvata, nagu peaks Jumalal sellest midagi olema, kas mõni säask või härg või inimene suvatseb tunnustada tema olemasolemist või mitte! Seegi on märk inimese enda kujutletavast vägevusest, kui ta arvab, et tema uskmatust karistab Loojat.

Ent ega siin midagi suurt muutunud, kui Baruch Spinoza sõnastas: *Deus sive Natura*, Jumal ehk Loodus. Viimase poolteise sajandi jooksul on Emakesele Loodusele omistatud kõik inimlikud resp. antropomorfseid jooned: ta teeb valiku; ja aretab liike, ta järgib seadusi ja karistab nende rikkujaid jne. See, kui hõlbus ja endastmõistetav on loodusest rääkides kasutada epiteete *lootusrikas, ükskõikne, kaunis, karm* jms. näitab, kui inimestatut ja isikustatud ta on. Kuid isegi siis, kui väita agnostikuna, et niikuinii keegi üldse midagi ei tunnetata ega tea väljaspool iseennast, ei tarvitse seegi taip olla õige: Võib-olla on tõepoolest mikrokosmos ja makrokosmos vastavuses?

Samasugune häda on filosoofilise jumalamõistega. Müütilistest ja väliselt antropomorfsetest joontest on seda ju võimalik puhastada, aga uued ja rafineeritumad, inimlikud tulevad asemele. See on nii nagu päikese maalimine, kui seda teeb realistlik kunstnik, kes suudab vältida vigu, mida teeb laps, kelle päike on kollase pliatsiga joonistatud rõngas, kiired ümber. Lapse joonise puhul on kergem taibata, et tegemist on sümboliga, kunstnik taotleb aga "objektivist", tõeluse tõetruud peegeldamist. Ja ometi ei kirga temagi päike ei soojust ega valgust. Samasugune lugu on filitreeitunud jumalamõistega. Jumalale omistatakse omadused, mis ternasugusel olendil peaksid inimese arusaamise ko-

Fresco detail (u. 1123. a.) Barcelona, Katoliikliku Kunsti Muuseum.

haselt olema. Näiteks **kõikvõimsus**. Mida see tähendab? Et tegemist on abstraktsiooniga, näitab ilusasti kiusuküsimus: kas Jumal saab luua nii suurt kivi, mida ta ei jaksa tõsta? *Pantokrator* liturgilises tekstis on nagu kriipsujoonis päikesest, filosoofilise mõistena aga abitult antropomorfne. Seepärast on aeg-ajalt elustunud apofaatiline teoloogia, kus ainult eitatakse, mida kõike Jumal ei ole.

Eelnenus on 7 korra kasutatud sõna **kõik** (algul oli neid veel rohkem, aga mõned õnnestus asendada, ent mitte kõik). Jälle see "kõik"! Milles tema puhul probleem, saab ilmeks vanast paradoksist. Kreetalane väidab: *Kõik kreetalased valetavad (alati)*. Juhul, kui lause on tõene, peab ütleva valetama ja järelikult peab lause sisaldama hoopis valeit; kui ütleva aga tõepoolest valetab, siis oleks lause tõene, mida ta aga olla ei saa, sest kõik kreetalased valetavad. Bertrand Russell on lahendanud seda tüüpi loogilised paradoksid tüübiteooria loomisega. Selle põhiidee on: klass ei saa olla iseenda liige, s.t. kui teatud omadustega laused moodustavad klassi või tüübi, siis nende lausete kogum ei kuulu samasse klassi või tüüpi. Igal lausel on siis oma signifikatsioonipiirkond, mille sees ta on kas tõene või väär. Väljaspool seda piirkonda on mõtte-tu küsida, kas lause on väär või tõene. Seda saab teha alles üks klass või tüüp kõrgemal tasandil, kuhu väiksema mahuga klass kuulub lausena.

Matemaatikas on välistatud kolmanda seaduse kriitika seotud lõpliku ja lõpmatu erinevusega: Aristoteelse formaalloomika välistatud kolmanda seadus kehtib lõpliku sfääris ning ei kehti lõpmatu sfääris.

Teoreetiliselt on asi selge, aga mõtlemisel ja rääkimisel lähevad lõplik ja lõpmatu sega-

mini. Üks põhjusi on selles, et meil ei ole nende vahe tegemiseks eri sõnu, piirid on voolavad. Ludwig Wittgenstein on näidanud, kuidas mõisteid, nagu *elu, arv, liikumine, tähendus*, ei ole võimalik defineerida, sest nende mõistepiirkondade nähtustel ei ole ühtki olulist ühist tunnust, mis oleks omane kõigile vastava sõnaga tähistatavatele nähtustele. Ühiseid tunnuseid võib olla, aga üleminek ühest tüübist teise on sujuv. Konkreetseks näiteks on arvu mõiste ajalooline areng: naturaalarvud, murdarvud, negatiivsed arvud, irratsionaalarvud, imaginaalarvud, kus juba nimetused *negatiivne, irratsionaalne* ja *imaginaarne* näitavad, et neid on vaid tinglikult, meta-keeles, võimalik arvata arvude hulka.

Lõpmatu ja lõpliku segamini-minek on eriti akuutne religioos-ses kontekstis. Suur osa piiblist käsitleb ajaliku ja igavese, piiratud ja piiritu kokkupuudet. Kui siis igaviku ja lõpmatu kohta öeldu tõlgendatakse suletud süsteemis kehtivaks, on väärti-mõistmine vältimatu.

Üks selliseid väljendeid, mida kohtab pidevalt, on Jumala tahtmine. See on muidugi antropomorfne, umbes nagu *looduseadused* — sõna justkui eeldaks, et need on kehtestatud Looduse poolt, kuigi tavalt-selt nii enam ei kujutleta. Sellise sõnad on kõigepealt ikkagi sümbolid, viited millelegi, mille jaoks paremaid sõnu pole võtta. Kvantfüüsikas räägitakse ju kvarkide *sarmist* (ingl. *beauty*). Milline siis on Jumala tahtmine?

Ühel õhtul ütles mulla Nasreddin naisele: "Kui hommikul sajab vihma, lähen metsast puid tooma, kui ei saja, hakkan kündma!" — "Ütle juurde: kui Jumal tahab!" käskis naine. Nasreddin tõrkus: "Mis sellel Jumalaga tegemist? Inimene ju paratamatult teeb mis tahes

tööd!" Hommikul sadas. Nasreddin oli jõudnud üsna metsa lähedale, kui sõitis vastu jõuk sõdureid. Need hõiksid: "Kuule, papi, kust viib tee linna?" — "Ma ei tea," vastas Nasreddin lohakalt. Sõdurid ei andnud talle aega mõeldagi, togisid teda õige viisipäraselt ja sundisid hakkama teejuhiks. Paksus pimedas, läbimärjalt ja poriselt jõudis poolsurnuks togitud Nasreddin koju. Hakkas taguma värava pihta. Viimati naine kuulis ja karjus: "Kes seal on?" — "Mina olen: Nasreddin, kui Jumal tahab!"

Selliseid õpetlikke lugusid on rohkesti. Nendes väljendatu on üks võimalus näha asju ja sündmusi. Ühtpidi on need õiged, teistpidi aga eksivad, rakendades lõpmatu kohta kehtivat lõpliku jaoks. *Jumala tahte* puhul ei ole ju probleem pelgalt inimesesarnasus (kas Jumalale ikka tohib omistada niisuguseid isikuomadusi nagu *tahte*), vaid palju tõsisem. Kui näiteks öelda, et Jumal tahab, et orjast ei ole, kuidas ta siis enne sellega leppis, et orjus olemas oli? Jumal tahab, et inimesed elaksid rahulikult omavahel, aga kuidas ta siis lubas, et Venemaa parlamentivalimistel võitsid liberaal-demokraadid? Kui kaheaastane ei suuda suunata lusikat suhu ja sööb nii, et kõrvadki on pudrused, siis ei saa öelda, et mäkerdamine oleks ema soov ja tahtmine. Vanemate tahtmine on üksnes see, et ta õpiks ise sööma ning ei teeks ainult suust lahti, aga seda ei saa sündida, kui lapsel ei lubata lusikatki kätte võtta, kõnelemata kahvlit.

Arvata võib, et praeguses maailmas ei sünni kuigipalju Jumala tahtmist mõõda. Oleks irvitamine, kui vagalt kinnitada, et sõda Jugoslaavias on tema tahtmine; kui ta ei taha seda, eks lõpetagu ära! On juhm öelda naabri tulekahju kohta, et Jumal karistab teda, milks ta on nii kiuslik ja õel! Kui keegi tahab nõnda näha asjade kõiku, siis ta peab absoluutselt **kõike** toimuvat tunnustama Jumala tahtmiseks ega tohi teha valikut. Ta ei tohi siis küsida: miks minu täiesti süütu lapsuke jäi verevähki? Sest sel korral käib kõik ettemääratud stsenaariumi kohaselt. Sellist fatalistlikku alistumist oma saatusele täheldatakse moslemitel, kristlastel paluvad: *tulgu Sinu riik, sündigu Sinu tahtmine ka maa peal nii nagu taevas*.

Inimolenditele on antud võimalus õppida midagi katse ja eksituse meetodil, neid ei ole varustatud lõpuni viimistletud programmiga. Jumal ei sega vahetpidamata vahele eksperimendi käigule. Kes arvab, et tasuks uskumise eest sästetaks teda kannatustest, tagataks turvalisus ja edukus, eksib. Etoloog Konrad Lorenz on lühidalt ja lõõvalt sõnastanud: koduloomadelt oodatakse, et nad suudavad *wahllos und maßlos fressen und zeugen* (valimatult ja piiripidamatult õgida ja sigida), siis tagatakse neile mugav põli. Arvo Valtoni aforismiga: "Me kõnnime vaikselt suruacia poole ja soovime, et tee

oleks võimalikult sile — jõuab märkamatuks päralt."

Rabi Bunam jutustas, et üks kuningapoeg sai millegi halvaga korda ja isa pagendas ta paleest. Mõne aja pärast läks kuninga meel haledaks ja ta saatis poega otsima. Võttis kaua aega, enne kui prints leiti ühest külakõrtsist, kus ta paljajalu ja katkises särgis tantsis purjus talumeeste seas. Õukondlane kummardas ta ees ja ütles: "Ma olen teie aulise isa saadetud teilt küsima, mida te tahate. Mis see ka iganes oleks, ta on valmis seda täitma." Prints puhkes nutma. "Oleks mul ometi soe kasukas ja paar korralikke saapaid!" — Nii ta on. Isa tahaks, et ta tuleks koju tagasi, seepile aga ei tule selline võimalus enam meelde.

Jeesus ütles: "Paluge, ja teile antakse, otsige, ja te leiate, koputage, ja teile avatakse, sest iga paluja saab ja iga otsija leiab ja igale koputajale avatakse" ning viitab sellele, et ka maised isad ei anna kala paluvalle pojale madu ega muna asemel skorpioni (Lk 11, 9j). Aga kas ei ole selles kõrvutamises ilmne, et just isa armastus ei lase täita iga soovi, mis pisikeste laste puhul võiks olla ohtlikki, vaid annab, mis on tõepoolest hea (Lk 11, 13)? Sellepärast kasutabki kirik seda salmi ristimisliturgias.

Ometi näib, et raskeim palve on: *Sinu tahtmine sündigu!* Kes seda ei usu, ei ole vist ial tõeliselt palvetanud. See on Jumala usaldamine, mis siis ka ei juhtuks. Kes seda suudab, võib kogeda: "...neid, kes Jumalat armastavad, Jumal kõiges avitab kaasa heaks, neid, kes tema kavatsemise kohaselt on kutsutud" (Rm 8, 28). See ei ole mingi seaduspärasuse sedastamine maailmakäigu kohta üldiselt, vaid oma elule tagasi vaadates imestamine, kuidas küll ka näiliselt halvast on tulnud viimsest kasu. Võib-olla seepärast ongi siin klausel, et tegemist pole reegluga, vaid kogemusega, mis ületab mõistmise. Väljast vaadates võib elu olla nurjunud, asjaosaline ise aga teab, mida ta on võitnud. Sest "kes iganes tahab päästa oma elu (kr. *psyche*), kaotab ta, kes iganes aga oma elu kaotab minu pärast, leiab ta" (Mt 16, 25).

Teiste sõnadega: **inimene võib ületada oma piiratuse ja küündida inimlikust kaugemale vaid siis, kui ta unustab ära oma mina ega klammerdu enam iseenese külge.** Kui ta ei ole piiratud ja lõplik, vaid avatud või vähemalt avanev. Humanismideadid, olgu need kui tahes ilusad ja õilsad, on **alla-pool** inimese võimalusi. Inimene võiks enamast. Humaansus on umbes nii nagu laimatuks mängitud helireedelil. Korraliku klaverimängu jaoks on muidugi oluline, et õige sõrmega löodaks klahvi, aga see on ikkagi vaid eeldus. Muusika ise on metatatasandil.

TOOMAS PAUL

TAGASI DRAAMATEATRIS

VASTAB MIKK MIKIVER

Foto: ARNOLD RAMMO

Kell on 15.45. Draamateatri laval on Mikk Mikiver just lõpetanud proovi L. Noreni näidendi "Ja anna meile varjud", mille esietendus peab toimuma 27. detsembril.

* Teete proove Noreni näidendi-ga O'Neillil elust, seejärel toote teist korda välja O'Neillil autobiograafilise näidendi "Pikk päevatee kaob öösse" (esimene lavastus Draamateatris 1972) vahepeal (1985) lavastasite veel O'Neillil näidendi "Öli". Millega O'Neill teid köidab?

Ma ei oskagi seda seletada. Mitte küll selle pärast, mida võiks ehk arvata, — mitte nende karakterite, inimtüüpide pärast. Minu arvates kasvavad kõik need karakterid üle lokaalse inimtüübi, kellena nad on küll üsna täpselt ja hästi kirja pandud, nii et sellisele näitlejale, kes armastab oma tegelast luua pealaest jalatallani ühes tema harjumuste ja muuga, on see äärmiselt tänuväärne ja rikas materjal. Aga alati on tema näiliselt kõige olustikulisemates näidendites enamik tegelasi nii tüüpilised, et neist kasvab üldistus. Nad kannavad mingit väga üldistavat teemat. Nende isiklik asi, mida nad esindavad, mille eest seisavad ja mis neil käest libiseb, on üldistusjõuline. O'Neillil näidendid on minu meelest rohkem sümbolised kui sümbolistlikud. Nii on see mulle tundunud alates sellest, kui mul 1959. aastal õnnestus antikvariaadist osta "Kariibide kuu".

* Kui lavastaja toob lavale ühe näidendi teist korda, kas siis on tegemist teatud määral n.-ö. viigade parandusega?

Ei tea, ma ei tee seda uut lavastust seoses esimesega. Olen esimest lavastust meenutanud küll mitu korda eelkõige Kaarel Karmi pärast; seal oli tal James Tyroni rollis vaeva juba teksti meeldeajamisega, muidu oli ta hiilgavas vaimses ja füüsilises vormis. Mäletan tema piinlemisi: ta kujutas ette, kuidas oleks võinud teha seda osa viis aastat tagasi. Veel meenub too lavastus sellega, et seal õnnestus meil minu arvates koos Aime Undiga luua niisugune lavaruum (see ei olnud dekoratsioon), mis andis näitlejatele kätte kõik võimalused. Seal oli sümbolismielemente.

Kuid "Pikk päevatee" lihtsalt surub ennast peale, kui sa Noreni näidendiga tegeled. Siis tundub kuidagi, et nad mõlemad peaksid kokku saama. Ühel hetkel tekkis mul Noreni proovides tunne, et homme pole mõtet teha Noreni proovi, vaid lugeda näitlejatega koos läbi "Pikk päevatee" (samad näitlejad, kes Noreni näidendis mängivad O'Neillil perekonda, esitavad "Pikas päevatees" Tyroneid). Üks sünnib nagu teise rüpest.

* Üle pika aja olete laval ka näitlejana, mängides Katri Aaslav-Kaasiku "Hedda Gableri" lavastuses.

Jaa, üle väga pika aja. Viimane osa oli "Ölis", enne seda Durevi "Reameestes", kuid need olid oma lavastused, milles mängimine ja proovitegemine on kohutavad ega paku rahuldust, sest mulle meeldib rohkem proovi teha kui mängida. Ega mul mängimise vastu ka midagi ole; aga proovitegemine on põnev siis, kui sa võid seda teha täiesti vabalt, kui sa tead, et on olemas keegi, kes jälgib, korri-

geerib, — sõbra silm. Sellest ajast, kui ma kellegi teise lavastuses kaasa löin, on ligi kolmeist aastat: Protassov Šapiro lavastatud "Elavas laibas".

* "Hedda Gableri" on väga huvitav just näitlejate poolest. Kas oli ehk osalt tegemist n.-ö. isemängivate näitlejatega (kaks osatäitjat — Ulfak ja Mikiver — on ka ise lavastajad) või määratõlgenduslikult midagi väga olulist lavastaja?

Tõenäoliselt mitut moodi. Tõenäoliselt määras teiste puhul lavastaja ehk rohkem. Ma oleksin tundnud ennast paremini, kui ta mind natuke rohkem oleks juhendanud. Mäletan väga täpselt, kui Karm ütles mulle proovides: kuule, kas sa hakkad mulle midagi ütleva ka või sa ei julge? Ära karda mind.

Praegu pidin ennast ehk liiga palju valvama. Aga siiski, see oli mõnusam proovitegemine kui iseenda tükkides. Katri kasuks ütlesin seda: ega pea ju täpselt ära rääkima, mis kuhu see on, mis tüüp see on, ega ka seda, milles on kogu "Hedda Gableri" lavastajanägemus ja kuhu see on suunatud. Selle saab kätte ka teisiti kui mäejuhtlusega tükist ja üksikutest tegelastest, ja ma usun, et kõik selle kätte said. Ei olnud nii, et mul oleks olnud täiesti vaba maa, s.t. ükskõik, kuhu ma lähen. Lavastaja oli kannatlik ja oskas olla nõnda, et see näitlejat ei seganud.

* Olete vahepeal paar aastat Draamateatrist ja üldse teatrist eemal. Kahel viimasel aastal olete teinud kummalgi ühe lavastuse. Kas nüüdne võiks ehk tähendada püsivat Draamateatrisse tagasipöördumist?

Tähendab küll — võiks tähendada — kui see õnnestub. Aga ma ei tea, mis ma siis teen, kui see ei õnnestuks. Sest mul ei ole ju võimalik oma aastates päris otsust alustada. Iseasi, kui mul oleks nüüd täiesti teistsugune käsitus teatritegemisest, kui see oleks muutunud vahepealse aastatega, mil ma muid asju ja mujal tegin. Sel juhul, uuesti alustades, võiks ka eksida, teades, et selle teostamine, mis mul peas, on raske. Kuid minu puhul ei ole asi nii. Siin on vaid mõni uus nüanss: suhtumine teatritegemisse ja teatrisse — see on veidike muutunud. Aga põhimõtteliselt ei ole mul uut teatrinägemust. Nii et kui siin kaks

asja järjest ebaõnnestuksid, siis oleks raske jätkata, raske endale jätkamist motiveerida: lihtsalt palka saada? leivatöö koht? Seda ma ei kujutaks hästi ette. Ma ei tea ka, mida muud siis teeksin: jääks taganemine, põgenemine näitlejatöösse...

Aga tõepoolest, nüüd olen otsustanud täitsa süsteemselt tagasi tulla teatritegemise juurde.

* Teil oli mõne aastane nn. Soome periood: "Neljakuningapäev" Pori teatris, "Doktor Karrell" Helsingi Rahvusteatri (mõlemad 1991) ja Pirandello "Kuu tegelast autorit otsimas" Helsingi Linnateatris (1992). Kus on parem või huvitavam töötada, kas Eestis või Soomes?

Mõningad tingimused on Soomes paremad: seal on ammu jõutud niikaugemale, et igaüks vastutab oma tööloigu eest, — ja siis vastutabki. See tähendab, et tehnilise poole pealt tehakse kõik ära.

Kuid näitleja suhtes — siin ei saa ma öelda, et üheski kolmes teatris oleks olnud asi parem kui kodus. Igal pool oli küll ükskaks või kaks-kolm näitlejat, kellega oli väga sümpaatne töötada. Üldiselt lähtuvad nad suuresti tehnilisest poolest, s.t. tehniline sooritus käib neil ees, ja siis — kes püüab või kes ei püüagi saavutada ka sisemist makstust. Seal tööd tehes tulevad ikka meelde kodused näitlejad. Kuid uut, novaatorlikku vaadet teatritele Soome riigiteatrites peaaegu ei ole.

Nendest teatritest, kus ma veel olen töötanud (Moskvas, Riias, Ungaris), oli Ungaris olemas kõik, mida võib soovida. Lavastasin seal Mati Undi "Peaproovi" ja saavutasin küll enda arvates ideaalilähedase tulemuse. Ungari näitleja on väga avatud, tal on mõistus ja süda hästi tasakaalus.

* Draamateatrist äraoldud aastatesse kuulub teil veel peaossoomlase Rauni Mollbergi filmis "Sõbrad, seltsimehed". Kas töö Mollbergiga oli huvitav?

Oli ikka. Mollberg oli just see tüüp, kes võis seisma panna kogu masinavärgi, sadade inimeste liikumise, kui ta avastas, et sa teed midagi niisugust, millest me mõlemad teadsime, et me varasema kokkuleppe põhjal seda ei taha. Rääkimata sellest, et ta nii selle rolli kui kogu filmi

puhul juhtis asja sennapoole, et see soovitud töö oleks enam-vähem puhtalt olemas. Mollberg on väga põnev inimene: äärmiselt rikas bukett, milles on okkaid, rooside hulgas kadakaid — kirev, kätse, ropendav, natuke edev, vahepeal mängib, ütleb suuri tõdesid, oma õpetajate tõdesid — Bergmani omi, keda ta väga hindab, ja Bergman teda ka. Ja siis võid sa ta ühel õhtupoolikul kätte saada näiteks kodust Vesilähtist, endisest rahvakoolimajast, sellisena, kus temast nagu täidetud anumast voolab vaikelt välja ainult temale omane, ilma lisanditeta — ehtne, äärmiselt südamlik... Siis sa näed, et see on maailma ja elu pärast mures mees. Siis kuuled midagi niisugust, mida ei ole kuskilt lugenud ega kuulnud.

* Milline teie oma lavastus või loominguperiood tundub teile õnnestunumana või olulisemana?

Tagantjärele ei oska ise midagi hinnata või üldeldada oluliseks arvata. Kui ma pean selle üle aga mõtlema, siis näib mulle, et tundsin suurt rahuldust sellest ajast, kui tõin lavale eesti dramaturgiat. See oli üsna pikk periood, mis ei lõppenud "Pilvede värvidel" 1983, aga võib öelda, et kulmineerus — teatrikülastajate, üldsuse tähelepanuga. Algas see "Pöördtoolitunni" ja "Tuulte pöörisega". Ehkki selles valikus oli jumalast selgeid ebaõnnestumisi lavalise teostuse mõttes, näiteks "Pommeri aed" hämmastaval kombel, sest see oli mulle väga südamelähedane. Ent sellest, et ma tegin ja leidsin ja virgutasin autoreid, kui ka lavastus ei olnud mul endal täistabamus, tundsin mingisugust rõõmu, mida teatritegemine tingimata peab tegijale valmistama. Ei ole mitte ainult nii, et see on hirmus raske töö ja seda peab kogu aeg näos kandma, kulm kortsus. On küll raske töö, aga ikkagi niisama raske kui kõik teisedki, kui sa tahad seda hästi teha.

* Kui teatris lõppes aeg, mil teater lisaks kunstile evis veel mingit eriväärtust — teie lavastustest eriti "Pilvede värvides", "Vaikuse vallamajas" ja "Minekus" — kas oli see teile raske üle elada?

Tegelikult olin ma õnnelik, et ei olnud parajasti sel ajal teatris, sest pidin endale ausalt tunnistama: ma ei oskaks parajasti teha, ei teaks, mida peaks tegema. Varem oli nii, et kui ma näidendi leidsin, siis tähendaski see seda, et ma teadsin, mille poolt ja mille vastu olen. Aga tol ajal, jah, pidin küll saatust tänama, et ma parajasti teatris ei ole: paar-kolm aastat kestis hämming: mida nüüd tuleks lavastada?...

* Kas teile tundub, et nüüd on eesti teater uut tasakaalu leidmas või püsib veel mingi tühi?

Ma usun, et meie oma uus dramaturgia laseb ennast oodata: Kõivu näidendid on kirjutatud mõni aasta tagasi või veel varem. Aga üldiselt, tervesse teatritegemisse tundub mingi ta-

sakaal tagasi tulevat. Mingi kuhhahh ütles mulle kunagi märtsis, et rahvas hakkab teatrisse jälle tulema, et ka intelligents hakkab teatrisse tagasi tulema. Selleks oleks vaja valmistuda nii, et ta kuuleks teatris niisuguseid tekste, mis talle mingi tähendusega oleksid, et laval ei oleks ainult komöödiad. Komöödiate puhul ei olnudki kõige suurem viga mitte neis enesest, vaid selles, et me ei osanud neid mängida nii, nagu need kirjutatud olid: me magasin nalja nimel surnuks selle olulise mis on koomilise kõrval, kunaer äkki vakatub. Kui intelligentne vaataja kohtuks teatris nüüd ainult sellise repertuaariga, siis läheks ta tagasi, ja siis tuleks teha aastaid kestvaid pingutusi, et teda uuesti teatrisse tuua. Mu meelest on teatrid selles praegu aru saanud ja mõlemad maskid hakkavad olema esindatud. Ja millest räägitakse: ma ei tea, kas siin on üldse läbivat teemat, igaüks valib nii, nagu tema praegu elu tajub ja näeb.

* Karusoo on ka praegu sotsiaalne...

Jah, tõesti on, ja sobib temale. Ja samal ajal ei ole ta selles sotsiaalsuses sugugi skemaatiline ühelt poolt jõuline, inimese kaudu antud "Täieline Eesti Vabariik" ning teiselt poolt vaate mängulisus, atraktiivsus Püha järve-lavastuses "Circulus".

* Te olite üks nendest, kes loomeliitude pleenumil alustas Eesti iseseisvuse asja ajamist ning seejärel poliitikast eemale tõmbus. Milline on praegu teie suhtumine Eesti elus, Eesti poliitikas toimuvasse?

Ma olen niivõrd distantseerunud — eriti sellest ajast, kui hakkasin intensiivselt teatrit tegema — et olen märganud mind jätvad poliitikud üsna ükskõikseks. Las nemad teevad oma tööd, mina oma. Ja seda ma soovitsin kogu eesti rahvale mitte lasta ennast üldse häirida sellest, mis tuleb läbi massiteabevahendite. Kui kõike väga jälgida, sellele kaasa elada, siis võib juhtuda, et sel perioodil — ja see periood kestab, sest riik ei ole minu meelest üldse veel valmis, kõik võtab aega — sel perioodil jääb elu elamata, ükskõik, on ta vaene, keskpärane või rikas. Kui see kõik endasse sisse lasta, tekib meil kõigil sinne hirm silmadesse, kogu aeg üks kohutav ebakindlustunne kõrgematest poliitilistest mängudest tänaval laskmistest ja kurnategevuseni välja. Tuleb elada lihtsalt oma elu, teha tublisti tööd (kui seda on!) ja päev-päevalt hakata rohkem tundma, et selle riigi peremees olen tegelikult mina, maksumaksja. Ei ole olemas niisugust asja nagu riik, raha, mida jagatakse, on maksumaksja raha. Riigikogul, valitsusel jt. on meie ees kohustus olla igapäevase töö mõttes (poliitilised kemplemised on nende ealõbu!), selles on nad n.-ö. aruandekohustuslikud ja meil on sin palju kõvem sõna kaasa rääkida, kui me arvame. Enne ei hakanud see aga toimima, kui me võtame teadmiseks: rikas või vaene, aga mina olen tegelikult selle maa peremees.

Küsitlenud
MARIS BALBAT

A vertical strip of five identical illustrations of a winged cat holding a bird. Each illustration shows a cat with large, bat-like wings, standing on its hind legs and holding a small bird in its front paws. The cat has a wide, toothy grin and large, round eyes. The bird is a small, dark silhouette with a pointed beak. The illustrations are arranged in a vertical column, with the cat and bird appearing to be in motion. The style is a simple line drawing with cross-hatching for shading.

Muusika ja libreto: A. Enneolnd.
 "Svirin! Armastan-eh!-Komarovkat.
 Svirin! Petserist unistan vaid.
 Oi neid kreegina sinavaid lahvkaid.
 Svirin! Ütle mul, kust sa need said?"

Ah, see vallatu Lauri!

PEAKS HÄRRAS
SUISLEPP IKKAGI
TULEMA! RÄAGIKS
EETILISTEST JA
ESTETILISTEST VÄÄR-
TUSTEST, RÄAGIKS KUI-
DAS TÖÖTADA, VÕIDELDA,
ELADA, LÕOKSIME
VÄIMSE
KESKKONNA...

Meie kirjandussõpradele jäi lõppeva aasta
üheks põnevamaks küsimuseks teadmatus
selles asjas, kas mehena sündinud Harald
Suislepp võttis naisena sündinud Kati
Murutari lahke küllakutse vastu.

Kui on jutud räägitud,
Vekslid kokku kraabitud,
Lähme Leonidiga
Piff-paff-puffi ostema,
Hopsassaa Leonidiga
Piff-paff-puffi ostema!

Piltmõistatus pühadelauale.
Kes tunneb seda kalameest?
Õng kiigub hirmsas mustas vees.
Mees sihhib naerdes sala
üht suurt agendikala.
Küsimusele õigesti vastanud vabastab jurist
Ando Leps kõigist kahtlustusist HTV-sse,
GPÖ-sse, MWC-sse kuulumise kohta.

Viimane aeg on EV kultuuri-, reformi-
ja kaitseministritel kokku kutsuda
ümarlaud arutamaks probleemi: kas
Maria Avdjushko lemmiklavastaja Mati
Undi lemmiknäitleja Maria Avdjushko
perversne ja turumajandusliku Eesti
jaoks kohatu maitse huvituda ainult
intelligentsetest meestest on seotud
Maria vajadusega igas etenduses
paar-kolm korda minestada.

Ja siin sulnis meenutus mööduva aasta
kauneimast **love story**'st, mis peaks igale
vaatajale heldimusklimbi kurku tooma. Maagiliselt
eetilised noored ärimhed Marek Strandberg ja
Agu Kivimägi on kosja tulnud ühele eriti
ihaldusväärsse lahutatud daamile. Kosilased on
küll puruvaesed, maksujõuetud ja seetõttu "Eesti
Ajalt" laenatud frakkides, kuid see-eest kütuse- ja
sadamasõbralikud ning poliitikutest täiesti
äraostmatud. Mis siis muud kui: kibe, kibe!

Alo Mattiiseni õpilane Onu Bella täidab
Euroopasse pürgivas eesti kultuuris
ainulaadset rolli liikuva ja häälitseva
sugueluasjanduse õpikuna algklasside
õpilaste tarbeks.

Albert Trapeež üllatusteta
ühesakümnnendatel.
Seisan jälle mere ääres,
muuseumis mu sandaalid,
pole vahtu püksisääres,
tardund marmoriks skandaalid.

Eesti riigile ja rahvale osutatud suurte
teenete eest langes mehisele
isamaakaitsjale Andrus Öövelile osaks
erakordne õnn ja rõõm saada Eesti
valitsuse kõrgeima autähe, "Valgeluua
risti" kavaleriks.

LOO JUULU OLOO KÄSIKÄES. VÕIM JA VAIM KÄSIKÄES. LIBRETO, VIIS JA TANTSUSEADED: MAESTRO HEINZ VALK

Postmodernistlikus olukorras oleva postkommunistliku eesti kunsti modernismiprojekti peakonstruktor Ants Juske: "Õlivärvi lõhn juures! Ah teed salaja tahvelmaali?! Kas sa siis ei tea, et sinusuguste institutsionaalne baas on kokku varisenud ja kunst kuulub nüüd rahvale!"

Jüri Adams, tuli hingeline võitleja metsavahtide õiguse eest juhtida Eesti Panka, saab häid nõuandeid ühelt tuntud revolutsioonigeeniuselt, kes teatavasti ei pakkunud kõõgimamslitele mitte ainult panga, vaid lausa riigi juhtimist. Tore, et ükski inimkonna väärt kogemus ei jää noorel eesti demokraatial kasutamata.

Kr. Raua jäädvustatud kangelasajastu pole õnneks veel lõppenud. Seda jätkab Eesti Eetilise Eliidi eliitesindaja Kaido Kama, keda näeme saatanliku finantsoligarhia väravas kaitsmas meie õnneliku tulevikku tumedate jõudude eest.

"Härra Kommer! Politseile pihta pannes sai teie käsi kindlasti põrutada ja ega teil põmakate vastu kõrvakaitseid kah olnud? Jube mõeldagi, kui ebainimlikes oludes peate tööd rabama. Kas kavatsete võmmid nüüd kogu selle bläki eest Haagi kohtusse kaevata?"

1989. a. detsembris hoiatas Illar Hallaste, et võib saada seesugune hirmus aeg, millal "materiaalseid hüvesid hakatakse vaimsetest kõrgemaks pidama, taganetakse Jumalast, mis toob kaasa ühiskonna allakäigu". Täna, nelja aasta möödudes Illari manitsevatest sõnadest, võime koos meile kõigile kalli kirikhärra ja rahvaesindajaga kergendatult ohata, et vägede Jehoova on siiski suutnud eesti rahvast säherdustest kiusatustest eemale hoida.

Kallid jäägrid ja politseinikud, pankurid ja metsnikud, hingekarjased ja kärakavabrikandid! Olge omavahel suured sõbrad! Tehke uuel aastal kõike koos! Robi ja Bobi

Mööduv aasta kujunes meie sümfooniaorkestri elus ilmselt üheks kriitilisemaks. Palgatajäämine ja sundpuhkus tõstatasid koguni küsimuse kollektiivi püsimisest. Aasta lõpukuud on siiski toonud ka rõõmustavaid sündmusi — uue peadirigendi määramise, eduka Müncheni-reisi, 850 000 lisakrooni leidmise orkestri 1994. aasta eelarvesse —, mis lubavad ehk tulevikku veidi lootusrikkamana näha. Peamiselt tulevikku vaatav on ka järgnev intervjuu ERSO vastse peadirigendi Arvo Volmeriga.

"USUN, ET SUUDAN ERSO-ga MIDAGI ÄRA TEHA"

Foto: KALJU SUUR

ARVO VOLMER

"ERSO kriis süveneb" — Peeter Vähi sellise pealkirjaga probleemartikkel ilmus "Sirbis" täpselt kolm kuud tagasi. Kas samad sõnad sobiksid iseloomustama ka orkestri tänast seisut või vaatad uue aasta künnisel tulevikku siiski optimistlikumalt?

Vaatan tulevikku optimistlikult, teisiti ma ei saakski. Usun, et suudan ERSO-ga midagi ära teha. Kogu sel viimase aja kriisil on kindlad tagamaad, arvan teadvat, kuidas olukord nii hulluks sai minna. Et kõrvaltvaatajana olen nende probleemidega juba kokku puutunud, siis loodan: ehk õnnestub endal samasuguseid vigu vältida. Muudugi seab raha paljudele asjadele kindlad piirid.

Kas oled ka ise valmis ametkondade uksi kulutama ja ERSO majandusmuredega tegelema või loodad siin rohkem orkestri administratiivse juhtkonna peale?

Ideaalne oleks, et administratsioon tegeleks kõige muusikavälisega ja dirigent ainult muusikaga. Peaks valitsema professionaalsele vaimule tuginev vastastikune usaldus. Mina olen professionaalne muusik ja oma partituuridega tegemise aega ei tahaks ma küll majandusõpikute tudeerimise peale kulutama hakata. Orkestri administratsiooni tööstiil peab aga kindlasti muutuma. Seni on see olnud liiga loid ja initsiatiiviväene. Tõenäoliselt oleks mõttekas tuua sümfooniaorkestrite toimetaja koht "Eesti Kontserdi" alluvusest otse orkestri juurde. Selle inimese mureks jääksid kogu meie kontsertidega seotud asjaajamine, reklaam, afišid, kavalehed. Tuleb lõpetada see poolprofessionaalsus, mis valitseb näiteks kavalehtedes: annotatsioonid on suvalised, sageli puuduvad üldse, palju on kirjavigu. Ma ei räägi siin tehnilisest teostusest ja kehvast paberist. Publikuga ei saa nii suhelda, tal peab kogu aeg pöörama suurt tähelepanu.

Sa oled paaril viimasel hooajal niigi küllalt sageli ERSO ees seisnud. Mida uut toob kaasa peadirigendi staatus?

See annab mulle võimaluse pikemalt ette mõelda. Varem keerati minu kontsertide tähtsajad enamasti pea peale, täpselt

nii, nagu see "Eesti Kontserdile" ja orkestri juhtkonnale parasjagu vajalik oli. Nendest pidevatest pealesunnitud muudatustest tahaksin lahti saada. Peale selle huvitab mind kontserdihooja kui terviku kujundamine. Tahaksin, et sellel oleksid oma struktuur ja dünaamika nagu igal muusikateoselgi. Püüan seejuures arvestada, kuidas hooaeg publiku poolelt välja näeb, et ei oleks igav. Üritame leida uusi ja huvitavaid soliste ning külaldirigente, pidada läbirääkimisi kuulsate eestlaste, nagu Paavo ja Neeme Järvi ning Eri Klasiga. Heal orkestrihooajal peaksid valitsema kombinatsioon, kus peadirigent kujundab vastavalt oma käekirjale orkestri näo, kuid külaldirigendid lisavad sellele võrtsiks midagi muud, kas või vastandlikku.

Kas on plaanis muuta midagi orkestri töökorralduses?

Põhimõtteliselt mitte. Neli päeva kestev proovitsüklil on ka mujal maailmas end igati õigustanud, siia mahub kolm suuremat proovi ja üks peaproov. Ka mina olen hakanud kontserdipäeva hommikul piirduma rohkem läbimänguproovidega, kus püüan järgida pikka liini, end seejuures siiski tagasi hoides, et õhtul oleks midagi uut välja panna. Sõltuvalt kavast võib proovitsüklil aga pikeneda. 24. märtsil juhatan Mahleri Viendat sümfooniaat ja asun juba veebruaris kasutama vabu reedeid ja laupäevi, et valmistada ette nii nõudlikku teost. Järgmiseks hooajaks on Eri Klasiga planeeritud Mahleri Üheksanda sümfoonia ettekanne, minu teada esmakordselt Eestis. Selge, et ka see õhtut täitev suurteos, mis on orkestrile erakordselt raske pähkel, vajab eri lähenemist. Kui veel muudatustest rääkida, siis kavatsen tuleval hooajal teha Tallinnas pisut vähem kontserte kui seni, see-eest aga rohkem ringi sõita ja näidata oma kavu teistes Eesti linnades. Me ei ole ju lõpuks Tallinna Riiklik Sümfooniaorkester, vaid siiski kogu Eesti oma. Pealegi on selle aasta kogemus näidanud, et väiksemates kohtades on publikut rohkem ja vastuvõtt väga soe.

Millised on aga väljavaated

välisreisideks? ERSO 1980. aastate matku mööda N. Liidu avarusi võib hinnata muidugi mitmeti, ent praeguses majandusseisus valitseb oht, et seesugused pikemad gastrollid jäävadki vaid orkestri ajalukku. Vajadus igapäevarutiinist vabastavate ja kollektiivi ühendavate reiside järele on aga vist ilmne?

Reisid on vähegi korraliku orkestri kunstilises elus erakordselt tähtsad, omamoodi vastupidavusproovid. Teine oluline moment seisneb selles, et reisidel on ERSO mänginud alati ka eesti muusikat, näitamaks, kui väärt teoseid meil on ja milline mõttelaad neis peegeldub. Selles mõttes aitavad sümfooniaorkestri reisid Eesti nime maailma kaardile viia. Ja kuigi meie kontsertide mõju ei ole ehk nii laialdane ja silmatorkav, võib see tegelikult olla sügavam ja kaalukam kui mõne eduka spordivõistkonna esinemisel. Konkreetsematest väljavaadetest võib nimetada, et 7. novembril 1994 oodatakse ERSO-t soome-ugri festivalile Berliini. Kas see reis saab teoks või ei, sõltub projekti elluviijate tehnilisest meisterlikkusest. Loodetavasti on meil selleks ajaks välja kujunenud nii hea sõitude ettevalmistamise meeskond, et me ei pea sel reisil piirduma vaid ühe kontserdiga. Võiks näiteks peatuda ning kontserte anda Lätis ja Leedus, kus ERSO ei ole väga ammu käinud.

Teine orkestri töö oluline valdkond peaks olema plaadistamine. Selle probleemiga ei ole viimasel ajal üldse tegeldud. Selge, et tavalisele vinüülkettale ei ole enam mõtet muusikat salvestada, see ei vasta tänapäeva tehnilistele nõudmistele, CD-de tegemine on aga seotud suurte kulutustega. Siiski pean hädavajalikuks, et ERSO salvestaks vähemalt ühe CD jagu eesti muusikat hooajal. On väga palju muusikat, mida Neeme Järvi ei jõua teha või mille vastu ta ei suuda äratada produtsentide huvi. Seepärast peaksime salvestama oma muusika kullafondi ikka ise, ka need teosed, mis on aastate eest üks kord juba sisse mängitud. Seda suurt ülesannet tuleb hakata kohe planeerima,

muidu võib jälle mõni sündmus märkamatuks mööda minna. Lootsin väga, et seoses Kreegi juubeliga õnnestub ometi kord tema Reekviem kvaliteetselt plaadistada, lootuseks see jäigi. Ma arvan ka, et Eesti orkester peaks plaadistama kõik Tubina sümfooniad CD-dele, olgugi Järvi seda juba kord teinud teiste, sageli juhuslikult saadud orkestritega. Kui soomlased jaksavad jälle ja jälle Sibeliust salvestada eri dirigentide ja Soome eri orkestritega, siis peaks ka meie suutma Tubinast ühe oma variandi teha.

Kui eesti muusika plaadistamise nimel tuleb sul tulevikus ilmselt veel palju võidelda, siis kontserdilavalt oled sa meie heliloojate loomingut juba mitu aastat aktiivselt vahendanud. Mida toob siin lähiaeg?

Märtsis pühendame ühe kontserdi muusikamuuseumi juubelile. Sel puhul tellisime Mart Siimerilt uue teose, esmaettekandele tuleb veel Kreegi kantaat "Kalevipoeg nõiakoo-pas" ning üle hulga aja Tubina Neljas sümfoonia. Detsembris jäi kahjuks ära kontsert, kus pidanuksid kõlama Sumera Neljas sümfoonia ja Toivo Tulevi Muusika kahele klaverile ja orkestrile. See jääb praegu meie võlaks heliloojatele ja publikule. Üldiselt tuleks muidugi palju rohkem mängida seda muusikat, mida praegu kirjutatakse, et heliloojad tunneksid meist tuge. Ei saa ju oodata, et keegi kirjutaks koduüksinduses kümne aasta jooksul ühe meistriteose: helilooja peab kogu aeg kirjutama, tundmata, et tema tööd jäävad sahtlisse.

Millised on sinu muusikalised eelistused laiemas plaanis? Suhteliselt sagedamini leidub sinu kavades Šostakoviitši ja Sibeliuse nime.

Šostakoviitš on mulle tõesti väga lähedane, samuti Sibelius, Nielsen ja Mahler, keda märtsis esimest korda juhatan. Teoste ring, mis mulle meeldivad ja mida tahaks teha, on väga lai. Ma isegi ei seostaks seda niivõrd konkreetsete heliloojate või stiilidega kuivõrd muusikas peituvate probleemidega. Alati kui tunnen, et muusikas on mindud sügavuti, on puudutatud midagi tabamatut, mis ennastki painab, on see väga erutav. Siis tekib ka soov seda maksimaalse selgusega esile tuua. Dirigeerimine on juba kord selline egoistlik tegevus: mõtled, et keegi teine ei oska seda teost õigesti teha, las mina näitan, kui palju siin sees on.

Kas vana aasta saadad ära muusikaga?

Veel vana aasta sees teeme väikese jõulureisi Paldesse, Viljandisse, Rakverre ja Pärnusse, kus tahame pakkuda pisut kergemini vastuvõetavat muusikat: kavas on Pärdi "Cantus", Haydni Trompetikontsert Indrek Vau sooleerimisel ning Stravinski-Pergolesi "Pulcinella"-süit. Tallinnas tuleb seekord aga hoopis uusaastakontsert — mõnusa muusika õhtu veiniga 1. jaanuaril kell 18. Siingi on kavas populaarsemad helitööd, kaasa teevad ka tenor Vello Jürna ja Eesti Poistekoor. Kontsert ei ole mõeldud konkureerima Viini uusaastaprogrammiga, seetõttu ei õnnestunud Straussi perekonna liikmetel meie kavva pääseda.

Vahendanud
MARGUS PÄRTLAS

ERK TORMIS JA LUULES

Jõulukuu 15. päeval toimus Rahvusraamatukogu konverentsisaalis VELJO TORMISE laulude õhtu. Laulsid Eesti Raadio Koor (ERK) Toomas Kapteni juhatusel ja sopran Meeli Kallastu (klaveril Helin Kapten). Luulet luges Juhan Viiding.

ERK on oma praeguses koosseisus (17 nais- ja 13 meeslauljat) noor kollektiiv, kellel tuleb esindusga koorina täita mitut eripalgelist ülesannet. Nende hulgas on üks oluliseid eesti koorimuusika rikkaliku pärandi valdamine, esitamine ja salvestamine. Tavakuulaja ei pruugi selle peale mõeldagi, et iga uus põlvkond koorilauljaid peab klassika selgeks õppima kui uue teose, teatavaks kergenduseks küll kõrva kogemus eelkäijate tehtust. Tormise loomingut on laulnud kõik eesti koorid. See ei muuda autorikontserdi tegemist ühele koorile ometi mitte liiga lihtsaks ülesandeks. Kordaminekuks nähtud vaev väärinuks hoopis arvukamat kuulajaskonda. Ehk korraldab jõuluvana kontserdireisi üle Eesti? Noore kuulajaskonna peale mõeldes sooviksin seda südamest.

Tormise autoriõhtu "TORMIS JA LUULES" kava imponeeris kompositsiooni terviklikkusega. Mitmetahenduslik ja sõnamänguline pealkiri laseb aimata helilooja kätt ja toob meelde Tormise kooriteoste valikokogu mõne nimetuse ("Stagnaja laulukesi", 1990; "Pärismaalased", 1991; "Uut ja vana naiskoorile", 1993).

Kontserdi esimeses pooles kõlavad kooriteosed aastast 1964—1969 J. Kaplinski, P.-E. Rummo ja V. Luige tekstidele. M. Kallastu esituses sai jälle kord nautida "Kimbukest tähti" (A. Suuman) ja "Roos Aurora Semperile" (J. Semper), lisaks paar noorpõlvelaulu (L. ja P. Rummo).

Kava teine pool pärines aastast 1979—1988 ja sisaldas muusikat H. Runneli ja J. Viidingu luulele. Need laulud mõjusid ikka (või jälle?) päevakajalisena, hoolimata tosin aastast east. Siin see on — meie elu, meie aeg, meie ise. Mõru kui koirohi. Alguses oli sõna...

Tormis austab poeeti ja hoolitseb kuulaja eest: Juhan Viiding luges esitatavate kooriteoste ette nende tekstid (v.a. Runnel).

Luuleõhtutel on muusika üsna endastmõistetav, kontsertidel luule haruldane. Mäletate Tormise autorikontserti "Alguses oli sõna" 1987.a. märtsis? Tormis-šamaan teab sõna toime sügavust. Meie tõug usub sõna jõu ja tähenduse sisse ehk rohkemgi kui mõni teine. Aga laulud sõna toimib sügavamalt.

Tormis ja luules on eestlane seni püsinud. Ajalookeerdudest hoolimata — tänu luulele, laulule, laulikule, Tormisele ka. Sest kirjutatud on: "Mitte ainult leivast..." (Tänaegi päev kuulub eesti laulikule, Emajõe Oõbikule.)

"Mu parim kontserdielamus sel hooajal", ütles prof. Mimi Daitz New Yorgist pärast Tormise autoriõhtut.

"Ei ole viga." Selle, eestlase suurima kiituse ütles helilooja tänulik

TIIA JÄRG.

KEELE HÄBIPOST. OKTOOBER — DETSEMBER

"Rahva Hää" 02.10., Riho Baumann, "Rütmirada": "...diligent Peter Herbolzheimer" — peab olema Herbolzheimer.

"Eesti Raadio 1" 02.10. kell 15.22, muusikasaadetest kõnelev daam: "präägu", "ennem". — *No comments!*

Väga häiriv on "kuumade uudiste" massiline sisetung ja levik, eriti meie kommertsraadiotes; "Radio Tartu" aga on kasutanud (06.10. kell 9.50) koguni "uut uudist". — *O tempora, o mores!* Mitte keegi ei räägi enam ehteestilisest värskest uudisest.

"Postimees" 07.10., Vahur Kalmre, "Kaitseliidu kainestamiseks 76 000 krooni": "Rahvalaulikutest hirmhambad (sic!) võivad nüüd muidugi arvutada..."

"Rahva Hää" 09.10., alapealkiri "Venemaa: kas vahelesekumine või rahupüüdlused?" — Kas tõesti on nii raske ära õppida ja meelde jätta, et vahelesegamine = sekumine?

"Postimees" 09.10., Holger Kaints, "Lihtne ja ilus": "...kas või näiteks Hitleri "Minu võitlused"... Hiljem samas "Mein Kampf", mitte "Meine Kämpfe" — niisiis: "Minu võitlus", nagu juba ammuilma teada.

EVTV saatejuht 09.10. kell 20.20: "Võta migrofon!" — Migrofon pro mikrofoni, orgester pro orkester, edendus pro etendus, töödata pro töötada — kõik ühtselt ja paraku ühtviisi levinud häälduslohud meie "rääkivas ajakirjanduses".

"Postimees" 11.10., Rein Toomla, "Tartu enne valimisi 1.": "Üksikandidaatidel on mingi... ettekujutus sellest..." — Taas tüüpviga: ei arvestata, et ettekujutus = kujutus.

"Õhtuleht" 12.10., Ülo Koit, "Asehaldur 1941—1944": "Aastaarvud näitavad, et jutt on dr. Hjalmar Mäest, kelle ametinimi oli tol ajal *Erste Landesdirektor*." — Sakslased oleksid kirjutanud küll: *Erster Landesdirektor*.

"Õhtuleht" 13.10., seesama "Asehaldur 1941—1944": "Tekstis korduvalt riigikomissar Lobse (s.o. Lohse).

"Eesti Raadio 1" 14.10. kell 12.05, Gunnar Paal, "Riigikogust": "Esitatud on Tunne Kelami ja Edgar Savisaare kandidatuurid." — Mehi on küll kaks, aga kandidatuure üks.

"Postimees" 14.10., Lucy Hooker (tõlge), "Ungari naiste rõõmud ja mured kapitalismi ajal: Tekstis on juttu Tsuzsanna Szigetist ja József Antall valitsusest. — Ime, et masin esimest nime ladudes põlema ei läinud! Peab olema Zsuzsanna Szigeti ja József Antall.

"Eesti Raadio 1" 14.10. kell 14.20, Jüri Adams: "Rahva enamiku esimene reaktsioon on kantud sellega, et..." — Kas hr. Adams niimoodi ka kirjutab?

"Rahva Hää" 16.10. "Keelekeel", Jaano Kangur, "Laiskusest ükskõiksuseni": "Katsuge mõne D.J. — didži (s.t. discjockey — tümpsusaadete muusikajuht) lobisemist kuskil top-saates veerand tunnikest kuulata..." — Jumala õige jutt, ainult et D.J. on inglise häälduses diidžei ja see on lühend sõnadest disc jockey.

"Visioon" 18.10.—24.10. "Hollywoodi ajalugu" ("Apu" põhjal): Tekstis korduvalt *casting couch* ehk sohvastest. — Kui juba sohv, siis ikka couch. Samas väidetakse, et Fred Kamo oli Ch. Chaplini ja Stan Laureli leidja. Kuhu nad kadusid? Valesi on kirjutatud Ginger Rodgers (p.o. Rogers) ja Mack Sennett (Sennett).

"Eesti Aeg" 20.10. teeb Kalju Lepikule sügava kummaruse. — Eesti keel vene keele rüüs.

"Õhtuleht" 20.10., ajakirjast "Vox", pealkiri "Meat Loaf" — rokkmuusika Orson Wells või Spencer Tracy? — Orson Wells ei ole kirjanik H. G. Wellsi sugulane.

"Eestil on väga head santsud", "Ma ei ole kummagiga rääkinud" — peaminister Mart Laari jutust Tallinna Lennujaamas 21.10. kell 20, mille edastasid nii ER kui ka ETV. — Riigimehe või koolipoisi keel?

"Postimees" 21.10., Aivar Jame, "Manöövriv riigikogus": "...keda on tabanud traagiliselt...". — Õige on muidugi traagilisim, kuid ega seegi sobi asendama suma, mida kirjutaja silmas peab.

ETV AK teadustaja korduvalt: "Frederico Fellini." — Felini oli Federico.

"Rahva Hää" 25.10., Harri Treial, "Hoiatused ostjatele ja kaupmeestele": "Kui ei ole esitada kauba saatedokumente, siis võib kahtlustada kõige halvimat." — Topelt ei kärise, kuigi piisanuks ka veatust väitest: võib kahtlustada halvimat.

"Eesti Ekspress" 29.10., B-osa AREEN sisukorrast: "Iginoor Heidy Tamme juubeli kontserdite eel kadunud aegu meenutamas." — Kontsertide! Meie eliitileht sammub siin ühte jalga meie muusikakultuuri tippudega, kes tarvita-vad nagu ühest suust ühtepuhku vorme "kontserdite", "kontserditel" jne.

Ja taas "Eesti Ekspress" 29.10., pildiallkiri: Paul Luhthein "Signaal ülestõususest" — Luhthein on ju ilus nimi, aga Paul Luhthein oli omagagi rahul.

Ja veel kord sama "Eesti Ekspress", Marika Meschin, Lea Larin, "Laulatud muusikaga": "Ikka veel täiuslikus vormis punapäine Heidy Tamme pühitseb tänavu oma 50. juubelit." — Tore küll, kui mõnel inimesel igal aastal (igal sünnipäeval) juubel on! Aga kas see on ikka nii?

"Raadioleht" nr. 46, 15.—21. november 1993: "Teisipäev, 16. november, kell 19.30 LASTERAAMATUKOGUL ON JUUBEL... ja tervelt 60-nes!" Ja nii kuulsime ka selle saate teadustuses. — Mõnevõrra usutavam kui eelmine juhtum, ent siiski peaks tõeliselt 60-nda juubeli korral see raamatukogu olema kui mitte just Matenadarani või Aleksandria raamatukogu vanune, siis vähemalt oma viiesaja aasta vanune küll!

"Postimees" 26.10., Aivar Jame, "Trivimi Velliste ei prognoosi... läbimurret...": T.V.: "...on mõnetuhandese väekon-

tingendi evakueerimine võimalik loetud nädalatega." Sama viga järgnevates:

"Päevaleht" 19.11., Tiit Lääne, Gunnar Press, "Šveits-Eesti 4:0": "Loetud sekundid on nahkpera teel eestlaste tühja värava suunas..." — Ikka ja jälle kordub nii trüki- kui ka eetrijakirjanduses see tobe russism!

"Eesti Raadio 1" 04.12., "Reporterit pooltund", Haldi Normet: "Saatel on ka alapealkiri: Loetud hetked iseendaga." — Ei loe meie haritlased lehti! On juba korduvalt kirjutatud, et see idiotlik "loetud" on toortõlge vene keelest ja eesti keeles mõttetu.

"Rahva Hää" 03.11., Tarmo Vallist, "Pämu lastekodu sai 155-aastaseks": "...kandis Pämu lastekodu kuni 1917. aastani nime Alexander Weisenhaus." — Küllap ikka Weisenhaus, s.o. 'vaeslastekodu'.

"Rahva Hää" 03.11., Heli Lehtsaar, "Vastab Onu Bella": "Selle tõestuseks luges Onu Bella ette Mendelevi tabeli, kas ka õieti, ei õnnestunud kindlaks teha, sest allakirjutanul pole keemiaga just soojad suhted." — Ega ka eesti keelega, sest "õieti" ei sobi sellesse lausesse.

"Rahva Hää" 05.11., Meelike Saarna, "Kodumaine näkileib maitseb hästi", ka tekstis korduvalt "näkileib". — Pole vajadust seda toodet võõrkeeltele tuginedes (sks. *Knäckebröt*, rts. *knäckebröd*, sm. *näkkileipä*) uuesti ristida, kui on olemas tabav eestikeelne nimetus *kuivikuleib*, mis oli kasutusel juba enne sõda!

"Rahva Hää" 05.11., Ivalo Randalu, "Müncheni desant": "Hoonegi on taastatud kujur, mis sel oli ammu enne, kui Schickelgruber üle läve astus." — Kui siin on vihje Hitlerile, peaks olema Schickelgruber.

"Eesti Ekspress" 05.11., Rein Helme, "Dr. Hjalmar Mäe mälestusteraamatu puhul": "Olen juba mõnda aega uurinud Saltzburgis asuvat dr. Mäe eraarhiivi..." — Kas Rein Helme seal käies tõesti ei märganud, et selle linna nimi on Salzburg?

"Eesti Raadio 1" 11.11., "Argipäev" (kell 14.10): "Jäagrikompanii on suures osas laiali formeeritud!"

"Postimees" 12.11., Gunnar Kuldvere, "Miks Eestimaa Talupidajate Keskkliidu esimees maamaksu ei maksa": "Osade seaduste täitmist riik nõuab..." — Kuidas peaminister ees... Tegelikult rääkis Laar küll hiljem. Vt. ER 26.11.

ETV 12.11., "Umas Ott", "Carte Blanche": "Kell on üks minutit üle üheteistkümnelt." — Umas! Veel üks niisugune eksitus, ja ema kooli!

ETV 14.11., AK: "Täna taasavati Berliinis Neue Wache."

— Kas poleks siiski suupärasem "avati taas"?

"Rahva Hää" 20.11., Aita Kivi, "Restaureerimine on kallistöö", sissesehatavas osas: "Radvilos'lossis 6. novembril avatud ulatuslik väljapanek..." (pro Radvilos'lossis). Tekstis sama "Radvilos'lossis" veel teistki korda. — Kas õigekirjutusreeglid enam ei kehti?

"Postimees" 24.11., Arseny W. Aspelund, Walter Lego, "Ingel on laskunud. Imelikud inglid/Strange Angles" Von Krahli teatris: — Kui pealkirja esimene pool on õige, peaks teine olema *Strange Angels*. Kui aga õige on teine pool, peaks esimene olema Imelikud vinklid. *Angles* = nurgad, vinklid, ka inglid (teatud germaani rahvas).

"Õhtuleht" 24.11., "Teistest lehtedest": "Viimane väide näib küll rohkem reveransina idanaabri toetuseks kui tegelikkuse konstateeringuna." — Paraku üsna sageli esinev viga meie ajakirjanike nii suulises kui ka kirjalikus pruugis.

EVTV 16.11., saatejuht Teet Margna "Televisioonis": "Kolmas küsimus — pörandakattematerjal. Millega katetakse pörandat?"

"Homikuleht" 26. 11., Umas Vahe, "Eesti naiskõsimusest põhjanaabrite moodi": "Ning lõpuks üritab EM (= "Erootikan Maailma") Tallinnat paigutada ka Euroopa konteksti ja võrrelda Tallinnat Venemaa suurlinnade ja Hamburgiga."

"Päevaleht" 30. 11., Olaf Imelik, "Igal asjal on piirid": "Täname jumalat, et venelane... Põhja-Eestis esialgu rahuldub Narvaga, ega nõuda Tallinnat." — Nii autorid kui ka keeletöötajad peaksid silmas pidama, et piirid on ka selles, millal tarvitada korrektkirjakeelt, millal vabajooksukeelt.

"Õhtuleht" (LINN) 26.11., Rein Kuusk, "Mõnusat vaba-kaubanduslepingu lugemist kõigile!": "Arupärimise tekstis kirjutab Lõhmus: "...kas välisministeeriumi töötajad on sooritanud katsed eesti keele tundmises?" — Siin kipub pada katelt sõimama. "Eesti keele tundmise katsete sooritamine" on ju lihtsalt eesti keele eksami õiendamine.

"Õhtuleht" 26. 11., Neil Spencer, "Kogu tõde džässist 2" (anonüümne tõlkija): "...Dave Brubeck, kelle laul "Take Five" kujunes üheks kõige populaarsemaks meloodiaks džässi ajaloo. Samal ajal Chet Baker, kes kombineeris oma vaba trompetimängu stiili sünkopeeritult rõhutatud vokaalidega, sai džässi *pin-upiks*." — 1. "Take Five" autor pole Brubeck, vaid on Paul Desmond. 2. "Take Five" pole laul, vaid on instrumentaalpala. 3. Mis on "vaba trompetimängu stiili kombineerimine sünkopeeritult rõhutatud vokaalidega", seda teab vaid Neil Spencer. Samas tagapool: "...vennad Wyntonid ja Branford Marsalis..." — Siin on kahest vennast, Wynton ja Branford Marsalisest tehtud vähemalt kolm inimest!

"Eesti Raadio 1" 26.11., "Argipäev", Mart Laar: "Osade erakondade arvates on poliitika..." — Kui palju on juba räägitud, et osa jääb osaks ega muutu osadeks! Aga miks mitte öelda lihtsalt: "Mõne erakonna arvates..."?

"Homikuleht" 25.11., Reet Muru, "Mitu riiki tunnistasid, et...". — Üks ümardus vastu kehtenud! — Mitu — ainus, järe peab olema ainuses ka tunnistab.

"Homikuleht" 30.11., Teet Kallas, "Eesti pass 1000 dollari eest": "...rida Kasahstani ühisriiklike organisatsioon... saatsid läkituse..." — Sama viga mis eelnevas: rida — ainus, järelikult peab ka saatis olema ainuses (mis

sest, et organisatsioone võis palju olla).

"Õhtuleht" 26.11., "Rocknoorus (meil)": november 1993 / kas-sett (lugu): 1. Mortified — Serenity. Tranquility. Peace / 5. Semetery / 11. Sullivan. — Kogu eesti rokk on läinud inglise keelele üle. Esineb idamisi kirjavigu: p.o. Tranquillity, Cemetery, Sullivan, aga kritiseerida on riskantne, sest alati võib vastata: kirjutame meelega nii, sest nii on huvitavam. Inglise võivad arvata, et küll on ikka harimata rahvas seal Eestis. Juba võttis üks ajakirgi endale nimeks "Magneet" ja vaestel füüsikaõpetajatel tulebki hakata nii hääldama, et klassi ees mitte lolliks jääda. Samasse vanandamissarja kuulub ka juba mitmel pool (nt. "Õhtulehes" 26. 11) esinenud vanilje pro vanill.

"Rahva Hää" 30.11., Tiit Madisson, "Kas Eesti on Gruusia teel?": "On ju Asso Kommer pämakas ja üks endisi Pämu kaitseliidu pealikke." — Juba oli ühes HäbiPOSTis!

"Eesti Raadio 1" 01.12., "Argipäev", Tunne Kelam: "Moment oli valitud õieti." — Eespool oli juba üks samalaadne viga.

RTV 04.12., "Pooltund Hommikulehes". Peeter Vösa: "Mõnigi ametnik astub tagasi ja ta asendatakse uute inimestega." — Nii see aparaat paisub!

"Postimees" 06.12., Kauksi Ülle, "Kiviheitjad või akrobaadid. Müüri või köiel": "Tahtsin lugeda ka Fanity Fairi", kui(d) ülikooli raamatukogus öeldi, et neil nii kallid väljaanded ei käi. — "Fanity Fair" ei saagi käia, kuna seda pole, on "Vanity Fair".

Tallinn kubiseb kuulutustest, mille koostajad on ilmselt lõpematata algharidusega. Paar näidet:

"Raeköök ootab teid diskoötele... Võtta sõber kaasa!" — pro öödele ja võtta;

"Kohal on ka ETV võttegrupp, kes filmivad materjali "Vennaskonna" erisaate jaoks!!!" (pro filmib, "materjali" on üleaurune).

On avaldatud arvamust, et ilmselgete keelenõmeduste või tobeduste eest, millega on tulnud avalikkuse ette kuulutustulbal, eetris või trükiajakirjanduses, tuleks maksta trahvi, muidu asi ei näi paranevat.

Sellela on meie KEELE HÄBIPOSTIL aastaring (detsembrist 1992 kuni detsembrini 1993) täis. Täname meie lugejaid Ilmar Laant, Valter Ojakäär, Aleksei Paivelit, Linda Pootsi ja Enn Veskimäge, kes häbiPOSTiülevaadete kokkuseadmisel kaasa on aidanud. Loodame, et ühisel jõul saame praegusest masendavast madalseisust üle ning et eeloleval aastal meie üldine keelekultuur siiski paraneb.

KUMMALISED
KUULUTUSED

1. detsembri "Õhtulehes" reklaamileheküljel ilmus niisuguse tekstiga kuulutus:

AS "NETA"
ESMAKORDSEKS EESTIS!!!
(Ainult meil)

Võimalus sõlmuda notariaalselt kinnitatud
ABIE LULEPING

(Omandisuhete reguleerimine tulevases perekonnas)
info: tel 55 88 23 kella 10—17 Kotka tn. 1
(autobusside 17, 17A, 23 peatus "Lillekõla jäam")

Mida sellise kuulutusega öelda tahetakse? Kas see on antireklaam? Või aprillilali detsembrikuus? (Asja juriidilisest küljest rääkimata.) Kahjuks pole see erand. Nigela või kahtlase keelega firmakuulutusi on teisigi. Näiteks 7. ja 16. detsembri "Õhtulehes" leheküljel "REKLAAM" ilmunud kuulutus tekst:

"1. detsembrist Künlaavalgusõhtutel tutvustab restoran Vana Saku Hotell Peoleos Lasagna... Meie Lasagna sai "Priimaks" kiidetud Itaalia jalgpallimeeskonna poolt! Lasagna, kodutehtud viisi, on üks maailma kuulsaim Itaalia pastaroog. Asutused! Meie köök ootab Teid meile, pidama oma jõulupidustusi!"

Võib-olla pole keeletöötajail volli sõhnerdusi (disainitud ja puha!) kuulutusi puutada. Kuid firmajuhid peaksid ometi kord mõistma hakkama, et niisuguses keeles esitlemine mõjub antireklaamina ja kisub kõvasti alla firma maineväärtust.

REPLIK

EGA'S SEE OLE PADA,
KES KATELT SÕIMAB?

"Sirbi" eelmise keelelehekülje (26.nov.) lugemisel pakkusid Heino Pedusaare tõsielulised nopped uudsete poolitamisühenduste rakendamise palju lusti ja lõbu. Lisandus rõõm, et leidub veel väljaandeid, mis õigekeelsuse lippu nii kõrgel hoiavad. Samas on tuline kahju, et korrektoriaid ja toimetajaid pole märganud, kuidas trükivea tont on siiski kahel korral osavalt ära napsanud samas lehenumbri trükitud kirjatükis "Malbe Udam" ühe l-i Heinz Valgu väärt uudiskeelendist "võimu-lollija" (vrd. ka "võimu-lollimine"). Või on äkki Heinz ise hr. Udami malbuse mõjul otsustanud oma varasemaist ramedusist loobuda ja edaspidi "loll" ainult ühe l-iga kirjutada?

Lehelugeja OMARA. N

EDMOND ARNOLD BLUMENFELDT 1903—1946

Eesti Kunstimuuseumis avati Eesti Kunstnikkude Ryhma näitus, mis väidetavalt (vt. "Sirp" nr. 50, lk. 1) tähistab ka Edmond Arnold Blumenfeldti 100. sünniaastapäeva. Tegelikult see nii olla ei saa, sest E. A. Blumenfeldt sündis Peterburis 1903. aastal.

Tema kunstilõpped algasid varakult, peaaegu poisieas, Hans Kuusiku juures ja jätkusid seejärel aastatel 1917—1918 Petrogradis sealse Kunstide Akadeemia Kunstikooli õhtukursustel. Edasi viis õpimise kunstiajalise nooruki välismaale, esmalt Berliini, kus ta aastail 1920—1922 õppis Albert Reimanni Kunstikoolis, ning siis Pariisi, kus täiendas end mitmes eraakadeemias kuni 1924. aastani.

Välismaal viibides alustas ta hiljemalt 1922. aastal näitustel esinemist, tema tööd arutasid tähelepanu ja teenisid tunnustust. Aastail 1924—1925 oli temast seoses eduka esinemisega välisnäitustel korduvalt juttu kodumaises ajakirjanduses.

Näiteks kirjutas ajakiri "Agu" (nr. 28, 1924): "Noor kunstnik Edmond Arnold Blumenfeldt, Pärnu linna kodanik, 21 aastat vana, oli tänava kevadel oma töist kaks saatnud Pariisi kunstinäitusele...", mille järgnesid tsitaadid kiitvate hinnangutega kahest Pariisi ajalehest.

Eesti Kunstnikkude Ryhma tegevuse kõrgpunkt, 1928. aasta, tähistab ka E. A. Blumenfeldti maalialase loomingu tippu. Noorimane ryhmlastest oli ta 1928. aastal ilmunud "Uue Kunsti Raamatus" kõige enam reprodutseeritud autor, tema maalid ning lavakujundused olid pälvinud kõrge hinnangu.

Edasi kaob E. A. Blumenfeldt tasahilju kunstiarvalikkuse tähelepanu fookusest. Maale enam peaaegu ei lisandu ja kunstnik suunab nüüd oma loomeenergia rakendusgraafika alale, tegeldes selle kõrval ka muude kujundustöödega. Kahjuks puudub meil tänini selgem ülevaade tema loomingulisest tegevusest 1930. aastatel ning seda kahel põhjusel. Esiteks oli tema tegevuses tõusnud kvantitatiivselt ülekaalus olevaks kaubanduslik reklaam ning pakendikujundus, mis anonüümsena ootab veel avastamist. Teiseks ning võib-olla määravamaks vähetuntuse põhjuseks oli asjaolu, et kunstnik suure hulga oma kujundusalaseid töid tegi Lätimaale. Riiaga on seotud mitu tema lavakujundust (peamiselt revüüteatritele), raamatukaasi (ühele kriminaalromaanide sarjale), hulk reklaamgraafikat ja ka kaubandus-tööstusnäituste kujundusi.

1937. aastal valmistab ta linooliokes graafikamapi "Notre Dame de Paris", mis oli mõeldud Pariisis turistidele müümiseks, kuid mida väikesele tiraažile vaatamata (30 eks.) on säilinud ka Eestis.

E. A. Blumenfeldti lühikeseks jäänud elu lõpuperioodid, 1940. aastatest, on teada vaid paar tüsijoonistuses linnavaadet, mille kunstiline tase pole paraku aga märkimisväärtne.

E. A. Blumenfeldt saavutas oma tuntuse tipu väga noorelt ja see ongi vist peapõhjus, miks teda nüüd kümme aastat tagasi tegelikult vanemaks arvatakse.

JÜRI HAIN

REEDER REEDER REEDER

ESTONIA TEATER

Pühap., 2. I kl. 19. "Boheem"; esmasp., 3. I kl. 12 "Pipi Pikksukk", kl. 18 "Kevade"; kolmap., 5. I kl. 12 "Pähklipureja", kl. 19 "Can-can"; neljap., 6. I kl. 12 "Kevade", kl. 19 "Don Juani mäng"; reedel, 7. I kl. 19 "Boheem".

Pensionäride etendus jaanuaris

Reedel, 28. I kl. 12 "Võluflööd".

ESTONIA TEATRI TALVEAED

Kolmap., 5. I kl. 15 "Jõulususs". Kontsertetendus kogu perele. Muusikajuht Ülla Millistfer, lavastaja Tiit Tralla, osades Katrin Lehismets, Tiit Tralla, Lauri Vasar, nukulaekaga teeb kaasa ka papa Carlo, kes tegelikult on Harri Vasar; kolmap., 5. I kl. 17.30 "Teenija-käskijanna" (reserveeritud G.B. Pergolesi koomiline lühiooper; neljap., 6. I kl. 15 "Jõulususs" (reserveeritud), kl. 18 "Ilusamaid jõululaule" etteaste ühes vaatuses. Esineb Estonia Seltsi Segakoor, juhatavad Peeter Perens jun. ja Heli Aus; reedel, 7. I kl. 15 "Jõulususs" (reserveeritud); laup., 8. I kl. 15 "Jõulususs", kl. 18 Tralla perekonnakontsert: esinevad Marje Tralla ja Juhan Tralla, õhtut juhivad Tiit Tralla.

EESTI DRAAMATEATER

Esmaspäeval, 27. XII kl. 12 "Piparkoogimehike", kl. 19 "Ja anna meile varjud" (esietendus, suures saalis), kl. 19 "Gertud" (väikeses saalis); teisip., 28. XII kl. 12 "Piparkoogimehike", kl. 19 "Tuleingel", kl. 19 "Hedda Gabler" (väikeses saalis); kolmap., 29. XII kl. 12 "Reearuu", kl. 19 "Ja anna meile varjud" (suures saalis), kl. 19 "Libarebased" (väikeses saalis); neljap., 30. III kl. 12 "Reearuu", kl. 19 "Naiste kool".

TEATER "VANALINNASTUUDIO"

Vana aasta viimased etendused

Teisip., 28. XII kl. 18 "Kui kass on kodunt ära, siis..."; neljap., 30. XII kl. 18 "Prügikast ehk Alguse asi".

RÖÖMSAID JÕULUPÜHI JA HEAD VANA AASTA LÕPPU!

Uue aasta esimesed etendused

Neljap., 6. I kl. 18 "Ringmäng"; reedel, 7. I kl. 18 "Kui kass on kodunt ära, siis..."; laup., 8. I kl. 18 "Uus miniiter".

Piletid: Sakala Keskuses E—R kl. 14—18, L ja P 1 tund enne etendust; vanalinna kassas E—L kl. 10—18, P kl. 10—16.

Info ja tellimused: Sakala 12—1, E—R kl. 10—16, tel. 44 84 08.

EESTI NOORSOOTEATER

VÄIKE SAAL, Lai tn. 23.
Esmasp., 27. XII kl. 19 "Tartuffe" (esietendus, lavastaja — Roman Baskin, kunstnik — Pille Jänes, peaosades Marko Matvere ja Elmo Nüganen); teisip., 28. XII kl. 11 "Nõiutud puding" (dieles), kl. 19 "Hiirelõks"; kolmap., 29. XII kl. 18 "Kes kardab Virginia Woolfi?"; neljap., 30. XII kl. 11 "Nõiutud puding" (dieles), kl. 19 "Valge abielu"; reedel, 7. I kl. 19 "Tartuffe", laup., 8. I kl. 18 "Kes kardab Virginia Woolfi?"; pühap., 9. I kl. 18 "Hiirelõks"; esmasp., 10. I kl. 19 "Tuhkatriinmäng".

RAT "VANEMUINE"

SUURES MAJAS: esmasp., 27. XII, teisip., 28. XII ja kolmap., 29. XII kl. 12 ja 15 "Sabajant"; pühap., 2. I kl. 18 "Johnny" (teatri veteranidele); kolmap., 5. I kl. 18 "Hulkur Rasmus"; neljap., 6. I kl. 18 "Legend Joosepist"; reedel, 7. I kl. 18 "Johnny".

VÄIKESES MAJAS: esmasp., 3. I ja teisip., 4. I kl. 18 "Kas te armastate Brahmsi..."; kolmap., 5. I kl. 19 "Meheleminekueas tütar" (esietendus); neljap., 6. I kl. 18 "Jõulud"; reedel, 7. I kl. 18 "Telefon", "Võlu-mandariin"; laup., 8. I kl. 19 "Meheleminekueas tütar".

RAKVERE TEATER

Esmasp., 27. XII kl. 18 "Maret ja Miina ehk Kosjakased" Rakvere Linna Kultuurimajas.

"EESTI KONTSERT"

ESTONIA KONTSERDISAALIS: laup., 25. XII kl. 16 kauneid jõululaule Tallinna poistekoori Lydia Rahula juhatusel, solist Meeli Kallastu, oreli Mari Järvi; laup., 1. I kl. 18 uusaastakontsert hea muusika ja veiniga. ERSO, Eesti Poistekoor, solist Vello Jürna, dirigent Arvo Volmer. Kava juhivad Mart Sander. Kontsert koostöös ETV-ga.

RAKOJA SAALIS: reedel, 31. XII kl. 17 "Kiigelaulukui" ja Olav Ehala.

MATKAMAJAS: reedel, 31. XII kl. 18 "Corelli Consort". Kavas Corelli, Schein, Telemann. Underi, Alveri jt. eesti autorite luulet loeb Raivo Trass.

PÄRNU VANALINNA PÕHIKOO LIS: kolmap., 29. XII kl. 19 ja RAKVERE KIRIKUS: neljap., 30. XII kl. 18 vana aasta sümfoniakontsert. ERSO, solist Indrek Vau (trompet), dirigent Arvo Volmer. Kavas Pärdi "Cantus B. Britteni mälestuseks", Haydni Trompetikontsert Es-duur, Stravinski Süit balletist "Pulcinella".

OLAVI SAALIS: teisip., 4. I kl. 19 Leili Tammel (metsosopran), Taissia Filippova (klaver). Kavas Grieg, Mendelssohn, Mägi, Raid, Kuldar Singi tsükli "Neli looduspiiti" esiettekannet.

RAHVUSRAAMATUKOGU NÄITUSED

Tallinn, EE 0100 Tõnismägi 2

"L. Koidula 150", juubelinäitus kuni 1. I 94 (7. korruse lugemissaalis);
Rahvusraamatukogu juubelinäitus (3. korruse peanäitusesaalis);
PF (originaalõnnituste) näitus kuni 21. I 94 (8. korruse näitusesaalis);
raamatunäitus "Jaan Tõnisson 125" (7. korruse lugemissaalis);
"Rahvusraamatukogu trükised 1925—1993", "Eesti raamat 1993" (3. korruse fuajees).

NRI JID!

LINNAMUUSEUMIS (Vene tn. 17) on vaadata püsiekspositsioon "Tallinn 1700—1918" ja Tallinna tarbekunstnike tööde jõulunäitus.

RAEVANGLAS (Raekoja tn. 4/6) näitus "Valguse ootel" (valgustid läbi aegade). Avatud N—E kl. 10.30—17.30.

RAEVANGLA FOTO-KELDRIS "LEE" (Raekoja tn. 4/6) jõulunäitus ja Erkki Ruokoneni (Soome) "Motorcycle Liebe".

EESTI TA AJALOO INSTITUUDI ARHEOLOOGIAMUUSEUMIS (Rüütli tn. 10) näitus "Eesti muinasaeg". Avatud N—L kl. 12—16, ekskursioonidele ettetellimine tel. 44 48 05.

KIEK IN DE KÖKIS (Komandandi tee 2) Sven Martsoni (USA) fotonäitus "Pildid reaalses maailmas", rahvusvaheline fotonäitus "Naine fotokunstis" ning Pille Kängsepa, Mall Metsa, Katrin Sasi ja Jane Rannametsa nahkehistööd (ostu-võimalus). Avatud T—R kl. 12—17.30, L ja P kl. 12—16.30.

TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUMIS (Müürivahe tn. 12) püsinäitus muuseumi pillikogust ja "Üht muinas-lugu muusikas ma kuulen..." (mälestusnäitus Raimond Valgrest). Avatud K—P kl. 10—18.

SÄREVI KORTERMUUSEUMIS (Tina tn. 23—13) näitus "Mis jääb järele teatrist". Avatud E, K, N, R kl. 10—17.

LOODUSMUUSEUMIS (Lai tn. 29) näitus "Saurused". Avatud K—P kl. 10—17.30. Ekskursioonid tel. 44 42 23.

KULLO LASTEGALERIIS (Kuninga tn. 6) Küllike Juhandi-Hiiemäe perenäitus; Saima Randjärve õpilaste tööde näitus; Jäeneda kunstiringi näitus "Sissevaade"; nahkehistööde näitus (saab ka osta) ja Eesti Raadio IV programmi võistlustööde näitus. Avatud K—E kl. 11—17.

KALAMAJA GALERIIS (Kotzebue tn. 16) hologrammid haruldaste loomade kollektsioonist (Boris Gritmitlicht, Madis Proso) ja Maie Piheli maalide näitus.

DOMINIILASTE KLOOSTRIS (Vene tn. 16) keskaegse raidkunsti näi-

tus. Avatud eelregistreerimisega tel. 44 46 06.

MAARJAMÄE LOSSIS (Pirita tee 56) näitus "Eesti põimevaip 1984—1993".

EESTI RAHVA MUUSEUMIS (Tartu, Veski tn. 32) näitus "Eestiaegne elegantne mees". Avatud 29. ja 30. XII kl. 11—18.

EESTI KUNSTIMUUSEUMI JÕHVI FILIAALIS (Jõhvi Kultuurikeskuses) fotoklubi "Viru" väljapanek "Teater" "Tuuleveski" ja näitus "Valik Adamson-Ericu loomingut".

NARVA KUNSTIGALERIIS (Linnamuuseumi filiaal, Kommunaari tee 2) näitus Lavretsovi muuseumi kogudest, Ellinor Aiki 100. sünniaastapäeva näitus (Tartu Kunstimuuseumi kogudest), natüürmort Narva muuseumi kogudest, A. Morejevi personaalnäitus, Narva kunstnike tööd ja J. Lipini fotonäitus "Jäljed veel".

NARVA LINNUSES näitus "Seitse korda mööda" ja mälestusmedalid (Narva muuseumi kogudest).

SAAREMAA KULTUURIKESKUSE VALGES SAALIS (Kuressaares) Kadi Kurema graafika. Avatud E—R kl. 11—18, L kl. 10—15.

SAAREMAA MUUSEUMIS (Kuressaare linnuses) "Saaremaa vanadel postkaartidel" ja Saaremaa kunstiklubi sügisnäitus. Avatud K—P kl. 11—17.30.

KIVIOLI KUNSTIDE KOO LIS (Vabaduse pst. 6) Siiri Leppiku vineerilõiked. Avatud E—R kl. 9—18.

PÄRNU KULTUURIKESKUSES "CHAPLIN" (Esplanaadi tn. 10) Jüri Karmi projekt "Tuhande sammuga...", läbilõige Eesti Rahva Muuseumi fotokogust 1912—1993 ja näitus "33 maagilist Lääne-Eesti vaipa" (ERM-i kogudest).

KRISTLIKUS KOHVIKUS "SAMAARIA" (Lai 34/Vaimu 3) Öie Tilga värviline graafika "Föönksid ja teised linnud".

TALLINNA BOTAANIKAAIA (Kloostrimetsa tee 52) kasvahooned on ekskursioonidele avatud T, K, N ja L. Vajalik eelregistreerimine tel. 23 90 03 kl. 10—15. (Bussid 34, 38 ja 42.)

EESTI VABAÕHUMUUSEUMI territoorium on avatud iga päev (v.a. esmaspäev) kl. 10—15. Ekskursioonid tel. 55 91 76. Buss nr. 21.

TALLINNA LOOMAAED (Veskimetsas) avatud iga päev kl. 9—15. (Trollid 6, 7 ja 8.)

**Gustav Vilbaste. EESTI
TAIMENIMETUSED.
Andmepank VILBASTE 2.1**

Gustav Vilbaste (1885—1967) suur teos "Eesti taimenimetused" sisaldab üle 25 000 rahva pärast taimenimetust, mis on esitatud rahvusvahelise ladina keelse taimenimetuse süstemaatika nomenklatuuri alusel. Vilbaste alustas taimenimetuste kogumist 1910. aastate lõpul. Põhiosa käsikirjast valmis 1945. aastaks ja jäi ootama toimetamist ning avaldamisvõimalusi. Vaatamata aastaid kestnud ponnistustele, õnnestus Emakeele Seltsil käsikirja avaldada alles tänavu sügisel tänu Avatud Eesti Fondi toetusele. Iga taimenimetusele on lisatud allikaviited ja levikuala, märksõna lõpus on autori kommentaarid. Raamatu üldosas on ülevaade eesti taimenimede kogumise ajaloost, taimede kasutamisest rahvameditsiinis jm. Esmakordselt eesti raamatuloos on raamatule lisatud 3,5-tolline diskett arvutiregistriga, mis võimaldab mitmesuguste päringute sooritamist ja kogu ainetiku töötlemist.

Emakeele Seltsi Toimetised nr. 20 (67). Toimetanud Eeva Ahven, Heino Ahven, Erast Parmasto, Eevi Ross. Kujundanud Heiki Looman. Andmepanga koostanud Madis Peil. 706 lk. Emakeele Selts, 1993. Hind: raamat — 70 krooni, raamat + diskett — 140 krooni.

Sass Suuman. MANIAKK PUURIS.

Suumani luule on ikka ehe ja värske, ta oskab leida ootamatuid ja erutavaid vaatenurki, olgu tegu siis argi- või kunstiprobleemidega. Neile kahele tasandile liisanduvad samavõrd olulisena ka mälestuslik aines ja luuleportreed reaalsest elust, viimaste seas iseendastki (näiteks auto-autoportree ehk luuletaja hindamas oma teekutust — "Maniakk puuris"). Suumani uemad luuletused on endiselt napi sõnastusega, vahel suisa aforismi- või anekdoodilaadset, praegu mõnevõrra üllatavana on liisandunud kodumurdelisi ridu. Tänapäev Suuman naudib vitaalsust ja tundlikkust, ta on ära pöördunud tärnitud vormidest ja riimisundusest. Seekordse kogusse on Suuman võtnud mitu silmapaistvat luuletust varasemast loomingust ja nii leiame siiski näpuotsatäie riimegi, aga looduspilte, tema luuletajanoorse viisikaarti, ometi mitte. Suuman tegeleb siin pigem enesevaatlusega, võttes asja küll huumoriga või koguni ironiliselt, aga pilt on mällusööbalt inimlik — tões ja vaimus. Illustreerinud: Arvo Ermel. 72 lk. "etf", 1993. Raamat on trükitud Kultuurifondi toetusel.

**Robert Cohen. NÄITLEMISVÄGI.
Sissejuhatus näitlemis.**

"Tegelikult ütleb näitleja iga tööga: "Ma olen elus. Ma elan. Just see elujõud õigustab teatri olemasolu." (Robert Cohen.) "Näitlemisvägi" on raamat, mis avab näitlemise huvitavaid vaatenurki, kohandades teaduse uusimaid saavutusi, sealhulgas meie kaasaegset psühholoogiat ja suhtlemisteooriaid.

Robert Cohen on õppinud Yale'i ülikoolis draamat ja sooritanud lõpuksamini režiini alal 1965. a. Praegu on ta üks märkimisväärsed Ühendriikide teatripedagooge. Ta on näidelnud, lavastanud ja teinud dokumentaalfilme ning kirjutanud mitu teatriteemalist raamatut. Professor Cohen juhib teatrikooli California ülikoolis.

Inglise keelest tõlkinud Mall Klaassen ja Jaak Rähesoo, kujundanud Mae Kivilo. 166 lk. Väljaandja Eesti Teatri- liit, 1993.

**SINUSTKI VÕIB SAADA
INVESTEERIJAK.**

Raamatus esitatud kursus püüab lugetajat seada investeerimis- missaavutuste teetseale. Selles öeldakse, et en- nekõike võ- tab ta salapä- rasuse inves- teerimiselt, aitab teil vältida algajate investeerijate vigu, selgitab investeerimise põhiprintsi- pi ning annab teile meelerahu, et in- vesteerides aitade kaasa riigi majandusli- kule kasvule, saate ise lississetulekut ja võite rahulikult magada, olles kindel, et teie investeeringud on nii ohutud, kui aastakümnete kogemused seda võimal- davad. See raamat ei räägi, kuidas ki- resti rikastuda. Ta ei õpeta, kuidas spe- kuleerida võõrsil või mängida odavate aktsiatega. Ta näitab teile hoopis, kui rumal ja mõttetu on üritada selliseid asju. Inglise keelest tõlkinud Vahur Lõkk ja Aivo Reiner, kaane kujundanud Heiki Looman. 248 lk. "Valgus", 1993.

**Daniel-Henry Kahnweiler. MINU
GALERIID JA MINU
KUNSTNIKUD. Francis
Crémieux'le antud intervjuud.**

1907. aastal avas Vignoni täna- vas Pariisis oma kunsti- galerii Daniel- Henry Kahnweiler (1884—1979), kes tollal oli vaid 23-aastane. Saksamaal sündinud juu- di kunsti- kaupmees ostis ja pani oma galeriis val- ja peamiselt eakaaslaste töid. Temast sai kubismi toetaja. Selle kunstivoolu raja- jad Pablo Picasso ja Georges Braque pa- nid kaua aega oma töid välja vaid tema juures. Kõnesoleva raamatu aluseks on raadiointervjuud, mille D.-H. Kahnwei- ler andis tuntud ajakirjanikule Francis Crémieux'le ja mis esitati 1961. a. Prantsuse Raadio programmides. Huvitava- lutustab Kahnweiler oma elust, samuti paljustest enam või vähem tuntud kun- stnikest, kellega ta oma pikaajase gale- ristitegevuses oli kokku puutunud. Ra- matut kaunistavad reproduktioonid teostest, millest enamik on kunagi ni- metatud galerii seintel ripplnud. Värsta- tud isikunimede registriga. Prantsuse keelest tõlkinud Tatjana Hallap, kujun- danud Tiit Allikvee. 144 lk. "Kunst", 1993.

**Laura Ingalls Wilder. VÄIKE
MAJA PREERIAS.**

Laura Ingalls Wilder (1867—1957) sai Ameerikas tunnustatud kirjanikuks erakordselt hilises eas. Floridas pensionäripõlve pidades alustas ta 65-aas- tasele noor- soole mõel- dud romaani- sarja, mille aine ta ammutas omaenda lapsepõlvest. "Väikese maja" sarja ra- matud pajatavad tüdrukutele ja poistele autori perekonna seiklustest möödunud sajandi lõpu poole Metsikus Läänes. Neist esimesena eesti lugeja kätte jõu- dev teos kirjeldab episoodi Põhja- Ameerika preeriast asustamise vaevarik- kast, ohtralt higi ja verega niisutatud ajaloost — ühe üksmeelse ja tööka pere nurjunud katset rajada kodu indiaanlaste territooriumil. Telekompanii NBC on Wilderi raamatute põhjal vandanud me- nuka teleseriaali "Väike maja preerias", mida muide president Ronald Reagan on nimetanud oma lemmiksarjaks. Inglise keelest tõlkinud T. Viljamaa, kujunda- nud T. Sildre. 192 lk. "Olion", 1993.

**Sempé / Gosciny. VÄIKE
NICOLAS.**

Väikese Nicolas' lood on alates nende ilmumisest 1954. aastal olnud nii las- te kui täiskasvanute hulgas ülimalt po- pulaarsed algul nende sünnimaal Prantsus- maal, hiljem tõlgitud teistesse keel- tesse veel paljudel maadel. Nii humo- ristlikke koo- lipoisjuttu on Nicolas' sar- jale raske kõrvale leida. Hoolimata sellest, et Nicolas' ja tema sõprade üleannetustel ning vempu- del pole otsa ega äärt, muutuvad nad enamikus peagi lugejale sümpaatseks, sest poiste energia on imetletav ning pahandused tekivad ena- masti nende alles väljakujunenud tõekspidamistest, mis mitmeti erinevad õpetajate ja vanemate omast. Kogumiku on võetud kolm teost: "Väike Nico- las", "Väike Nicolas ja ta sõbrad" ja "Väikese Nicolas' vahetunnid". See sari on ilmunud kahe Jean-Jacques Sempé (sünd. 1932) ja René Goscinny (1926—1977) ühistööna. Nemat on il- lustreerinud raamatu ka paljude joonis- tustega. Prantsuse keelest tõlkinud Helle Michelson. 272 lk. "Kupar", 1993.

UUSI RAAMATUID

Robert van Gulik. **TEMPLIVIRASTUS.** Hollandi kirjaniku, si- noloogi ja diplomaadi R. van. Guli- ku (1910—1967) inglise keeles kirju- tatud põne- vusromaan, milles autor on elustanud vana Hiina olustiku läbi kohtunik Di seikluste sa- lapärase mõrva avastamisel. Suurema osa oma elust Idamaadel (Hiinas ja Jaapanis) veetnud autor on kirjutanud 15 romaani kohtunik Di'st, samuti mõned jutud. Eesti keeles on varem ilmunud "Kummitused kloostriks" ja "Lakkisirm" (1987). Tõlkinud Kersti Unt. Illustreerinud autor. 120 lk. Kirjastus "Umar", Eesti Akadeemiline Orientaalselts, 1993.

Robert van Gulik. **TEMPLIVIRASTUS.**

Robert van Gulik. **TEMPLIVIRASTUS.** Hollandi kirjaniku, si- noloogi ja diplomaadi R. van. Guli- ku (1910—1967) inglise keeles kirju- tatud põne- vusromaan, milles autor on elustanud vana Hiina olustiku läbi kohtunik Di seikluste sa- lapärase mõrva avastamisel. Suurema osa oma elust Idamaadel (Hiinas ja Jaapanis) veetnud autor on kirjutanud 15 romaani kohtunik Di'st, samuti mõned jutud. Eesti keeles on varem ilmunud "Kummitused kloostriks" ja "Lakkisirm" (1987). Tõlkinud Kersti Unt. Illustreerinud autor. 120 lk. Kirjastus "Umar", Eesti Akadeemiline Orientaalselts, 1993.

Emil Tode. PIIRIRIIK. Romaan.

Tundmatu eesti kirja- ni- ku romaani räägib meie kaasaegsest sajanäpude enesetunne- tusest, idaeu- rooplase ängi- sti ja uhku- sest Lääne- Euroopas. Romaani ise- loomustavad pikantne ja poeetiline lähenemine, androgüünne varjutatus ja briljantne stiil. Kujundus: Mari Kaljuste. 186 lk. Tallinn, 1993. Kirjastus "TUUM", Harju tn. 1, Tallinn EE 0001 (tel. 44 22 72).

J. W. Janssen. NÄIDENDID.

Kogumik sisaldab näidendite "Pärmi Jaagu unenägu" ja "Kihlvedu 5000 rubla peale" esmatrüki ning J.W. Jansseni loomingus ainukese seni trüki ilmunud näidendi "Tuhalabida valitsus" (1879). 120 lk. Tartu Ülikool, 1993.

**TARTU ÜLIKOOLI TOIMETISTE
sisuregistrid 1893—1944.**

272 lk. Tartu Ülikooli Raamatuko- gu, 1993.

Indrek Hirv. TÄHEKERJUS.

Indrek Hirv uus luulekogu tõrkab silma juba oma kal- lilt elegantse, musta ja val- ge puhast kontrasti rõ- hutava kujun- dusega. Luu- letaja on en- diselt inspi- reeritud klas- sikalistest stroofide igi- kestvast ilust, Tagakaas

kõladest ja riiminõudlikkusest. Kogumi- ku teljeks on rohked lembemotiivid, mis lahenevad kord hingevalus, kord ülevas teatris, mille stseen ja kulissid on vabad rõhuvast maisusest. Sügavamas sisimas kõneleb see luule looja võimest ja võim- alustest leida loomingulist innustust puhta ilu lätetel ning kõrghuule kaano- neid ja kujundikeelt jälgides. Samal ajal on Hirve luuleraamat, nagu autoril ena- masti tavaks, ka omamoodi päevik, mil- lest valdav osa pärineb aastast 1992—1993, üks neljandik aga (tsükliid III—V) moodustab mälestusehõngulise pilgu- heidu 1980. aastatel kirjutatule. Kunsti- liselt kujundanud Aavo Ermel. 64 lk. "etf", 1993. Raamat on trükitud Kultuuri- fondi toetusel. (Pildid: Üllatus raamatu kujundajalt, mis avaneb vaid tähelepa- nelikule lugejale.)

**Geoffrey Household. JÄLITAJA
VARI. Kriminaalromaan.**

Lugeja pole kindlasti sattunud atentaadi- katse ohvri rolli, milles leidis end sel- le raamatu peategelane Charles Den- nim. Ja Den- nim alustab alguses lootu- setu duelli nähtamatu vaenlasega. Tahtmatult tekib analoogia TV-st tuta- va mänguga, kus tuleb ära arvata pildil kujutatud isik, kelle näo eest kõrvalda- takse üks ruuduke teise järel. Raamatus reedab iga mõrvakatte midagi uut mõr- vari isikust, kuni loo lõpus kõrvaldatakse viimane ruuduke ja mõistatus leiab lahenduse. Autor toob põnevuse nimel ohvriks klassikalise kriminaalromaaniga põhireeglid, et mõrvapölv peab olema esi- mesest leheküljest kesksete tegelaste hulgas, aga see kahing on õigustatud, sest raamat pole enne läbilugemist käest pandav. Autor, Geoffrey Household on meie peaaegu tundmatu, ja kui ta sur- nud pole, elab ta Inglismaal oma ma- majas veel praegugi, öeldakse saatesõ- nas. Inglise keelest tõlkinud ja saatesõna kirjutanud Mark Sinisoo. Kaanekollaaž: Peeter Laurits, "Destudio". Kaane ku- jundanud Jaan Klõseiko. 176 lk. "Kunst", 1993.

"LOOMING" nr. 11.

Novem- rinumbri proosaveerge alustab Mai- mu Berg kat- kendiga ro- maani "Ma armastasin venelast" esi- mesest osast. Edasi on avaldatud Bernard Kangro no- vell "Hullu viul" ja Li- via Viitoli "Naabri surm", eelmises numbris alustatud Valentin Kuiki stse- naariumi "Ja sinu kätes on pörgutuli" lõ- puosa ning katkendeid Daniel Palgi mä- lestustest "Murduvas maailmas". Värs- sides ütlevad oma sõna Indrek Hirv, Ella Rajari, Kristin Tammik ja Lembit Kõr- vits. Mats Traat on vahendanud Leedu piirialadel elava veerandmiljonilise poo- la rahvusvähemuse esinduslikuma luule- taja Alicja Rybalko loomingut, soome poeedi Aaro Hellaakoski luulet on tõlki- nud Toomas Haug, venejuudi päritoluga USA luuletaja Mark Halperini värsse Jüri Talvet.

Eesti tulevikule mõtlevatel lehekül- gedel "Väljavaated Eesti kojust" kirju- tavad Merle Karusoo ("Ünistuste teostu- mise aeg") ja Mait Raun ("Ohtumaa ja Vene varemehel"). Juunikuu "Loomin- gus" äratas lugejate tähelepanu prantsu- se, õigemini baski kirjamehe Bernard Le Calloc'hi artikkel "Prantsusmaa ja Eesti suhted iseseisvusajal 1918—1921". Sel- le faktivigadele ja ebatäpsustele juhib nüüd tähelepanu Heino Arumäe. Kirjuti- ses "Sealpool vikerkaart" vaatleb Aarne Vinkel August Mälgu viimaseid teoseid, Raul Kilgaselt on kirjanek "Lõputa al- gused". Uutest raamatutest on seekord kriitika vaateväljas Mart Kivastiku jutu- kogu "Homme", Sirje Kiini "Hirme ja arme" ja "Eesti Kroonika 1992", arvu- tajad vastavalt Kati Murut, Rein Veidemann ja Killo Arjakas. Ringvaates ja-

gab Luule Epner infot Jyväskylä peetud Soome-Eesti-Ungari teaduskonverentsilt "Ida ja Lääs", Endel Mallene sirvib Soome ilmunud meenutusraamatut Elsa Enajärvi-Haaviost. 144 lk. Hind 5 kroo- ni.

NUKUKALENDER 1994.

Nukuka- lendri pildi- materjali kau- du tutvub las- tepere Signe Kivi nukupoe- paljude tore- date nukku- dega. Tõnu Talivee ja Jüri Kaarmaa fotod, Jüri Kaarmaa ku- jundus. "Tiri- tamm", 1993.

**Arved Viirlaid. SAATUSE
SÕLMED. Lugusid
murrangulistest aegadest.**

Tegu on Kanadas elava eesti kirja- ni kümenda proosateose ja esimese novelliraamatuga. Alapealkirjas antud viide "murrangulistele aegadele" on tõend kirjaniku truudusest oma romaani- des viljelud aineale, Eesti saatusaas- tate kujutamisele. Novelliraamatus pole kõne all enam süiski mitte niivõrd möö- dunud traagiliste sündmuste otsene ka- jastamine, nagu kirjaniku varasemas loomingus, vaid nende sündmuste heias- tused kaasajas. Eessõna autor Valev Uibopuu arvab, et autori filosoofia ko- haselt on ilmne, et miski olnust ja elu- tust ei kao inimestesse jälgi jätmata. "Kõigest haavast jäävad järele armid — nii nagu looduses uputatud mürgid ei lahustu, vaid ladestuvad seal, nii moo- dustavad sündmused püsivaid sõlmi ka teose tegelaste hingeelul, põhjustades sageli traagilisi suhteid inimvahekorda- des — olgu need siis eestlased kodu- maal või pagulased võõrsil," kirjutab Valev Uibopuu.

Tänu mõne väliseestlase toetusele kingitakse 300 eksemplari Arved Viir- laiut uut raamatut "Saatus sõlmed" rah- varaamatukogudele Kodu-Eestis.

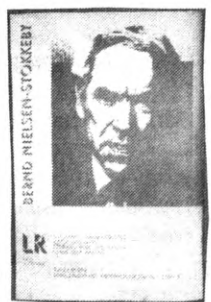
Kaas ja kujundus autorilt. 248 lk. Lund-Toronto, Eesti Kirjanike Koopera- tiiv, 1993.

EESTI SOOD. 1:400 000.

On ilmu- nud Eesti soode värv- trüki kaart (mõõtkavas 1:400 000), mis annab ülevaate ligi 1700 soo le- vikust, kasu- tamisest ja kaitses- t. Kaart on koostatud Eesti Geolo- giakeskuse geoloogide materjalide põhjal ja valmi- nud aktsiaseltsis "Regio". Kaarti koos monograafiaga "Eesti turbavarud" (või eraldi) saab osta Eesti Geoloogiakeskusest, Tallinn Pikk tn. 67.

**Bernd Nielsen-Stokkeby. MÄLESTUSI EESTIMAALT.
"Loomingu Raamatukogu" 51/52
(1879/1880).**

Bernd Nielsen-Stokkeby ra- matu "Mäles- tusi Balti- mailt" esime- ne trükk il- mus Saksa- maal 1990. aastal. Sellest avaldas "Sirp" 1991. aastal mitu joonealust. Raamatu sak- saakeelne, viies, täien- datud väljaanne nägi trükkalguust 1992. aastal. Kõnesolev eestikeelne publikat- sioon "Mälestusi Eestimaa" on selle lühendatud variant. Loobutud on kõigest Lätit ja Leedut puudutavatest peatükki- dest ja samuti autori nägemusest Eesti vana, uue ja kõige uema ajaloo kohta. Nii piirdub kõnesolev eestikeelne väl- jaanne täiesti isiklike elamustega, alates autori sünnist Tallinnas kuni 1991. aasta ajalooliste augustipäevadeni. Väljaandes tänatakse Heiki Ahoneni, Riina Kionkat, Rein Helmet, Mart Laari, Viktor Lepi- kut, Rein Taageperat, Henn-Jüri Uibo- puud, Lauri Vahret ja Heiki Valku selle eest, et autor sai nende teeneid kasutada või et nad varustasid teda aktuaalse po-

Tagakaas

liitilise informatsiooniga. Saksa keelest tõlkinud Ursula Põks, autori eessõnaga. 112 lk. "Perioodika", 1993.

Eric Segal. OLIVERI LUGU.

Varem ilmunud "Armastuse loo" järg.

Oliver armastab Jennyt. Ligi kaks aastat pärast Jenny traagilist surma koosneb Oliveri elu ikka vaid üksindusest ja mälestustest. Kuid ühel päeval Central Park'is joostes kohtub ta ilusat salapäraseid naist...

Oliver Barretti lugu hargneb New Yorgi moodsas East Side'is, jõuluaegses Massachusettsis ja eksotilises Hongkongis. See on romaan kirest ja veendumustest.

Tänapäeva tegelikkusega hästi haakuv teos, mis näitab uute ärimaade ja -naiste elu, võitlust äris ja armastuses. Tln. Ecotalent, 1993. 176 lk.

Irmelin Sandman Lilius. BONADEA. Pühendatud Muddle isale, Muddlele ja Paulinale.

"Bonadea" on esimene raamat soomeroosi kirjaniku Irmelin Sandman Liliuse (sünd. 1936.a. Helsinki) Tula-

valli linna lugudest. Rootsi keeles lastekirjanduses on tema loomingu võitnud väga suure populaarsuse, võludes oma isikupärase elusuhetumise ja mõnusa keelekasutusega. Ta on saanud ka mitu Põhjamaade kirjanduspreemiat. Raamatu peategelane on vaeslaps Bonadea, kes otsustab lastekodust jalga lasta ja omaette elama hakata. Koos oma musta kanga seab ta end sisse pagari põõningule. Tema ümber kihab ja keeb väikelinn oma veidrate ja vahvate laste, täiskasvanute ja kõiksugu loomadega. Elu on täis põnevaid juhtumisi ja imelisi fantaasiaretki. I. S. Liliuse raamatuid on tõlgitud üheteistkümnesse keelde. Eesti keelde on tõlgitud kolm tema kuuldemängu: "Oscar Alexanderi jõulud", "Heailma draakon" ja "Kapten Knagg". Rootsi keelest tõlkinud ja järelsõna kirjutanud Mari Tuulik. Autori illustatsioonid, kujundanud Tiit Allikvee. 132 lk. "Kunst", 1993.

Juhan Jaik. POMBI JA SIUKUNINGAS. "Kupra" kuldraamat.

Juhan Jaik (1899-1948) Pombi lood ettevõtlust ja nutikast poisist kuuluvad meie noorsookirjanduse klassikasse ning need ilmusid esmakordselt 1934. aastal Noor-Eesti Kirjastuse väljaandel.

Neist rahvapärasmustlikest ja kodupaigainelikest juttudest on seni "Kupra" kuldraamatu kaudu uuesti ilmunud "Pombi ja Udsimärdi nõiad" ning "Pombi ja esivanemate kuld", nüüd siis ka kolmas raamat "Pombi ja siukuningas". Selles on peategelastel palju juhtumisi rästikute ja teiste loomadega ning siin leiab aset ka kohtumine siukuningaga. Illustreerinud H. Mugasto, kujundanud Henno Käo. 152 lk. "Kupra", 1993.

"AKADEEMIA" nr. 11.

Avaldab kõigepealt Ausma Medne ettekande Aspazija 100. sünniaastapäeval 28. juulil 1968.a. Sydney's. Aspazija on läti kirjaniku Elza Rozenberga pseudonüüm. Ta elas ja töötas

läti moodsa kultuuri tekkeajal, süttas kaasaegseid oma kirka isiksusega, samuti talendi mitmekülsusega. Ettekan- de on tõlkinud Ita Saks, Aspazija luulet aga Ain Kaalep. Edasi paeluvad tähelepanu Tallinnas sündinud, praeguse Haifa ülikooli professori Michael Heltzeri kõnelus juudi diasporaa tekkimisest, ajaloolase Andres Kasekamp kirjutis "Juutide tagakiusamisest genotsiidini — kas otse või ringiga?", kindral Johan Laidoneri kõne Tallinna juutkonnale 1926. aasta mais, Tartu Ülikooli õppejõu Eero Medijainen "Eesti välisministri viimased kuud", Eesti suursaadiku Rootsis Margus Laidre "Hollandi ime. Madalmaade kultuur ja ühiskond kuldajastul 1570—1670", ühe kuulsama eesti astronoomi Ernst Julius Öpiku mõtte- avaldus "Tähtedevahelisele reisile — talveunest" (tõlk. Kristin Haljasorg) ja Mihhail Lermontovi mõneti eelmise kirjutisega seotud luuletus "Igavene uni", mille on inglise keelde tõlkinud ja viisistanud E. Öpik, eesti keelde tõlkinud Marie Under.

Artiklite osast leiame veel ka Eestis teoloogiliste ettekannetega esinenud Christoph Wrembecki kirjutise "Petlemma täht 13. novembril 1993 — 2000 aastat tagasi" (tõlk. Marju Lepajõe ja Mari Tarvas), Jaan Kaplinski vahendusel korealanna teoloogiadoktor Chung Hyun-Kyungi kõne "Tule, Püha Vaim, tee uueks kõik loodus." Aasia naisvaat- nurk kirikutööle", Tartu Ülikooli loo- dusefilosoofia dotsendi Toomas Suti kir- jutise "Aukartus, vastutus ja lootus. In- mine III aastatuhande kümnisel" ja Tõ- ravere observatooriumi teaduri Heino Eelsalu "Protokultuuriloo rekonstruktsio- nist". Oskar Kruus sirvib Rootsis välja antud eesti eksiikirjanduse bibliograafilist leksikoni, väitluste veergu- del võtvd sõna Ülo Matjus, Helgi Kilp, Lauri Vaska ja Enn Lillemets. Lõpuks peatükke Max Weberi raamatust "Pro- testantlik eetika ja kapitalismi vaim". Number on illustreeritud Jaak Saksa psühhoteekstuuridega (1990—1993). 224 lk. Hind 5 krooni.

Henno Käo. KUNINGAS, KUNINGA KASS JA TEISED.

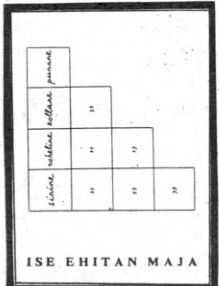
See on viieteistkümmest loost koosnev muinasjutuline kirjapanek metsaelust, kust selgub, et päkapikust metsakuningagi elu pole meelakku- mine, sest tuleb osa võtta metsa päkapi- kukuningate erakorralisest päkakongressist jne. Jälgi- takse metsakoll Reginaldi saatust ja kohtutakse kuninga kassiga, saadakse üht-teist teada noorest ja vanast kuust, jäetakse jumalaga sureva puuga jne. Kogeme sedagi, et pealtnäha rahulikult metsariipes tuleb ette ka uskumatuid asju ja ohtlikke seiklusi. Kirjutanud ja joonistanud Henno Käo. 112 lk. "Kup- par", 1993.

"RADUGA" 11.

Novembrinumbri teljeks on Lääne- meri ja Põhjamaad. Kersti Merilaasi värsside järel on tõlged leedu keelest ja latgali murrakust. Proosast esindab norra kirjanik Dag Solstad. Norra integreerumise Euroopa Majandusühendusse ja selle moraalsest probleemidest kirjutab Eric Fosness Hansen, kelle mõtisk- lustes ja kahtlustes leidub paralleele Eesti perspektiiviga. "Dixi" rubriigis on Udo Helme artikkel "Mille eest te armastate Lätit?", Valeri Kalabugini artikkel endisest Leedu KGB-st. Vene kogu- konna enesidentiteeti käsitleb Oslo Üli- kooli professor P. Kolst. Ilmub Mihkel Muti romaani "Pingviin ja raisakass" viimane osa.

ISE EHITAN MAJA.

Müüti- lis-teadus- lik-kirjan- duslik-filo- soofiline tekstikogu- mik. Koosta- nud, kujunda- nud, tõlkinud ning osaliselt ise kirjutanud. Kaarel Kald- vee. 40 lk. 7 kr. Müügil kaupluses "Rahva Ra- mat" (Tallinn, Pärnu mnt. 10).

CATERIID

DRAAKONI GALERI

DRAAKONI GALERIIS (Pikk tn. 18)

JÕULU- NÄITUS- MÜÜK. Avatud E kl. 10—17, T—R kl. 10—18.

TEATRI GALERI

VENE DRAAMA- TEATRI GALERIIS (Vabaduse väljak 5) Zairi MAALID. Avatud E—R kl. 14—19.

"DECO"-GALERIIS (Koidula tn. 11)

SIIM-TANEL ANNUS "Alguses oli pimedus". Avatud T—R kl. 12—18, tel. 43 08 89.

GALERII MOLEN

GALERIIS "MOLEN" (Viru tn. 19) SUUR NÄITUSMÜÜK "Aastavahetuse kaelaehe". Avatud T—R kl. 10—18, L kl. 11—15.

TOKKO & ARRAK GALERI

GALERIIS "TOKKO & ARRAK" (Raekoja pl. 14) LAIENDATUD KUNSTI- MÜÜK. Avatud E—L kl. 10—18, muusikasalong iga päev kl. 12—02.

KÜÜ-GALERIIS (Tartu, Kõutri tn. 2)

JÕULU- NÄITUS- MÜÜK. Avatud E—L kl. 11—17.

V A L' GALERI

GALERIIS "VAAL" (V.-Karja tn. 12) Sirje Eelma graafiline sari "Põhjaama". Avatud T—R kl. 12—18 ja L kl. 12—16.

GALERII LIIVAKELL

GALERIIS "LIIVAKELL" (Liivalaia tn. 12) MAALI, GRAAFIKA, KLAASI ja METALLI NÄITUSMÜÜK. Avatud E—R kl. 10—18, L kl. 10—14.

SAMMAS GALERI

GALERIIS "SAMMAS" (Vabaduse väljak 6) PISI- PLASTIKA NÄITUS- MÜÜK. Avatud K—P kl. 11—18.

LÜHIKESE JALA GALERI

LÜHIKESE JALA GALERIIS (Lühike jalg 6) TARBE- KUNSTI NÄITUS- MÜÜK. Avatud iga päev kl. 10—20.

GALERII G

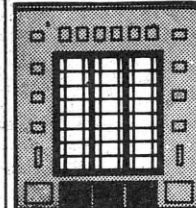
GALERIIS "G" (Narva mnt. 2) Eve Luige GRAAFIKA ja Merike Christenseni PORTSELAN. Avatud T—R kl. 11—18 ja L 10—17.

Diele Galerii

DIELE GALERIIS (Vanaturu kael 3) eesti graafika NÄITUSMÜÜK. Samas ka raamatud, postkaardid, kunstitarbed. Avatud E—L kl. 10—18, P kl. 10—15.

OVOLVI SALONGIS (Rahvusraamatukogus) TARBEKUNSTI NÄITUSMÜÜK.

Avatud E—R kl. 10—17.

KUNSTIHOONES (Vabaduse väljak 6) Eve Kase, Urmas Viigi ja Andres Tali INSTALLATSIION JA GRAAFIKA. GALERIIS (Vabaduse väljak 8) Lars Holmströmi INSTALLATSIION JA GRAAFIKA. Avatud K—E kl. 12—18.

TKM

TARTU KUNSTIMUUSEUMIS (Vallikraavi tn. 14) Inga Aru ja Kreg Kristringi MAALIDE ja GRAAFIKA NÄITUS.

Isa ja poja Julius Kleyeri MAALID.

KIVISILLÄ PILDIGALERIIS (Raekoja pl. 18) avatakse 30. XII kl. 16 näitus "Põhjatähe all" (soome maalikunsti 1917—1940 Ateneumi kogudest). Avatud K—P kl. 11—18. Tasuta sissepääs reedeti.

EESTI KUNSTIMUUSEUM

EESTI KUNSTIMUUSEUM RÜÜTELKONNA HOONES (Kiriku plats 1) näitus "Eesti Kunstnikkude Rühm 70". Püsiekspositsioon "Eesti kujutav kunst". Avatud K—E kl. 11—18.

Restoran "Juta" avatud iga päev kl. 11—18. TARBEKUNSTIMUUSEUMIS (Lai tn. 17) "Portselan- ja batikkunst Anu Ivaski ja Endel Valk-Falgi loomingust". Avatud K—P kl. 11—18.

KR. RAUA MAJAMUUSEUMIS (Nõmmel, Rauda tn. 8) näitus "Eduard Rüga 90" ja püsiekspositsioon Kristjan Rauda loomingust. Avatud K—P kl. 11—18.

NIGULISTE MUUSEUMIS (Niguliste tn. 13) "Vana kunst". Avatud K kl. 14—18 ja N—P kl. 11—18.

ADAMSON-ERICU MUUSEUMIS (Lühike jalg 3) näitus "Läti maal ja portselan 1914—1932". Püsiekspositsioon Adamson-Ericu loomingust. Avatud K—P kl. 11—18. Tasuta külastuspäev iga kuu viimane reede.

24., 25., 26. ja 31. dets. ning 1. jaan. on Eesti Kunstimuuseumi kõik filiaalid suletud, v. a. Niguliste, kus toimuvad kontserdid.

JAANUARIKUU MÄNGUKAVA.

Neljap., 6. I kl. 18 "Ringmäng" (viimaseid kordi);
reedel, 7. I kl. 18 "Kui kass on kodunt ära, siis...";
laup., 8. I kl. 18 "Uus miniis-ter";
pühap., 9. I kl. 12 "Uus miniis-ter" (etendus pensionäridele), kl. 18 "Kui kass on kodunt ära, siis...";
teisip., 10. I kl. 18 "Kui kass on kodunt ära, siis...";
kolmap., 12. I kl. 18 "Prügikast

ehk Alguse asi";
neljap., 13. I kl. 18 "Uus miniis-ter";
reedel, 14. I kl. 18 "Ringmäng" (viimaseid kordi);
laup., 15. I kl. 18 "Prügikast ehk Alguse asi";
pühap., 16. I kl. 12 "Uus miniis-ter" (etendus pensionäridele), kl. 18 "Kui kass on kodunt ära, siis...";
kolmap., 19. I kl. 20 "Meie patu-sed" (Kuressaare kultuurimaja);
neljap., 20. I kl. 18 "Meie patu-sed" (Kuressaare kultuurimajas);
reedel, 21. I kl. 18 "Kui kass on kodunt ära, siis...";
laup., 22. I kl. 18 "Uus miniis-ter";
pühap., 23. I kl. 18 "Prügikast

ehk Alguse asi";
kolmap., 26. I kl. 18 "Uus miniis-ter";
neljap., 27. I kl. 18 "Prügikast ehk Alguse asi";
reedel, 28. I kl. 18 "Kui kass on kodunt ära, siis...";
laup., 29. I kl. 18 "Prügikast ehk Alguse asi" (Läänemaa Kultuuri-keskuses);
pühap., 30. I kl. 16 "Prügikast ehk Alguse asi" (Läänemaa Kul-tuurikeskuses);

PILETID: Sakala Keskuses E-R kl. 14-18, L ja P 1 tund enne etendust; vanalinna kassas E-L kl. 10-18, P kl. 10-18.
INFO JA TELLIMUSED: Sakala 12-1 E-R kl. 10-16, tel. 44 84 08.

JAANUARIKUU MÄNGUKAVA.

Kolmap., 5. I kl. 11 ja laup., 8. I kl. 12 "Kaksteist kuud" (S. Marša-ki muinasjutu ainetel);
pühap., 9. I kl. 12 Hendrik Toompere ja Heino Seljamaa ka-

hekesi kuues osas,
kl. 17 A. Kivirähi "Vanamehed seitsmendalt" (täiskasv.);
kolmap., 12. I kl. 11 W. Hauffi "Väike Mikk";
reedel, 14. I kl. 11 M.-L. Lahe-ranna "Kes elab metsa sees";
laup., 15. I kl. 12 I. Tokmakova "Kelluke ja kikerikii";
pühap., 16. I kl. 12 ja kolmap., 19. I kl. 11 R. Kangro ja L. Tungla mudikal "Hunt ja seitse kitsetalle";
neljap., 20. I kl. 18 "Toompere

pere teatriõhtu" (täiskasvanutele);
reedel, 21. I kl. 11 A. Perviku "Sookoll ja sisalik";
laup., 22. I kl. 12 "Väike Mikk";
pühap., 23. I kl. 12 "Pöial-Liisi";
neljap., 27. I kl. 13 "Vanamehed seitsmendalt" (õpilastele ja pensio-näridele, odavamad piletid);
laup., 29. I kl. 12 E.-P. Tiitineri "Metsakuninga kroon";
pühap., 30. I kl. 15 "Alice ime-demaal" (esietendus kogu perele).

RAKVERE TEATER

o t s i b

KIRJANDUSALA JUHATAJAT.

Eeldame:

- humanitaarkõrgharidust,
- vähemalt kahe võõrkeele oskust,
- teatrihuvi,
- eesti dramaturgia tundmist,
- orienteerumist maailma dramaturgias,
- tugevat töötahet.

Pakume:

- huvitavat loomingulist tööd,
 - soodsat palka,
 - korterit.
- #### Eelistame:
- teotahetist missioonitundega noort.

Avaldused esitada 20. jaanuariks 1994 Rakvere Teatri direktori nimele, Kreutzwaldi 2A, Rakvere, Lääne-Virumaa EE 21 00.

KOHTLA-JÄRVE LIPU JA VAPI KONKURSS

Kohtla-Järve Linnavalitsus kuulutab välja
TEISE VABARIIKLIKU AVALIKU
KONKURSI

lipu ja vapi kavandi saamiseks,
sest esimene konkurss, mille tähtaeg oli 1. mai
1993, ei andnud soovitud tulemusi.

✳ Lipukavandi II koht anti Tõnu Kukele Olustverest ja III koht Lembit Palmile Tallinnast.

✳ Vapikavandi II ja III koht ühitati ja anti välja kahele tööle, autoriteks osutusid jällegi Tõnu Kukk ja Lem-bit Palm.

✳ Veel märgiti ära võistlustööd "Kompvek", "Krahv Stackelberg", "Prillikivi" ja "Von Payküll", kuid nende võistlustööde ümbrikud jäeti seekord veel avamata.

✳ Loetletud võistlustööd koos žürii kommentaaridega pannakse uuel aastal välja Kohtla-Järve Põlevkivi-muuseumi, Järveküla tee 13.

✳ Võib öelda, et auhinnatud tööd on eesmärgile lähe-dal. Nende autorid peaksid valitud teemat edasi arendama.

KONKURSI TINGIMUSED:

1. Lipu ja vapikilbi kõrguse ja laiuse mõõtude suhe on vastavalt 7 : 11 ja 5 : 4.
2. Kavandid esitada värvilahendusena formaadil 210 x 297 cm. Põhjendada kasutatud sümbolikat.
3. Kavandid peavad vastama heraldika reegliti-kule — niinimetatud 10 käsule.
4. Tööde esitamise tähtaeg on 15. märts 1994 /pos-titempli kuupäev/.
5. Auhinnafond:
I koht: vapile 2000 kr., lipule 1500 kr.
II koht: vapile 1000 kr., lipule 700 kr.
III koht: vapile 500 kr., lipule 300 kr.
Žüriil on õigus teha auhinnafondis ümberjaotusi.

Märgusõnaga varustatud tööd autori andmetega /märgusõna kandvas ümbrikus/ saata aadressil: Kohtla-Järve, Keskallee 19, Linnavalitsus, kab. 103.

VALDUR NAPP, Kohtla-Järve peaarhitekt

VIGADE PARANDUS "INIMESETUNDMISE" JUURDE

Äsjailmunud noortekalendri 1994 ("Olion", 1993) kirjutises "Inimesetundmine" on mõned trükkivead. Et tegu on populaarteadusliku teks-tiga, tundub olevat tarvilik osundada nendele vigadele, mis on põhimõtteliste laadi ja võivad lugejal kujundada valesid arusaamu.

* Lk. 75 alt 16. rida: "...FÜÜSILISTE tunnuste üle..." pro

"FÜÜSILISTE tunnuste põhjal iseloomu üle..."

* Lk. 75 alt 6. rida: "...ei tohiks see inimest üks-kõikseks jätta..." pro

"...ei ole see asi inimest ükskõikseks jätanud".

* Lk. 79 ülal: lõigu mõte peaks olema, et Sigmund

Freud, kelle looming kuulub sajandivahetusse ja sa-jandi esimesse poolele, on hiljem kujunenud maailmas vist tuntuimaks psühholoogiks.

* Lk. 79 ülalt 6. rida: "...muid vajadusi (võimu-iha..." pro "muid vajadusi ja komplekse (võimuiha..."

* Lk. 79 joonis 2: parem- ja vasakpoolne pilt on omavahel ära vahetatud.

* Lk. 80 21. ja 22. rida: "...positsioonide emissioo-ni..." pro

"...positronide emissiooni tomograafia".

Head lugemist!

TALIS BACHMANN

TALLINNA LINNAHALL

KONTSERDISAALIS

8. ja 9. jaanuaril kl. 12 ja 16
esietendub

"LUMIVALGEKE JA SEITSE PÖIALPOISSI".

Lavastaja INGO NORMET, mängivad
lavakunstikateedri XVI lennu diplomandid.

Piletid (6, 8, 12
ja 15 kr.) müü-
gil, tellimine
tel.

60 13 44.

Kassa avatud
iga päev
kl. 10-18.

Laste-
vanemad,
õpetajad ja
firmajuhid!

IGALE

LAPSELE

JÕULU-

KINGIKS

PILET

ETENDU-

SELE!

VÄLISRIIKIDE KULTUUR

Briti Nõukogu

Vana-Posti 7, EE0001 Tallinn, tel. 44 15 50

Prantsuse Kultuurikeskus

Kuninga 4, EE0001 Tallinn, tel. 44 95 05

Põhjamaade Ministrite Nõukogu Infobüroo

Tolli 3, EE0001 Tallinn, tel. 60 12 38

Saksa Kultuuriinstituut

Tolli 6, EE0001 Tallinn, tel. 69 18 69

Soome Instituut

Harju 1, EE0001 Tallinn, 44 92 37
Vanemuise 19, EE2400 Tartu, tel. 8 272 413 19

Taani Kultuuriinstituut

Müürivahe 11, EE0001 Tallinn, tel. 44 68 36

TERE TULEMAST!

Häid pühi ning
eduka koostöö jätkumist
ka 1994. aastal

soovib
Kultuuri- ja Haridusministeeriumi
kunstide ja kultuuripoliitika osakond.

SÕPRUST, ARMASTUST,
USKU HEADUSESSE
soovib oma liikmetele
ja mõttekaaslastele
EESTI TEATRILIIT

KOIDULA SAATUS

1867. aastal kirjutas C. R. Jakobson pärast "Emajõe ööbiku" ilmutist: "Tõesti, toogu eestulev aeg mis ta toob, kuulsaid laulusid ja laulikuid — ülemal nimetatud laulud saavad nende kõrvas ikka kõlama ja elama, kuni eesti keel elab." Kahe aasta pärast, 1869. aasta suvel, seisis Lydia Jannsen — ka Vanemuise tütreks ja Eesti Jeanne d'Arc'iks nimetatu — Eesti esimese laulupeo ajal oma isa kõrval ja jäi pealtnägijaile meelde kui neid kokku toonud aate elav kehastus, kui rahvusliku liikumise sümbolkuju. Oli see ikka nii? Kas tajuti Koidula suurust juba ta eluajal või kujunes legend temast alles hiljem, pärast surma?

Koidula 1869. aastal. T. Grenzsteini portree R. Sachkeri foto järgi.

Pigem on õige siiski esimehe võimalus. Koidula OLI erakordne isiksus. Hämaralt tajus ta seda isegi, sedasama tajusid aga ka mõned targemad ja tundlikumad kaasaegsed. Mitte kõik, ja kindlasti mitte ka ta kõige lähemad, sest aja kometele vastavalt ei sobinud naisterahval äratada mingitki üldsuse tähelepanu. Tema ajalehetöö ilmus anonüümselt, suur hulk tema juttudest koguni isa nime all, tema luuletuste jaoks oli seesama C. R. Jakobson välja mõelnud kõlava ja uhke pseudonüümi — Koidula. Arglikult ja aeglaselt võttis Lydia Jannsen selle omaks, tuntuks sai see hoopis rohkem Jakobsoni "Kooli lugemise raamatu" kui "Eesti Postimehe" kaudu.

Tema lapsepõlv oli möödunud majanduslikus kitsikuses ja üsna noorest peast oli ta asunud tööle isa ajalehe juures. Nädalahte tehti perekonna jõududega. Jannsenil oli palju avaliku elu kohustusi: lehe kogu praktiline töö, "jututuba" peale selle, jäi Koidula kanda. "...ma ei ole mitte seista saanud, ei puhatagi, ma olen nagu sulane adra taga või õiguse pärast nagu elajas adra ees selle aja tööd pidanud teema: leivamure suretab kõik pehmemad mõtted peas peaaegu sootumaks ära..." kirjutas ta

1869. aasta 1. mail Kreutzwaldile.

Töö, mis ei jättnud aega tavapäraseks naiselikeks toiminguteks, jättis ometi aega loominguks, lugemiseks ja kirjalikuks suhtlemiseks. Tema kirjadest sel ajal Kreutzwaldile, Almborgile, Jakobsonile võime jälgida ta intellektuaalset kasvu, ta vaimu avarust, ta aksepteeritavaid poliitilisi arutlusi — ka siis, kui need pisikesed naiseliku koketeriaga on varjundatud. Ta OLI erinev. Küllap tajusid seda teisedki, nii need Tartu bürgerid, kes teda "hulluks Lydiaks" kutsusid, kui teised, tema vastu heasoovlikumad vaimud.

"Looja oli varustanud Koidulat seesuguste voorustega, et ta teadmatult esines ülilusena neis võrratult madalates ringides, kus ta liikus. Ta sünnipärane väljapaistvus oli ilmne. Ilma jumala tahtmiseta ei pääse niisuguseid põlevaid lendtähti rahva taevasse." Nii kirjutas 40 aastat hiljem siis juba vana mees, Soome riigiarheoloog J. R. Aspelin Koidula kohta materjali koguvale Aino Kaldale. Kas tuli

siit biograafia pealkiri "Tähelelend"?

J. V. Jannsen, "Vanemuise" Seltsi juht, Eesti levimuima ajalehe toimetaja, mõnus ja joviaalne mees, oli noil aastail kindlasti Eesti rahvusliku elu liider. Ja tema kodu Tartus Tiigi tänavas — kus intellektuaalse perenaise rollis esines Koidula — Eesti esimene salong.

1873. aastal sõitis Koidula Tartust ära Kroonlinna. Igatsust kodumaa järele leevendas ta sagedaste siiasõitude ja elava kirjavahetusega. Kroonlinn oli tuuline, kroonulik, ebavaimne ja vastik. "Koidula olevat silmatorkavalt üleolev olnud, tal olnud selline veendumus, et ta midagi paremat on, ja annud seda ka kõigile tunda. See riivanud Kroonlinna piiratud vaimusega seltskonda, nii et teda ei armastatud. Ta isoleerus koos oma mehe ja perekonnaga — või neid isoleeriti, ja nad pidid seltskonda ja meelelahutust otsima Peterburis." Nõnda vahendas juba auväärses eas Anna Michelson, Koidula noorem tütar, Artur Adsonile oma kaasaegsete

muljeid.

Koidula ei vajanudki Kroonlinna seltskonda, talle piisanuks mehest ja lastest — ja Eesti-maast. Aga seal juhtus järjest asju, mis meelekibedust põhjustasid. Jannsen kaotas tasapisi oma keske asendi, kunagise ristiisa ja sõbra Jakobsoni "Sakala" tõusis kui oht ja õnnetus Koidula teadvuses. Otse intriige punus ta selle "hädalehe" vastu, "kõige äärmisem ja kõrgeim despooot" oli Jakobson ta meelest. Ja "armas taadik" Kreutzwald ei kirjutanud enam. Hiljem 1880. aastatel, juhtus veel midagi, mis teda kodumaast eemale tõukas — tüli vend Harttyga ja arusaamatused õe ja õemehega, põhjuseks nii proosaline asi kui raha. Jannseni pere kapital oli kogutud ajalehega ja Koidula, kes kümme aastat lehte tegi ja veel Kroonlinnastki pidevalt kaastööd saatis, leidis, et temal on osale sellest õigus. See viis kontaktide katkemiseni õige mitmeks aastaks.

"Tõmbusin siin Venemaal üsna vaikselt oma kooresse ja katsun seda, mida leidub veel

vanast, puhtast veinist mu hingeastjates, püüandada üksnes oma lapsile, /—/ Sa ei tohi iialgi unustada, et üldse keegi maailmas minust siin taga Venemaal ei hooli! Kordan, et isamaa mind tõepoolest võiks selle eest pisut tänada, et ma temale truudust ei murra..." kirjutas Koidula õele 1880. aasta suvel.

Koidula surmateade ei põhjustanud niisugust šokki ja üldrahoalikkust leina, nagu oli mõne aasta eest juhtunud Jakobsoni surma puhul. Ta oli juba üle kümne aasta ära olnud, isa Jannsen oli halvatusena avalikust elust kõrval. "Eesti Postimees" oli muutunud tavaliseks reaaleheks teiste samasuguste kõrval. Eesti vaimuelus andsid tooni Grenzstein ja Hermann, Kõro ja Treffner.

Nekroloogides kirjutati "tuttavast paljuarmastatud Eesti luuletajast Koidulast", "kuulsamast Eesti laulikust". Aga Koidula esimene surmajärgne luulekogu ilmus trükitist alles 1925. aastal. Kuigi vahest ei olnud sellel iseäranis suurt tähendust, sest kooliõpikutes ja antoloogiates olid tema luuletused kindlalt ja pidevalt olemas ja mõjutasid kogu eestikeelset luuleloomingut uue sajandini välja.

Ometi — nii nagu oli heitlik ja vastuoluline Koidula enese elu, oli traagiline ja ebataoline ka tema surmajärgne saatuse. Ta isamaaluule on meie luuleklassika kõige elavam ja olemasolevam osa. Ta elu, ta isik on ikka veel intrigeeriv. Temast on kirjutatud palju uurimusi, näidendeid, elulugusid ja kindlasti kirjutatakse veel.

Ja samas unust ta loomingut kauaks käsikirja. On iseenesest ime, et need käsikirjad üldse Leningradis veel alles olid. Temast kirjutatud monograafiaid on ikka kritiseeritud ja tegelikult on traagiline, et see tema uurijaist, kellel enim oli ta mõistmiseks teadmisi ja hingesugulust — Aino Undla-Põldmäe, suurt monograafiat valmis kirjutada ei jõudnudki.

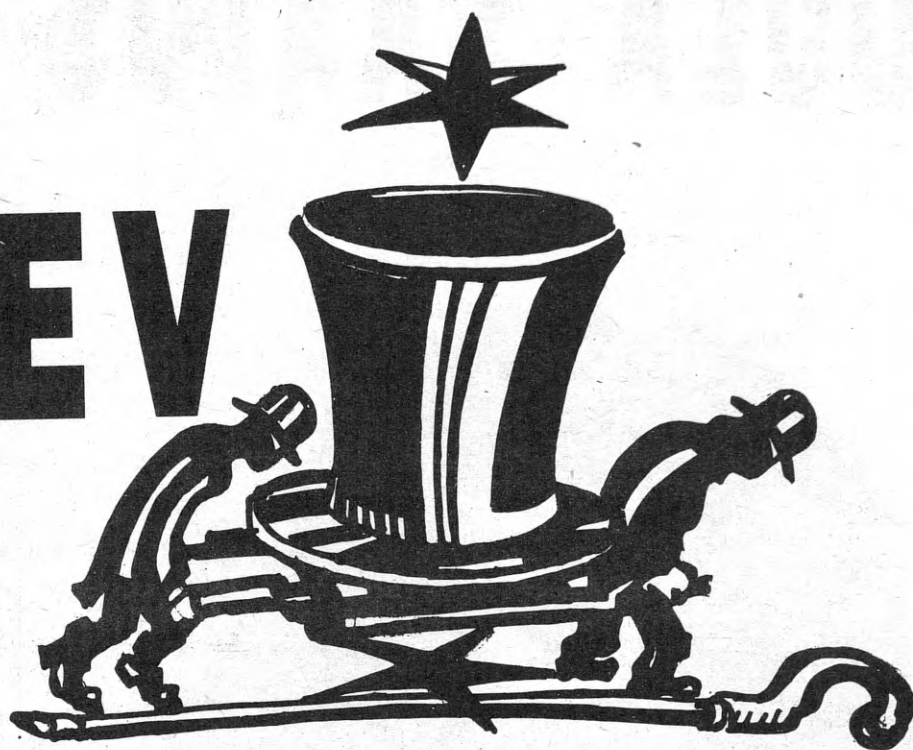
Tundub ülekohtusena tema vastu, et kuigi okupatsiooni-aegadel kõlas tema "Mu isamaa on minu arm" kui hümn, ei leita iseseisvas Eesti Vabariigis võimalust (raha!), et välja anda tema juubeliaastapäevaks koostatud, elu ja tegevust kajastav fotoalbum. Ajaloo irooniat on palju ta saatuse ümber, ometi tundub see saatuse olevat mingis mõttes ka õnnelik, sest ta ise, Koidula, Lydia Jannsen-Michelson, on tänini, 150 aastat pärast sündi elavam kui ükski teine nii kaugetest klassikutest Eestimaal.

SIRJE OLESK

MIHKEL MUTT

“
ÄREV
“
öö

KATKEND ROMAANIST

Selgituseks. Just oma pulmaõöl on Fabianile helistanud tema šeff Rudolfo ja teda Lossi nõudnud. On andmeid, et Tallinnale lähenevad Vene desantnikud. Neid märkas Uute Püürite valvepost, mis koosneb vaajeristidest, kes on deklareerinud oma lojaalsust Eesti vabariigile lootuses, et see legaliseeriks **peep-show'd**. Fabian rühkis pikkade sammudega mäest üles, legendaarne mapp kaenlas, valge sall kaelas lehvimas nagu Pika Hermannil lipumasti kinni jäänud pilveräbal.

Esimeste öökülmade jää krigises jalge all. Niguliste kiriku akendest ei paistnud valgust, ent keegi sõtkus sees raevunult orelit ja fuugahelid kostsid pahaendeliselt Fabiani kõrvu.

Lossi viivate teede suudmed olid blokeeritud hüglaslike kivirahnudega, mis kõrgusid pimeduses tontlikult nagu juura ajastu sisalikud.

Rahnude taga platsil seisis ahelikus sinistes jopedes rahvuskardi mehed kumminuiade ja nu-tshakudega. Kõikidel olid otsaesel mütsi küljes võimsad lambid nagu kaevuritel, mille valgusjoast ei pääsenud mööda isegi hiired, kes üle platsi tahtsid joosta. Keset väljakut aga lõomas lõke ja podises väliköögi katel hernesupiga. Enda julgustamiseks laulsid mehed "Mats alati on kange mees". Võimas häälekoor kaikus all-linna kohal. Kõikidel kontrolliti dokumente. Fabian näitas töötõendit. Nooruke kaitseväelane tõstis aupaklikult käe mütsinoka juurde. Peauks oli kinni ja barrikadeeritud. Tuli minna kõrvalt. Fabianil kulus aega, enne kui ta pärast mitut valekäiku oma kantseleisse jõudis. Ta kuulis sekretäripreili Muskalt, et viis tundi tagasi, niipea kui Jurnküla piiripunkti vaajeristid olid ohust teatanud, oli nähtud Pakšu, kes tassis Lossist minema oma suhkrukotte.

Neid olevat olnud koguni kolm ning oletati, et Paks laskis need toimetada kuulikindlas autos ühte oma arvukatest suvilatest, mis paiknes läänerannikul ja kus ootas pidevalt auru all olev kaater. Ise oli ta jäänud lossi.

Lossi ümber ja sees sagis hulganisti väliskorrespondente, kellest keegi ei kandnud kuulikindlat vesti. Näis, nagu ei kardakski nad, et iga hetk võib puhkeda veresaun. Pigem oodati siin kahe peaga vasisa ilmumist või uue õlletehase käikulaskmist. Olukorda mitte tundev isik oleks aga arvanud, et siin käivad sõjafilmi massistseeni võtted.

Ka Fabiani rünnati kohe. Cindy ja Sandra, Joed ja Jackid pärisid talt vulgaarses **American English**'is:

"Kas verd on juba olnud?"

"**No blood,**" vastas Fabian. "**No blood, no comments.**"

"Kui kahju," vastasid ajakirjanikud pettunult. "**What a pity!**"

Kuigi väliskorrespondente oli palju, vist rohkem, kui neid oli eales Tallinnas korraga käinud, polnud suurem osa siiski viitsinud Moskvast siia sõtta ning — nagu tavaliselt — hankis oma uudised Moskva Ajakirjanike Maja baarist või "Prawda" ja "Izvestija" Eesti korrespondentidelt. Nüüd nad vähemasti helistasid otse kantseleisse. Fabiani toas tirskeski pidevalt.

Järjekordse helina ajal võttis Fabian toru. Samas kahmas paralleeltoru ka poliitikaosakonna juhataja Anderson, kes juhtus kõige lähemal olema. Fabian otsustas wait olla ning jäi kuulama. Teises otsas oli "Chicago Courieri" korrespondent.

"Mis teil seal juhtub?" küsis too.

"Minu nimi on Anderson," ütles Anderson.

"Väga kena, mister Anderson. Mida teeb teie ülemus?"

"Mu nimi on Anderson," ütles Anderson.

"Jajah, ma kuulsin seda. Kas teie kuulete mind? Mida teeb teie ülemus?"

"Meie šeff vestleb praegu Iiri välisministri-riga, kes täna täiesti juhuslikult siia sattus," vastas Anderson.

"See on väga huvitav, **mister Anderson**," ütles "Courieri" mees. "Kas on ka muid uudiseid?"

"Ei ole," vastas Anderson.

"Sest pole midagi, **mister Anderson**," ütles "Courieri" mees. "Kõik on O.K. Kui teil midagi selle vastu pole, **mister Anderson**, siis me helistame teile varsti uuesti."

"Muidugi helistage," kiljatas Anderson rõõmu pärast, pani võidukal ilmel toru hargile ning tormas välja uudiseid koguma.

Viie minuti pärast tirises taas telefon. Parajasti oli tuppa astunud Mäeumbait ja kahmas toru. Fabian võttis paralleeli. Helistas Brasíilia ühe suurima päevalehe, São Paulo "Ultima Hora" korrespondent ja küsis Andersoni.

"Mu nimi on Mäeumbait," ütles Mäeumbait.

"Kus on Anderson?" küsis hääl.

Mäeumbait piilus ümberringi, aga ilmselt ei näinud Fabiani, kes konutas hämaruses oma laua taga.

"Anderson läks vist ära," ütles ta. "Minu nimi on Mäeumbait. Ma olen vastutav ametnik."

"Väga hea, **mister Mäeumbait**," ütles helistaja. "Mis teil seal sünnib? Kas venelased ründavad juba? Kui palju on neil iseliikuvaid suurtükke? Kas on inimohvreid ja haavatuid?"

"Minu nimi on muuseum Mäeumbait. Venelased ei ole veel rünnanud. Vahipostid nägid neid tunni aja eest kahekümne kilomeetri kaugusel Tallinnast. Me oleme valvel ja Lossi kindlustamine jätkub pidevalt," latras Mäeumbait.

"Väga hea, **mister Membit**. Kui teil midagi selle vastu pole, siis me helistame teile peagi tagasi. Paistab, et teil läheb seal päris palavaks."

"Loomulikult helistage! Ma olen teie teenistuses!" hõiskas Mäeumbait, ning suutmata talitseda oma heameelt, kepsles uksest välja, et viimaseid uudiseid hankida.

Viie minuti pärast tirises uuesti telefon. Parajasti oli tuppa karanud Eeljõe, kes Fabianiga üheaegselt toru krahmas. See oli "Figaro" korrespondent Moskvast, kes küsis **mister Mäeumbait**.

"Teda ei ole," vastas Eeljõe. "Mina olen Eeljõe, vastutav ametnik. Kas ma saan teid kuidagi aidata?"

"Kus on **mister Membit**?" küsis "Figaro" mees nõudlikult.

"**Mister Mäeumbait**..." Eeljõe piilus ümberringi, aga ei märganud hämaruses laua taga konutavat Fabiani. "...Mäeumbait läks koju magama. Mina olen Eeljõe, vastutav ametnik."

"Aga kus on **mister Anderson**?" küsis hääl nõudlikult.

"**Mister Anderson** läks ka koju magama," ütles Eeljõe. "Mina olen, muuseum, Eeljõe, vastutav ametnik. **You spell it double e, t, j, ö, e.**"

"Äkki ta on tapetud?" küsis "Figaro" ajakirjanik lootusrikkalt.

"Ei-ei," kordas Eeljõe. "Ta läks magama. Tal on väga hea uni, sellepärast. Ja ta on noor ka, peab palju magama. Te räägite Eeljõega, vastutava ametnikuga."

"Paistab, et te vahetate vahel vastutavaid ametnikke sama kiiresti kui Ladina-

Ameerika ministreid?" kommenteeris hääl. "Hea küll, mister Jelje, mis teil seal toimub? Kas venelased on valitsushoone juba vallutanud? Kas languid on?"

Eeljõe kohatas murelikult. Fabian mõistis ta tundeid: nii väga oleks Eeljõe tahtnud vastata, et "jah", saades niimoodi väärtusliku informatsiooni allikaks. Ent midagi polnud parata, kellelgi ei olnud linnas isegi nina veriseks löödud. Selle pärast Eeljõe ütles:

"Ei ole, ent pinge on tõusmas."

"Pole midagi, küll tulevad ka laibad," lohutas teda "Figaro" mees. "Kuulge, Jelje, ärge ainult teie ka koju magama minge. Ma helistan teile varsti uuesti... Häh-häh-hää!" naeris korrespondent oma nalja peale ning pani toru ära. Eeljõe minestas rõõmust.

Fabian kallast talle karahvinist vett krae vahele. Sel hetkel tirises telefon tema laual. Šeff nõudis teda enda juurde. Rudolfo ja **mister** Grianna Criomthain olid mähkunud suitsupilve.

"Kõrgemalt poolt tuli praegu korraldus, et me saadaksime hädakarje maailma," lausus Rudolfo. "Nende meelest on vabariik hädaohus. Minu arvates on hädaohus pigem nende terve mõistus, aga me ei tohi praegu isekesks nägelda ning käitume seepärast lojaalselt. Selle hädakarje peab teele saatma meie kantselei, sest hädakarje tuleb koostada inglise või prantsuse keeles, mis on teatavasti diplomaatia tunnustatud keeled.

Terves Lossis ei oska keegi nendes keeltes kirjutada peale eestiaege kojamehe, kes aga on ammu kodus ja kel pole telefoni, ning meie tublide väliseestlastest abiliste. Fabian, võta see asi enda peale!"

Fabian noogutas ja läks.

Kõrvaltuppa olid kogunenud Mats McDonaalt, Rein Marvet O'Brien, Parry ja teised väliseestlased. Nad kepslesid õnneliku näoga ringi. Neil oli käsil hoopis teine tegevus. Nad koostasid ja saatsid ise uudiseid suurtele rahvusvahelistele infoagentuuridele. Loomulikult mitte ainult raha pärast. Nad olid kogu aeg igatsevad lähimurret maailma ning nüüd oli neil selleks võimatus. Nad olid sündmuste keskpunktis, mis homme võisid olla mõjukaimate päevalehtede esiküljel.

"Kas me ei võiks kirjutada, et šeff kaalub võimalust saata Vene välisministrile noodid?" tegi Mats McDonaalt ettepaneku. "Ei, kulla Mats," pareeris Rein Marvet O'Brien viisakalt. "Parem on siis juba, et 'otse tsaarile'."

Siis sekkus Bill Metsamärt: "Khm, ma olen töötanud pressis. Khm, minu arvates tuleks alustada nii: 'Raevunud salgad verejanulisi...' Khm."

"Jajah," toetas teda Lully. "See kõlab hästi. Värv on vaja. Ütleme, et 'inimesed on valmis ootama halvimat ning andma oma elu isamaa eest'."

"Jaa, kulla Lully," nõustus O'Brien.

"Luba, ma kostitan sind selle lause eest ühe toreda eesti põsemusiga. Sellest me võiksime teha **Associated Press**'ile vägeva **news**'i!"

Fabian pöördus oma palvega nende poole. O'Brien asus kohe koostama vastavat lükutust prantsuse ja McDonaalti inglise keeles.

Poole tunniga oli hädakarje tekst arvutisse löödud. Ent oh häda! Kui O'Brien tah-

tis seda välja printida, selgus, et printeri ei ole kassetti, sest just samal päeval oli Muska viinud kõik nende kantselei kolme printeri kassetid ühte teenindusse, et need üle värvitaks.

"Mis asi see ülevärvimine on?" küsis Lully imestunult.

"See on umbes sama mis pastapliatsi südameku täitmine või preservatiivide pesimine," selgitas Fabian.

Nad otsisid Muska laua sahtlid ja seinakapid läbi, aga tagavarakassette ei leidnud. Muskaga polnud põhjust selle pärast pahandada, sest oli reedene päev, esmaspäeva varahommikul oleks ta kassetid kätte saanud ning kust võis tema teada, et dessantväelased on tulekul? Teistesse kantseleidesse ei pääsenud nad sel kellaajal sisse ning polnud kindel, kas neis üldse oligi arvuteid ja printereid.

"Mida teha?" küsis Fabian Koerapuult.

"Me ei saa hädakarjet maailma saata." Koerapuu helistas ühte baari, kus neid kassette pidi aeg-ajalt liikuma. Sinna pidi saatma kellegi, kellele võis kindel olla, et ta ei jää baari jorutama. Vabahtlikke ei leidunud, sest poliitikapoisid ootasid väliskorrespondentide helistamisi Moskvast ja tütarlapsed kartsid pimedat. Pealegi oli baar hirmus kaugel, linna servas ning kes võis kindel olla, et dessantnikud pole selleks ajaks juba sinnani jõudnud. Aga teisele poole rindejoont, vaenlase tagalasse polnud isegi väliseestlased meelsasti nõus öösel minema.

Õnneks meenus Koerapuule teine võimalus. Tuli minna väga hea viskiga ühe ärimähe juurde koju. Selle ärimähe nõrkus oli just viski. Aga ka selleks oli vaja kindlat meest — niisugust, kes viskit vahepeal ise ära ei joo. Ärimäes elas suhteliselt lähedal. Otsustati saata Milli ja Peeter. Nad otsisid kommertspoest viski ja saabusid neljakümne minuti pärast koos printeri kassetiga tagasi. Hädakarje suundus maailma sajasse nurka.

Varsti pärast seda jõudis nende kõrvu kuuldus, et šeff eestois on kohe algamas pressikonverents. Rudolfo saatis sinna enda asemel pressiesindaja McDonaalti.

"Vaatame, kuidas ta seda teeb," lausus ta.

Kohal oli seitse ajakirjanikku.

"Kas on võimalik, et siin kordub sama mis Lätis ja Leedus?"

"Ei usu," arvas McDonaalt. "Tõenäoliselt ei tule dessantnikud ise Toompeale, vaid saadavad internatsid. Aga kõik sõltub sellest, kuidas kulgevad sündmused Venemaal. Kui seal saavad võimule vana-meelsed, siis oleme meie siin kuu aja pärast Siberis."

"Seal ongi nii ilusad maastikud," kommenteeris šeff oma laua tagant hahameelselt.

"Igatahes arhiive me veel põletama ei hakka," lisas McDonaalt, teenides ära kerendustunnet väljendava naerulaine välismaalastelt, kes oskavad hinnata huumorit igas olukorras.

Midagi muud sel ööl ei toimunud. Asi muutus jorutamiseks. Fabian ei küsinud kelleltki luba ja hakkas jalgsi koju minema. All-linnas vihises kivi temast mööda. Aknad olid pimedad.

VALENTIN KUIK FAIR PLAY

Mesinädalad polnud veel läbi, kui naine ühel ööl palus, et Ervin räägiks oma esimesest tüdrukust. Ervin, kes hetkel oligi ainult verbaalseks kontaktiks võimeline, rääkiski, kuidas ta kuueistkümnendaastase meheks sai. Ja et lugu ilusam oleks, siis tegi ta tusedavõitu naabrinaisest verinoore tüdruku, kaotas tema kõhult voldid ja rindade vahelt sünnimärgid, ja ühines temaga mitte üürimaja tuulisel pööningul, vaid luksus-eramu kuupaistes verandal, saateks õõbikute laksutamine.

Naine kuulas Ervinit väga tähelepanelikult. Pärast esitas ta kiretul häälel mõne täpsustava küsimuse ja sai lõpuks katarsise. See oli nii võimas, et ta nuttis veel hommikulgi ühe peatäie. Siis kadus ta ära. Ervin oli paanikas. Ta otsis ja ahastas. Ta helistas tuttavatele ja hõikus õues. Õhtul hõikas naine äkki kusagilt vastu. Peagi selgus, et kuurist, kus katkist mööblit hoiti. Naine oli siin päev läbi ennast suures mõrases peeglis uurinud. Ta polnud leidnud mingit sarnasust selle ebamaise olendiga, kellest Ervin öösel rääkis, ja oli nüüd meeleheitel.

Ervinil ei jätkunud mehisust tunnistada, et ta öösel valetas. Ta ütles vaid, et kõik on suhteline. See oli tõsi. Kuigi naise juustes olid ämblikuvõrgud ja tema keha lõhnas tuvisõnniku järele, polnud sel silmapilgul keegi temast ihaldusväärsem. Nende leppimine oli lihtsalt joovastav. Näis, et suudlustele ja kallistustele ei tulegi lõppu.

Teatavasti on inimvõimel piirid. Ka voodis. Millegipärast juhtub just siin kõige sagedamini, et sel hetkel, kui arvame ideaali puuduvat, leiame peost partneri genitaalid. Ühesõnaga, öösel hakkas mõlemal äkki kuidagi igav. Mõlemad haigutavad. Aeg läheb, aga asi ei edene. Ja uni kah ei tule. Lõpuks naine paluski, et Ervin oma järgmisest vahekorrast räägiks. Kahjuks polnud Ervin eelmisest ööst mitte midagi õppinud. Ta tõstis hoopis latil veelgi kõrgemale. Seekord lasi ta end säravasse limusiini meelitada. Kaunil tundmatul olid pehmed tumehallid silmad ja võrratud jalad. Lummus oli nii suur, et Ervin ei märganudki, kuidas seljatoed vaikselt alla laskuvad ja limusiin muutub suureks kihutavaks kaheilmesevoodiks. Kui ratastel alkoov lõpuks mereäärse kaljupangal peatus, tõusis Ervini naine voodist ja tormast ust paugutades välja.

Ervin jõudis talle alles jõe ääres järele. Naine põikas tema eest kõrvale ja kahlas vette. Ta ei tahtvat enam elada. Tal polevat Ervinile mitte midagi pakkuda. Nende abielu olevat üks suur eksitus.

Vesi oli jääkülma, kuid naine tuli alles siis jõest välja, kui Ervin oli kaldale lõkke teinud. Tule paistel ei tundunud asi enam nii traagilisena. Mõlemad sulasid tasapisi üles ja leidsid, et kõigele vaatamata on elu siiski elamist väärt. Ervinile andudes oli naine lausa meeleto. Hiljem selgus, et talle jäid mõned sõed selja alla, kuid see ei muutnud enam asja.

Villidele määrati kodus salvi. Pärast tahtis naine, et Ervin talle midagi räägiks. Nüüd jutustas Ervin sõnagi ilustamata, kuidas läks ühel päeval keldrist kartuleid tooma ja kohtas seal sama naabrinaist, kellega ta juba pööningul vahekorras oli olnud.

Ervinit nähes jättis naabrina kõik sinnapaika ja kiskus kleidisaba üles. Ta näitas suurt sinist laikku, mis nende eelmisest kohtumisest reiele oli jäänud, ja nõudis, et Ervin kohe selle peale puhuks. Ervin puhuski. Ta ahmis kopsud õhku täis ja puhus reiele ja kubemesse, kätele ja kaenla alla. Ta puhus, kuni naine hakkas Jumalat appi hüüdma ja Ervinit kaasa tõmmates porgandisalve vajus.

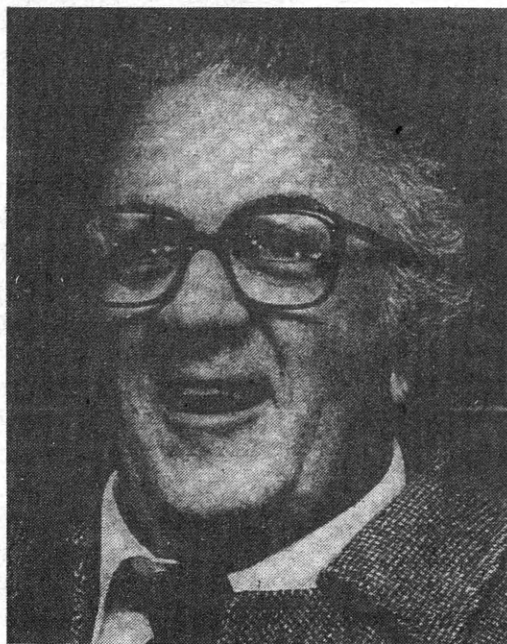
Ervin vaatas silmanurgast kõrvale ja nägi, et tema naine magab. Tõde oli oma töö teinud. Sellest päevast muutus nende abielu väga harmooniliseks ja on seda tänaseni. Ervin mõistis õigel ajal, et ainult fair play aitab tal õnne leida. Ja mitte ainult temal. Nagu on öelnud keegi kirjanik, on abieluvoodi see alas, millel sepistatakse kõigi perekonnaliikmete tervis ja õnn. Sealtkaudu aga kogu rahvuse tulevik.

FEDERICO FELLINI LAHKUMISE PUHUL

MINO-
TAUROSE
RÄNNUD

Andreas Kilb

Federico Fellini, 1983.

Federico Fellini alustas varakult oma unenägude üleskirjutamist. Üle neljakümne aasta märkis ta üles, mida unes oli näinud: raudteetunneleid, lennukiavariisid, rongist mahajäämist, nägusid udus, laevahukkusid, oma ema, isa, naist. Mõnda unenägu kasutas ta oma filmide materjaliks, teisi selleks, et end välja vingerdada projektidest, mis talle enam ei meeldinud. 1967. aastal, valmistades ette oma fiktiivset autobiograafiat "G. Mastorna reis", nägi Fellini unes silti, millele oli kirjutatud AUGURI (õnnesoovid) ja mis oli keskelt murdunud. Filmi ei vändatud kunagi.

Guido Anselmi unenägu, millega algab "8 1/2" (1965), on kõigi Fellini unenägude summa, nii nagu "Kaheksa ja pool" on kõigi hilisemate Fellini-filmide ennetatud kokkuvõte. Pööraselt kiirustav paigalseis, väljapääsuta olek, hirm lämbumise ees, ähmane rahvamass — ja siis lend vabadusse, teine vangisolek, merrelangemine: mida Guido Anselmi selles filmis kokku kettab, seda on Federico Fellini üha uuesti ja taas läbi elanud ja kogenud oma produtsentide, oma näitlejate, Itaalia kinopublikuga, ajakirjandusega, televisiooniga. Kümme korda aeti ta minema, kümme korda avastati uuesti, sada korda loobuti temast, tuhat korda on teda puurinud ahnete intervjuerijate aplad pilgud ja küsimused. Ning ikka ja jälle pilgud ja küsimused. Ning ikka ja jälle on ta oma piinajate käest minema lipsanud, et jõuda taevasse, kus suured lapsed tohivad mängida leludest kõige suuremaga, kinematograafia taevasse.

Veel kord, 1987. aastal filmis "Intervista" on Fellini näinud unes lendamist. Seekord seisis ta ise kaamera ees ja jutustas: "Mis maastik see küll oli, mida ma seal all pilveräbalate vahelt nägin? Nagu vängla nägi see välja, nagu aatomipunker... Lõpuks tundsin ta ära, see oli Cinecittà."

Cinecittà — kinolinn. Fellini kodu.

Cinecittàsse jõuab, kui istuda Metropolitanale linile A Termini jaamas. Viies stuudio on sissekäigust paremat kätt, peahoone taga, kõrge täisnurkne klot, sada meetrit pikk, viiskümmend meetrit lai. Viimasel ajal on paviljon enamasti tühi. Vahetevahel vändatakse siin mõnda teleseriaali, milles rajatakse väikesi, nirklikke ehitisi, mis selles hiiglaruumis näevad liiga suurte trükikoja laokastidena. Lõpupeaeg, teleaeg.

Selles paviljonis veetis Fellini aastaid oma elust. Siin tegi ta "Satyrikoni" (1969), "Klounid" (1970), "Rooma" (1971), "Amarcordi" (1973), "Casanova" (1976), "Orkestriproovi" (1979), "Naiste linna" (1980), "Unenägude laeva" (1983), "Gingeri ja Fredi" (1986) ja "Intervista" staabiga, mis koosnes sõpradest, kaastöölisest, töömeestest ja tehnikust ja mis

Režissöör Guido Anselmi näeb und. Ta istub autos, autoteel on ummik, mehe pea kohal on sild. On täiesti vaikne. Ümberringi teistes autodes istub ülejäänud inimkond: ahned, ükskõiksed, irvitavad ja jõllitavad näod. Siis äkki tungib Guido autosse õhuklappide kaudu suitsu. Ta püüab ust avada: võimatu. Ta klopib autoakendele, kõhib, trambib ja karjub, kuid keegi ei kuule teda, keegi ei tule appi. Äkki, nagu nõjaväel avaneb auto katus, Guido lipsab välja ja lendab minema.

Guido Anselmi lendab pükste lehvides üle autojärjekorra eemale, otse taevasse, pilvede poole, valguse kätte. Siis märkab ta, et tal on ümber vasaku jala seotud kõis. "Käes!" hüüab keegi mees sügaval all mererannal, mille kohal Guido hõljub. "Tõmba ta alla!" karjub teine mees. Kõis lõtvub ja Guido kukub alla sügavusse, murdlainetes, merre.

kõigi nende aastate jooksul vaevalt muutus. Siin oli tema Rimini, tema Rooma, siin voogas tema Aadria meri, siin olid Veneetsia ja Trieste.

Ükski teine suur filmirežissöör pole filmi illusioonimasinat nii andunult käitsenud kui Fellini. Pärast "Giulietta ja vaime" (1965) leidub tema filmides vaevalt enam stseeni, mida oleks vändatud reaalses võttepaikades. Autotee ja allmaarauttee šahid filmis "Rooma", tänavad ja väljakud "Amarcordis", masinaruumid ja laevatekk linates "Ja laev läheb" — Fellini laskis kõik, mida tema fantaasia sünnitas, stuudios valmis ehitada. Tal puudus seiklusjanu, mis teisi režissööre džunglisse või Himaalaja tippudele kihutab. Energiat, millega

filmirealistid oma tegelikkuse alistavad, kasutas ta oma unenägude kirjeldamiseks.

Kuid millest siis kõnelevad tema filmid? Rändamisest. Võõrastest linnadest, möödunud aegadest, paikadest, mida veel ükski inimene polnud näinud. Sõituides kalessides, autodes, raudteel ja laevaga. Petroniuseaegsest antiiksest Roomast. XVIII sajandi Euroopast. Reisist aurikul Esimese maailmasõja eelõhtul. Kolmekümnendate aastate Riminist. Naiste linnast kuskil mittekusagil.

Fellini filmid on maailma- ja ajarännud kokkusurutud ruumis, nõelatipul balansseerivad kosmilised seiklused. Kuid mida imelikumad ja kummalisemad need Fellini jutud olidki, seda heledamalt loitis tema filmifan-

taasia. Cinecittà viiendas stuudios leiutas ta lugusid, mida ükski kirjeldus kunagi edasi ei anna. Trimaldrio pidusöök "Satyrikonis". Armastusjuma lanna Venusia monstroosne "sünd" "Casanova" alguses. "Unenägude laeva" masinaruumis toimunud lauljate võistlus. Giulietta Masina ja Marcello Mastroianni unustamatu tantsunumber filmis "Ginger ja Fred". Ookeaniauriku ilmutus "Amarcordis". Unenäopildid, tähekujud, mis jäävad edasi särama tulevases kinoöös.

Rooma, Cinecittà, viies stuudio: siin istus ta nagu pelglik Minotaurus oma labürindis ja mängis unenägude, mälestuste, lugude ja illusioonide õrn-õhukeste niitidega, mis olid nii haprad, et õuest tulev tuuletõm-

me nad oleks hävitanud nagu antiiksed freskod filmis "Rooma". Pärast filmi "8 1/2" Fellini elu- ja filmitöö pöördepunkti, tõmbus ta tagasi nõiduslikku paralleelmaailma, mida vaevalt veel puudutasid žanri üles- või allakäik, filmitöö moed ja viletsused. Üha ükskõiksemalt reageeris ta poliitilistele väitlustele, ameerika produtsentide pakumistele, kultuuri- ja kinokriisidele. Ja lõpuks ütles ta filmiga "Intervista" kinolinnale jumalaga. Selle lõpus, mis käsitleb filmi, mis jääbki tegemata, kustuvad tühjas stuudios tuled. Siis, äkki langeb klapp ja keegi hüüab: "Esimene kaader, duubel üks!" Aga see oli vaid viirastus.

Rimini talvel: vaimude linn. Udu neelab värvid, pühib kontuurid, kustutab varjud. "Amarcordis" ilmub hiiglasuur härg nagu merekoletis uduleemest ja kaob taas. Filmiefekt. "Amarcord": "Io mi ricardo." Ma meenutan.

20. jaanuaril 1920 tuli Federico Fellini Riminis ilmale. Tema isa oli kaubareisija, lapsepõlv möödus turvaliselt. Federico loeb "Robinson Crusoe'd", "Aarete saart", "Oliver Twisti" ja sadu koomiksivihikuid. Ta käib harva kinos. Talle meeldib tsirkus. Ta joonistab. Ta kirjutab lühivärsse, naljalaulu. Talle meeldib Buster Keaton rohkem kui Charlie Chaplin, "The Marx Brothers" rohkem kui Clark Gable. Hiljem, režissöörina, ta peaeagu enam kinos ei käigi.

Rimini: provintsilinn. Kes lahkub, on võitja. "Vitelloni", "suured vasikad", laisklejad ja hulkurid, ei saa sellega hakkama. Federico saab. 1928. a., pärast abituuriumi, läheb ta Rooma. Viisteist aastat hiljem vrantab ta "I Vitelloni", kojutäht-nute draama. "Kas sa tead, mis me teeme? Me läheme laevale. Me sõidame Brasiiliasse. Eks?" — "Jah. Aga nüüd läheme koju."

Rooma neljakümnendail aastail: grupeeringute linn. Fellini joonistab ja kirjutab nädalalehele "Marc'Aurelio", koostab raadiosketše, satub filmiringkondadesse ja toodab juba vars-

Kaader filmist "8 1/2". Marcello Mastroianni (Guido Anselmi) ja Madeline Lebeau ("prantsuse näitlejanna").

Kaader filmist "Amarcord".

ti stsenaariumi ideesid ning dialooge nagu jooksvat lindil. Juba Saksa okupatsiooni päevil kirjutas ta koos Sergio Amideiga stsenaariumi Rossellini filmile "Rooma, lahtine linn". 1946 saab Fellini režissööriassistent "Paisà" stuudios. Neli aastat hiljem teeb ta koos Alberto Lattuada "Varieteevalguse"; seitsme ja poole filmi seas enne "Kaheksat ja poolt" on see too "pool".

1943.a. abiellus Fellini näitleja Giulietta Masinaga. 1953. aastal pärast leiget debüüti ("Valge šaik") ja tähelepanu äratanud "Logelejaid" kirjutab ta Masinale filmi "La Strada" ("Tee"). Maantee ja tsirkuse laul, muinasjutt suurest Zampandost ja tema Gelsominast. Itaalia vasakpoolne filmikriitika heidab Fellinile ette "neorealismi reetmist". Filmile sai osaks maailmamenü.

"La Strada" lõpul kohtab Anthony Quinn kuskil rannikulinna keses naist, kes laulab Gelsomina laulu. Ta pärib, kust naine seda laulu teab, ja too vastab, et seda laulu mänginud trompetil üks tüdruk, enne kui ta suri. "Mu isa leidis ta ühel õhetul rannast... tal oli palavik... kui tal pisut paremaks läks, istus ta siia välja päikese kätte... ta mängis natuke trompetil ja ütles meile "Aitäh". ...ühel hommikul ei ärganud ta enam." Seda filmi võib vaadata kaks või kakskümmend korda, selle stseeni mõju on ikka sama. "La Strada" paneb inimesed nutma niikaua, kui eksisteerivad filmid.

Giulietta on Fellini veel kaks lugu kirjutanud: "Giulietta ja vaimud" (1965), üks tema kaunimaid ja mõistatuslikumaid kinofantaasiasid, ja kakskümmend aastat hiljem "Ginger ja Fredi", filmi, milles ta Giulietta lõpuks iseenda alter ego Marcello Mastroianniga kokku viib. Fellini on talle isegi väikese romaani pühendanud: "Giulietta". Ta oli Fellini parim näitlejanna, parem kui "potentsiaalset pantrid" Sandra Milo ja Anita Ekberg, ning ta on Fellinil saatnud surmani. Ja võib-olla leidub peale sõna "avima" ka Giulietta pärisnimi tolles mõistatuslikus tähelkombinatsioonis "Asa Nisi Masa", mille ennustaja filmis "8 1/2" oma tahvlile kirjutab, lugedes Guido Anselmi mõtteid.

Kriis. See on "La Strada" alates kuni "Intervistani" Fellini kestev seisund. Otsingud ja kompamis, kihutamine, peamurdmine ja enesepeinamine täieliku kurnatuseni, kolmkümmend aastat raskeid unenägusid, enesekahtlustusi ja petlikke ponnistusi vaheldumisi palavikuhoogude, õhupuuduse ja allergiatega. Alates oma kolmanda filmi suurest menust on Fellini igatsetud maailmakuulsuse vang. Filmist on saanud tema ainuke väljendusvahend, tema unistuste anum, hinge instrument. Fellinil on sellest peale võimu ja ta astub võimsate vastu. Need annavad vastulöögi.

"Magus elu" Marcello Mastroianni (Marcello) ja Anita Ekberg (filmitäht Silvia).

"Cabiria ööde" võtete vaheajal. Giulietta Masina ja Federico Fellini.

Kaader Fellini filmist "Orkestriproov".

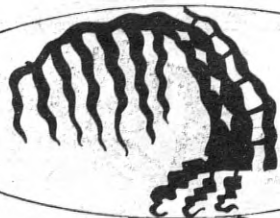
"La dolce vita" (1960) tarvis avastab ta just õigeaegselt Marcello Mastroianni, oma kujuteldava teisiku. Marcello, Rooma salongides liikuv sensatsioonireporter, elab läbi tolle üksilduse, võõrandumise ja melanhoolia, uima, mida Fellini "Logelejais" ainult ettevaatlikult riivas. Üksnes ignorandid võivad pida seda filmi pikendatud suplusseansiks Trevi kaevuvees. "Magus elu" on tegelikult üks kibedamaid, mustemaid fantaasiasid suurlinnade elust, mida iial Euroopas on vändatud. Alates alguskaadrist, milles vabastaja kuju üle Aqua Claudia kaarte alla Marsi väljakule hõljub, kuni finaali Ostia rannas kannab film eksistentsiaalse tühjuse tooni, millest ei ole väljapääsu. Lõpuks tõmmatakse merest soerdlik kala — mingi sümbol — kuid mille sümbol? Fellini vastust ei anna. Kakskümmend aastat hiljem vastas ta küsimusele, mida tähendab ninasarvik filmis "Ja laev läheb", et 1914. aastal olnud kõik laevad kohustatud laoruumis ninasarvikut kaasa vedama. Nõnda hoidis ta oma saladust.

"Magus elu" sünnitas hiiglasandaali ja tõi veel hiiglaslikumat menu. Fellini aga, kes tunneb, et ta ennast enam ületada ei suuda, kardab "Hiina müüri sisselangemist", kokkuvõrsemist. Lühikest aega enne "8 1/2" vändamise algust ei ole veel kindel, millest õieti film kõneleb. Siis aga leiutab Fellini **perpetuum mobile**: filmi, mis jutustab iseenda tegemisest. "Olen mõistnud, et Guido Anselmi ja mina oleme üks ja sama isik." "8 1/2" jääb Fellini loomingu üksildaseks kõrgpunktiks, olgugi et mõni teine, hilisem film ehk näib lõpetatum ja järjekindlam. Kino ei ole selles filmis enam pelk aparaat, vaid iseseisev olevus, mis, kord puudutatuna, omalt poolt edasi mõtleb ja edasi unistab. Lelu võidutseb oma looja üle, mehaanika rebib end lahti ja mängib oma meloodiat.

Filmiajaloos seisab Fellini looming omaette. Ta ei allu mingile stiili nõudele ega moele, ta ei tunne ühtki meelsust ega moraali. Ta on maneerlik, hüperrealistlik, nihilistlik, hilismodernne ja dekadentne, ühtaegu aga selle kõige täpne vastand. Tegelikult alluvad Fellini filmid üheleainukesele printsibile ja selle nimi on Federico Fellini. Need on geniaalse lapse fantaasid: ta viidab aega nädude, helide, kulsside ja lugudega mängides. Seejuures avastab ta üsna juhuslikult maailma, mis temaga sarnaneb, ja ta palub meid seda vaadata koos temaga. Asa Nisi Masa: hing ja tema unistus.

Hiljuti, pühapäeval päeval suri Federico Fellini ühes Rooma haiglas. Minotaurus on lahkunud. Meile jääb tema labürint.

Ajalehest "Die Zeit"
tõlkinud
URSULA PÖKS

KUSAGIL EUROOPA JA AMEERIKA VAHEL ON FILMIRIIK EESTI

Endised sotsialismimaad vaevlevad ikka veel üleminekuraskustes. Koos majandusega kiratseb kultuur, kaasa arvatud filmikunst. Sotsialismi ajal ehitatud suured ja uhked stuudiod on tühjad ja kõledad. Eestit ruumide kõledus eriti ei puuduta:

oleme vist Albaaniaga ainukesed rumalad, kes ei osanud sotsialismihüvesid uue stuudio näol kultuuri tuleviku õitsenguks kasutada. Filmitootmine on Ida-Euroopa riikides madalseisus. Arvukad väikesed filmi- ja videostuudiod, mille rohkus on alati kindel märk filminduse haigusest, tulevad paremal juhul vaevaliselt ots otsaga kokku. Majanduslikult kõige raskemas olukorras on mängu- ja animafilm. Viimase puhul tasub meenutada kas või kunagise Tšehhoslovakkia head mainet animafilmi maana. Juba aastaid puuduvad vajalikud summad investeringuteks filmitehnoloogiasse. Tööpuudus filminduses on kõikjal Ida-Euroopas suur. Järgmise aasta riigieelarvelised subsidiumid rahvusliku filmi toetuseks pole mitte ainult Eestis kutsunud esile filmiprofessionaalide matusemeelolusid. Erandiks Ida-Euroopas on vaid Poola, kes on suutnud säilitada peaaegu endise tootmismahu umbes 30 mängufilmiga aastas, lisaks dokumentaal- ja animafilm. Tundub, et kriisist hakkab väljuma ka Venemaa filmitööstus.

1986. aastal alustas Nõukogude Liit oma filmimajanduse süsteemi reformimist. Lähtekohaks valiti ameerika mudel. Tolleaegse "Goskino" tsirkulaaridega ja üleriigilise Kinoliidu õnristusel kandus see reform ruutinselt ka liiduvabariikidesse. "Kohtadel" hakati ümberkorraldusi suurema või väiksema määral rakendada. Venemaale sobis ja sobib praegugi ameerikalik filmimudel ideaalselt. Tollane ükskeelne euroasialik filmiturg moodustas ju ühe kuuendiku planeedist. Iselugu oli mudeli kohaldatavusega rahvusvabariikide, sealhulgas Eesti NSV rahvusliku filmi arenguvajadustele. Sellel sobimatusel on objektiivne alus.

Ameerikalikus mudelis käsitletakse filmi meelelahutustööstuse osana, mille eesmärgiks on inimeste vaba aja süstamine. Euroopas seevastu sündis film kui iseseisev kultuuri- ja kunsti-

nähtus. Õige pea loeti seda kõrgkultuuri üheks osaks ja siit ka tema spetsialiseeritud funktsioonid ja areng. Sotsialistlik filmitootmise süsteem oli midagi vahepealset ja seega veidi ebaradlik, põhjuseks filmi lülitamine propaganda ja ideoloogia teenistusse. See süsteem võimaldas

tööstusharu väljaarendamise võimalused. Tahtes osaleda maailma filmiäris, peab eesti film lisaks tohututele investeringutele tehnoloogiasse lähendamaks ka turustusprobleemi — valima, millises rahvastevahelises suhtlemise keeles oma filme toota.

Jüri Arraku graafika, Mai Eineri plakat.

I am an Estonian filmmaker Who are You?

luua ekraaniteoseid nii ühe kui teise mudeli järgi. Majanduslikus alusmüüriks oli riigi garanteeritud turg. Igale filmile, sõltumata tema turuväärtusest, oli määratud marsruut pealinast viimase kolkakülani välja. Filmitootmine ei sõltunud ei sise- ega välisest. Isemajandamise printsiipi aitas elus hoida ameerika ja india film, toetusks veel lääneeuroopa komöödia.

Venemaa kinoreformi tegi võimalikuks eelkõige suhteliselt arenenud filmitööstus, superstuudiote "Mosfilm", "Lenfilm" jt. materiaal-tehnilised baasid ühelt poolt. Teiselt poolt võimaldas reformimist siiani veel õiget rakendust otsiv, tohutute masinade ja reservidega siseturg. Eestis mõlemad komponendid täielikult puuduvad. Meie praegused raskused ongi ilmselt selles, et valdav osa poliitikutest on omaks võtnud ameerikaliku mõttelaadi filmist kui meelelahutustööstuse osast, tajumata, et meil nagu enamikul Euroopa väikeriikidel puuduvad ka kõige parema tahtmise juures selle

Tuuled pöörduvad ja ajad muutuvad. Eesti poliitiline ja majanduslik iseseisvus on toonud paratamatult kaasa ka filmi eraldumise suure emalaeva küljest. Paraku ei kehti aga sedapuhku vanasõna: uued ajad, uued linnud; uued linnud, uued laulud. Ajad on uued, linnud ja laulud üldjuhul aga ikka vanad. Kultuuritegijate enda püstitatud poliitilist loosungit kultuuri juhitamusest, mis sisuliselt õige, antakse kui rändavat punalippu ühelt kultuuriministrilt teisele. Vabanemise tuhinas ja erakonnastumise õhinas on unustatud aga, et olude loomine kultuuri arenguks on juhitav protsess. Vana süsteem kukkus kolinaga kokku, uut aga ei olnud ega ole praegugi kusagilt tekkimas. Kirjanikku või heliloojat kui individuaalkunsti tegijat puudutab selline vaba langemine vähem, õigemini isikulisemalt. Kollektiivse kunsti esindajale tähendab pinna jalge alt kadumine tema loomingut väljendusevahendite kadumist.

Filmis tähendab see lihtsalt seda, et uue ja parema puudu-

misel toimis meil stiiliselt Moskva algatatud kinoreform, s.t. ameerika mudeli oskamatu, abitu ja läbimõtestamata kohandamine meie täiesti teistsugustele oludele. Ennekoike tähendab see meie geopoliitilisest laiskraadist lähtudes täiesti arulagedat juttu filmi isemajandamisest, aga samuti mudelit "vabrikstuudio pluss arvukad isemajandavad väikestuudiod lillesidemeis ja harmoonilises kooskõlas emastuudioga" — **Hollywood dream**. Mitte eriti kauges rublaajas võtsime meie, filmiühendused ise, ovatsioonidega vastu lubadusi, et lähiaastatel hakkavad filmitegijad saama tasu dollarites. Ei lubajatel ega lubaduste saajatel nii nagu praegustel poliitikutelgi ole millegipärast pähe tulnud "helge" mõtte panna eesti muusikakultuur konkureerima vabaturul Ameerika muusikatööstusega.

Ameerikalik suhtumine filmisse ei välista filmikunsti tähtsuse sündimist, nagu euroopalik filmimõiste ei tee võimatuks suurt kassamenu. Üldjuhul on määrav raha. Meelelahutustööstuses paigutatakse filmi keskmiselt paarkümmend miljonit dollarit. Euroopas maksab odav mängufilm 6—10 miljonit Eesti krooni. Ameerikas ja ka Euroopa suurriikides on võimalik saada raha filmi tegemiseks pangalaenu näol. Osa panku on spetsialiseerunud filmide krediteerimisele, on loodud vastavad kindlustusfondid. Eesti senine filmikultuur ei kutsu ilmselt meie pangandusringkondi laenuhingutele, pragmaatikuina ei usu nad ameerikaliku filmimudeli võimalikkust Eesti Vabariigis. Pealegi tähendaks see kogu majanduse ja panganduse ümberõhutamist filmitööstuse tarbeks. Siinjuures ei tahaks puudutada seda, et meie keskmine pankur ei suudaks eales krediteerida kas või ühtegi filmi, kui ta teaks, et see hakkab omahinda tagasi teenima alles kolmandal aastal pärast käikuminekut. Ja ometigi jätkub ameerikaliku mudeli entusiaste kunagiste filmiprofessionaalide ja amatööride seas, kes kutsuvad eesti rahvast loobuma finantseerimast eesti filmirämpsu ja investeerima oma sääste Eesti filmitööstusesse, lubades tuhandeprotsendilist intressi; see on tõeliselt ameerikalik haare "õige ja vasesemba" soustis.

Euroopalik ja ameerikalik filmikäsitus on muutunud majanduslikuks võitluseks. Kahe

viimase aastakümne euroopa filmi iseloomustab liikumine ühise siseturu poole. Selle tekitamiseks on loodud mitu fondi, nagu EFDO (European Film Distribution Office). Just nimelt selle fondiga ühinemine on aidanud säilitada Poola filmi. Euroopa filmimudelit iseloomustab töö mitmes suunas: rahvusvahelised koostööprojektid filmitootmises ja -levis, siseturu kaitsemehhanismide väljatöötamine Ameerika ekspansiooni vastu filminduses; raharingluse korraldamine rahvusliku filmi taastootmises ning kõige lõpuks reguleeritakse neid protsesse kas raamseaduste või seaduspaketi-ga. Et need riigisisesed toimingud on seotud rahvusvaheliste filmitiitsiatiividega, tehakse kõike üpris kõrgel poliitilisel tasemel. Filmialased probleemid ja otsused on tihti Euroopa Liidu kaaluga, 1988. aastast tegutseb Euroopa Nõukogu juures filmitootmist toetav fond **Eurimages**. Ühisturumaade 1991.—1995. aastate **Media Projekti** raames tegutseb kümme-kond fondi. 1989. aastal loodi **Eureka Audiovisuel**. Viimases pidavat osalema ka Eesti, nagu välisajakirjandusest kord lugeda sain. Millega see initsiatiiv meile kasulik on olnud või millega tegeleb, teab vahest keegi kultuuriministeeriumist, kes meie osalust ei avalikusta ja informatsiooni filmitegijatele ei edasta. Hiljuti selgus, et erinevalt Lätist ja Leedust ei osale Eesti Euroopa Nõukogu juures asuva filmiekspertide grupi töös, kuigi kohta on meile hoitud aasta. Eesti filmil puuduvad nii kultuuri- kui ka majanduskontaktid endiste sotsialismimaadega, Venemaaga, teiste Balti riikidega. Kinoliit ei suuda ühiskondlikel alustel lõpmatult tegelda riigi funktsioonidega, saamata moraalset abi ja informatsiooni kultuuriministeeriumilt. Eesti filmi osalemine Euroopas toimuvates protsessides on osa välispoliitikast. Sellest annab tunnistust Euroopa Nõukogu ekspertide valmisolek kirjutada Eesti valitsusele märgukiri, sest oma tegevusega oleme blokeerinud Läti ja Leedu püüdlused saada EN-autoriiteedile toetudes Moskoost tagasi aastakümnete jooksul loodud filmid.

Võimalik, et Eesti kultuuripoliitika on euroopa filmi tervikuna väljasurevaks nähtuseks tunnustatud. On ju vana Euroopa, vaatamata keerulistele enesekaitsemehhanismidele, loovutanud 70% oma ekraaniajast ameerika filmile. Ka see on ju võimalik, et kõigist ponnistustest hoolimata on euroopalik kultuur määratud taanduma meelelahutustööstuse ees kuni hävimiseni. Lihtsalt film kui noorem ja nõrgem lüli kukub esimesena. Mis loevad kõik need kinoseadused, fondid, rahvuslikud ja rahvusvahelised filmiins-

ÜLLATUS KUNSTIHUVILISTELE

titutsioonid, kui film võib saada komistuskiviks tähtsatele otsustele teistes eluvaldkondades. Tegelikult tundub, et filmi osa Euroopa poliitikute silmis on oluline. Ühisturu maad nõustasid Prantsusmaa ettepanekuga sätestada GATT-kokkuleppes eripunkt euroopa filmi õigusest kaitsta oma riikide rahvaid ameerika massikultuuri mõjude eest (jätame siinkohal kõrvale küsimuse majandusaspektid).

Eestis on niivõrd liberaal-demokraatlik kultuuripoliitika, et filminduses pole teda üldse tunda. Kedagi ei huvita, milliseid filme, kus ja kellele näidatakse ja kas üldse näidatakse. Mitte kedagi ei huvita, kellele hakkavad tulevikus kuuluma Tallinna esinduskinod, kas "Finnkinole", "Roskinole" või hoopis norralastele, rääkimata sellest, kas mujal Eestis üldse filme näidatakse. Meil pole olemas ega tulemas kinoseadust (mis teistes Balti riikides on lõpusirgel), mis reguleeriks filmitootmise subsideerimise, filmilevi ja kinode toimimise. Riigieelarve arutamisel ei vaevunud mitte ükski poliitik oma pead häälestama sellele, et riik ei toeta rahaliselt filmikunsti, vaid investeerib otse majanduslikus mõttes, saades filmiprojektidele lisatud väliskapitali osaluse näol maksudena tagasi rohkem, kui ta esialgselt filmindusse paigutas. Selle korduvalt väljaõeldud mõtte peale ei ole reageerinud ükski poliitik.

Kuuldavasti töötatakse välja meedia raamseadust, televisiooniseadust. Ma ei tea, et ükski kompetentne filmiühendamine selles protsessis osaleks. Võib arvata, et meil pole kuulnudki, et eksisteerib ühtne audiovisuaalne süsteem, milles televisioon ja film on ühe terviku eri osad, mille vahel mahuvad veel video, kaabel- ja SAT-TV. Film vajab teraviklikku süsteemset arengukontseptsiooni. Statistika näitab, et just väikerahvad, kes peaksid talvaloogika järgi olema oma maa, kunsti ja kultuuri patrioodid, ei aktsepteeri oma filmikunsti. Mida suurem riik, rahvus, seda enam tahab ta näha ja tunnetada oma kultuuri, sealhulgas filmi. Paraku peaksime aru andma oma alaväärsuskompleksist ning mõistma sedagi, et midagi uut ja originaalset me üksinda ja iseseisvalt filminduses välja ei mõtle. Arvan, et peame hüppama euroopalikule kulgule ning jätkama sõitu üheskoos või minema ka kraavi üheskoos. Teist väljapääsu ei ole.

TIINA LÖKK

Kunstihuvilistele on valmistatud meeldiva üllatuse Eesti Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituudi kunstiajaloo sektor: üheaegselt ilmusid kolm soliidset uurimust — Jutta Keevalliku "Kunstikogumine Eestis 19. sajandil", Rein Looduse "Kunstieliu Eesti linnades 19. sajandil" ja Lehti Viiraja "Eesti kunsti ja kunstikäsitus 19. sajandi lõpust kuni aastani 1916".

Toetudes katkendlikele allikmaterjalidele, on Jutta Keevallik rekonstrueerinud mõisnikele ja jõukatele ning haritud linnakodanikele kuulunud kunstikogude (maalid, skulptuurid) koosseisu. Ta esitab raamatu lk. 61—80 kolleksionääride valduses olnud kunstitööde nimestiku, mis otse rabab teoste kvaliteedi ja arvu poolest. Kohalikes kunstikogudes olid esindatud itaallased Correggio, Raffael, Tintoretto, Michelangelo, Luca della Robbia, Desiderio de Settignano, flaamlased van Dyck, Jordaens, Rubens, Teniers, hollandlased Hals, Rembrandt, "väikesed hollandlased", hispaanlased Murillo, Ribera, sakslased Dürer, Holbein, prantslased Lorrain, Pousin, Houdon. Loomulikult oli ka teisejärgulisi meistreid, palju koopiaid, samuti baltlaste Neffi, Kleveri, Schlateri, Sterni, Hagen-Schwarzi, Hoffmanni jt. töid.

Jutta Keevallik rõhutab õigustatult, et kaugeltki kõik kuulsate meistrite teosed polnud ilmtin-gimata originaalid, ometi on nimestik aukartustäratav. On teada, et XIX sajandil olid kunsti-teoste hinnad suhteliselt mõõdukad, Rembrandt ei olnud veel moes ning sellepärast pole alust imestada suurmeistrite figureerimise üle nimestikus. Seda enam et kõrge erialase kvalifikatsiooniga kolleksionäärid, nagu Raadi Liphartid ja Väana Stackelbergid, olid võimelised oma kogusid oskuslikult ja süstemaatiliselt täiendama.

Nende kolleksioonide saatuse on kurb. Eestisse pole neist jäänud peaaegu midagi. Juba enne Esimest maailmasõda alustasid Liphartid oma kogude toimetamist välismaale, see jätkus Saksa okupatsiooni päevil. Eesti Vabariigi algusaastatel lubati Liphar-

tide kogude paremik kergetähtselt Saksamaale viia, kus 1920. ja 1931. aasta oksjonite tulemusel kunstiteosed hajusid mööda maailma laiali, sealhulgas näiteks Michelangelo reljeef "Apolon ja Marsyas", mis nüüd asub prestiižikas Washingtoni Rahvusgaleriis.

Järk-järgult rändasid ka teised kolleksioonid välismaale, eriti 1939. ja 1940. a. seoses baltisakslaste ümberasumisega okupeeritud Poola aladele. Jutta Keevalliku suulise teate kohaselt asuvad baltlaste kogud pärast sakslaste ülepeakaala põgenemist Poola aladelt Poznani (Poseni) kunstimuseumis, aga kindlasti ka mujal Poolas. Huvitav oleks selgitada (see nõuaks omaette uurimist), mis on pärast Teise maailmasõja lõppu jäänud Eestisse. Näiteks on teada, et osa T. Neffile kuulunud Muuga mõisas olnud tema enda haid koopiaid vanameistrite teostest hoitakse Riikliku Kunstimuseumi fondides, Eestisse jäänud töid võib leida küll ka kohalike kolleksionääride kogudest.

1803. a. Tartu Ülikooli juurde loodud kunstimuseumi varad evakueeriti 1917. a. Voroneži. 1920. a. Tartu rahulepingu järgi tuli need tagastada Eestile. Osa (sealhulgas graafika) jõudiski tõepoolest kodumaale, väärtuslikum osa aga (maali- ja antiigikogu) jäi Voroneži, kus see asub kohalikus kunstimuseumis. Kas jäädavalt? On ka isiklike kogemusi. Minu isa väärtuslik kunstiraamatute kogu viidi sõjapäevil Saksamaale, kus see sõja lõppedes avastati koos teiste ärandatud varadega ja toimetati Valgevene Teaduste Akadeemia raamatukogusse. Seal on see tänaseni, vaatamata tagastamis-püüdlustele.

Jutta Keevalliku raamatu teine pool on pühendatud kunstiteadusele Eestis XIX sajandil. Põhjalikult on käsitletud väljapaistva kunstiteadlase ja esteetiku Johann Karl Simon Morgensterni (1770—1852) tegevust Tartu Ülikooli "elokventsi, esteetika, ladina ja kreeka keele" professorina, samuti Tartu Ülikooli raamatukogu ja kunstimuseumi direktorina. J. Keevallik analüüsib Morgensterni kunstiteaduslikku pärandit, näitab veenvalt klassitsistliku ja romantismiaegse kunstiteooria vastuolulisust.

Autor tutvustab lugejat Eestist pärit tuntud kunstiajaloolase Magnus von Stackelbergiga (1787—1837), vaatleb üksikasjalikult Stackelbergi raamatut "Der Apollotempel zu Bassae in Arcadien und die daselbst ausgegrabene Bildwerke" (1826). Tutvume samuti sajandi keskel ja teisel poolel tegutsenud uurijate ja publitsistide Gotthard von Hanseni (1821—1900), Georg Loeschke (1852—1915), Karl Eduard von Lipharti (1808—1891), Leopold von Pezoldi (1832—1907), Wilhelm Neumanni (1849—1919) ja paljude teiste pärandiga.

Jutta Keevalliku raamat täidab olulise lünka meie kunstiteaduslikus kirjanduses. Voldemar Vaga raamatud "Kunst Tartus XIX sajandil" (Tln., 1971) ja "Kunst Tallinnas XIX sajandil" (Tln., 1976) on põhiliselt pühendatud kohalikele kunstnikele ja nende loomingule. Jutta Keevalliku uurimus aitab paremini mõista tausta, millel toimus kunsti areng Eestis XIX sajandil.

Seda ülesannet täidab samuti Rein Looduse "Kunstieliu Eesti linnades 19. sajandil". Autor jätkab publikatsioonide sarja, mis oli pühendatud XX sajandi kunstielule. Talle omase põhjalikkusega, toetudes baltisaksa ja oma esimesi samme astunud eesti perioodikale, memuaaridele, varem ilmunud uurimustele, mida tänapäeval vähe tuntakse, loob R. Loodus ilmeke pildi kunstielust XIX sajandi Tallinnas, Tartus ja teistes Eesti linnades. Autor ei piirdu (ja õigustatult) professionaalse kunsti, näituseelu, perioodika vaatlusega, vaid analüüsib kunstikaupmeeste, rändkunstnike tegevust, nn. meelelahutuskunsti — laadaraktsioonide, vahakujude, pannoitumide — väljapakumist. See lubab anda hinnangu kunstieliu seisukohalt huvitavale omaaegsele "massikultuurile". Kasulik on ülevaade leviva käsitööõpetuse ja mitmesuguste kunstikursuste iseloomust, nende organiseerijatest ja õpetajatest. Mõningad kokkulangevused tekivad Jutta Keevalliku tööga, need on paratamatud. Raamatus on reprodutseeritud kohapeal tegutsenud kunstnike maalitud ja fotoportreed. Jutta Keevallik ja Lehti Viiraja on teadlikult loobunud illustrat-

sioonide paigutamise oma raamatusse. Väljaannete trükitehnikaline tase on paratamatult üsnagi kesine (paber), mis kunstiraamatute puhul teeb kurvaks. R. Looduse raamatus meenutab R. von zur Mühleni foto udupilti.

Lehti Viiraja raamat on põhiliselt pühendatud rahvusliku kunsti kujunemise jälgimisele. Tal oli omamoodi raskem kui eespool mainitud autoritel, sest XX sajandi alguse kunstikäsituse kohta on ilmunud hulk kirjutisi, sealhulgas autori enda kapitaal- uurimus "Kristjan Raud 1865—1943. Looming ja mõtte- avaldused", millele ta osaliselt toetub Kristjan Raua kunstivaateid analüüsides. Lehti Viiraja alustab käsitlust XIX sajandi lõpuaastast ja jõuab 1916. aastani. See periood oli eesti kunstile murranguline ja ülimalt oluline. Lehti Viiraja raamat valgustab erilise selgusega seda kokkupressitud arengut, mis toimus eesti kunstielus kõnealusel ajajärgul. Seni domineerinud baltisaksa kunsti sirus ühe aastakümnega välja eesti rahvuslik kunst. Lühikese ajaga kohalikust kunstiproovitsist võrsunud noor kunstnike põlvkond lõi eeldused loominguks kodumaal, aktiivseks näitustegevuseks, kunstiteaduse ja -kriitika arenguks. Lehti Viiraja näitab, kuidas August Weizenbergi sajandivahtusel publitseeritud alalhoidlikud, isegi reaktsioonilised kirjutised asendusid juba mõne aasta pärast "Noor-Eesti" ringkondade algatatud novaatorlike publikatsioonidega, mis toetuvad eesrindliku euroopa kunsti kogemustele. Raamatus on käsitletud paralleelne nähtusi kirjanduses, muusikas, teatrikunstis, kus ajajärgu murrangulisus avaldus eriti kujukalt. Põhjalikult on vaadeldud Ants Laikmaa, Kristjan Raua, Jaan Koorti, Nikolai Triigi, publitsistide Bernhard Linde, M. Möru (G. Tikerpuu), August Hindrey jt. mõtteavaldusi.

On igati õige, et raamat lõpeb Hanno Kompuse etapiliste kirjutistega 1916. aastast, sealhulgas kuulsal artikliga "Eesti kujutav kunst 1916" (Eesti Kirjanduse Aastaraamat. IX. 1916. Trt., 1917). Eesti kunstikriitika on sellega saavutanud arvestatava küpsuse.

Kõik kolm autorit esindavad heas mõttes akadeemilist kunstiteadust, mis tugineb allikmaterjalide põhjalikule tundmisele, eelistab rahulikku esitamisviisi, püüab vältida subjektiivsust, julgeid hüpoteese ja poleemikat. Nende väljaannete puhul on sel-line hoiak õigustatud. Kohati võiks see küll häirida, sest me oleme viimasel ajal harjunud nooremate kunstiteadlaste esestliku, dünaamilisema käsitluslaadiga. Pärast nõuab aga eeskätt süvenemist materjalis, kaalutud ja objektiivset analüüsi, mida just ilmutavad kolme uue kunstiraamatu autorid.

LEO GENS

ROOTSI AEG EESTI ARHITEKTUURIS UNISTUSI JA EHITUSI

Rootsi saatkonna kultuuriatašee Hans Lepa initsiatiivil, Eesti Ajaloomuuseumi ja Rootsi Kuningriigi mitme institutsiooni ja fondi toetusel teostunud suurnäitus "Eesti ja Rootsi/Estland och Sverige" Maarjamäe lossis sai septembri alguseks läbi. Väljapanek oli kaunis, huvitav ja õpetlik ning tuleb üksnes kahetseda, et ei leitud võimalust seda ka esimeseks sügiskuuks ajalooõpetajatele ja koolilastele üles jätta. Sest nii materjalirohket, tervet Eesti ajalugu läbivat teemanäitust ei jaksata paraku korraldada iga aasta. Sellel näitusel eksponeeritu väärib aga igal juhul ülerääkimist. Ajaloost eriti huvitatuile jääb ka võimalus süveneda Rootsi Kuningliku Relvakambri teaduri Anne-Marie Dahlbergi ja meie Ajaloomuuseumi direktori Toomas Tamla koostatud esinduslikku artiklikogumikku, milles mõlema riigi tunnustatud teadlased ja publitsistid käsitlevad Rootsi ja Eesti sidemeid muinasajast meie päevadeni.

Nüüd aga sellest, mis andis ülevaate ajast, mille vältel Eesti oli Rootsi seotud kõige otsemalt kui kuningriigi üks kuubermange, — Rootsi aeg Eestis 1561—1710. Eesmärgiks on avada selle perioodi arhitektuurialoolist sisu, et täiendada mainitud artiklikogumikus käsitlemata jäänud probleematikat ja tõsta esile mõningaid üldisemaid kunsti- ja kultuurialoolisi aspekte. Sissejuhatuseks rõhutagem, et põhimõtteliselt vale oleks seostada arhitektuuri- ja kunstimuutusi XVI—XVII saj. Eestis üksnes poliitilise võimu muutusega: tolleaegne Euroopa oli kunstiajaloolisest aspektist vaadatuna väga avatud ja piirideta. Eestisse, kuhu kogu aeg oli tulnud tööd otsima põhiliselt Põhja-Euroopast, jätkus meistrite ja sellide sissekäik ka Rootsi ajal, XVI—XVII saj. rootslaste osakaal muidugi mõnevõrra

kadelt oleksid kerkinud paviljonisarnased tornid ja katuseid elavdanud mansardaknad ning mille sisemusse olid kavandatud uhked vestibüülid, galeriid jms. (viimati mainitu tugineb Tessini projekti seletuskirjale, projekt ise pole kahjuks säilinud). Lossid oleksid ühtlasi ümbritsetud parkidega, mis sulatanuksid endasse olemasolevad keskaegsete kindlustuste jäänused. Raha- ja nähtavasti ka püsivusepuudusel jäid Magnus Gabrieli Eesti-unistused siiski teostamata, kuid arhitektuurihuvilisest aadlimehest, kellelt on muide säilinud ka oma käega tehtud skitse nii Kuressaare rae- kui vaekoja tarvis, sai siiski *Stormakstiden*'i aktiivsemaid ehitusettevõtjaid oma kodumaal Rootsis. Näiteks realiseeris ta Haapsalu lossi arhitektuuriideed hiljem oma Lackö lossis, nii nagu Nikodemus Tessingi, kes pärast Kuressaaret projekteeris XVII saj. Rootsi Kuningriigi olulisimad arhitektuuriteosed — Stockholmi kuningalossi ja Drottningholmi suveresidentsi.

Suurejoonelisi ehituskavasid oli Eestis ka Rootsi kroonil, need seostusid põhiliselt linnakindlustuste — militaararhitektuuriga. Esimeseks sammuks sel alal oli siinsete kindlustuste ülemöödistamine, millega tegeles Samuel Waxelberg. Seejärel, põhiliselt 1680. aastatel, kavandati linnakindlustusprojektid Tallinnale, Pärnule ja Narvale, kasutades Louis XIV fortifikatsiooniinseneri Sebastian Vaubani ideid bastionide ja raveliinide abil loodavast ringkaitsest ja kaasa minnes tema pakutud, ka graafiliselt imekaunite geometriliste skeemidega. Linnakindlustuste täielikku väljaehitamist segas peatselt algav Põhjasõda, Tallinnas näiteks jõuti Erik Dahlbergi projektis ettenähtud 11 bastionist ja 6 raveliinist realiseerida vaid 3 — tänini allesolevad Skåne, Ingeri ja Rootsi bastion.

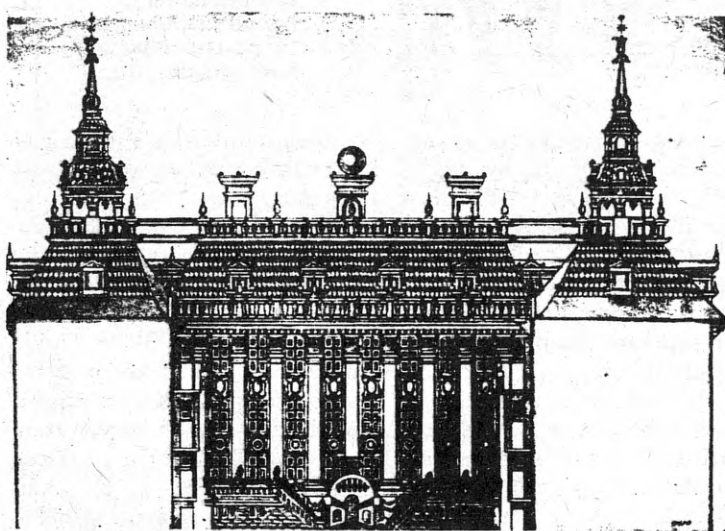
Eesti tipparhitektuuri ajaloo jaoks nii olulistest teostamata projektidest tuleks kindlasti mainida ka sellesama Erik Dahlbergi kavandatud Narva soome kirikut (1683, orig. Rootsi Riigiarhiivis, oli samuti eksponeeritud näitusel), millest saanuks esimene siinmail protestantliku arhitektuuriideaali järgiv kirikuhoone. Nimelt pidi kirik saama kreeka risti kujust (s.t. võrdhaarsete haaradega) lähetuva põhiplaani ja ehitatama nõnda nn. tsentraalkirikuks, mille eelis seisnes selles, et

tõusis, kuid eriti oluline on tõsiasi, et Rootsi oli tähtis vahendajamaa tippkunstnike ja -arhitektide Eestisse sattumisel. Tippudega koos jõudsid siia ehedalt ka Euroopa värskemad kunsti- ja arhitektuuriideed.

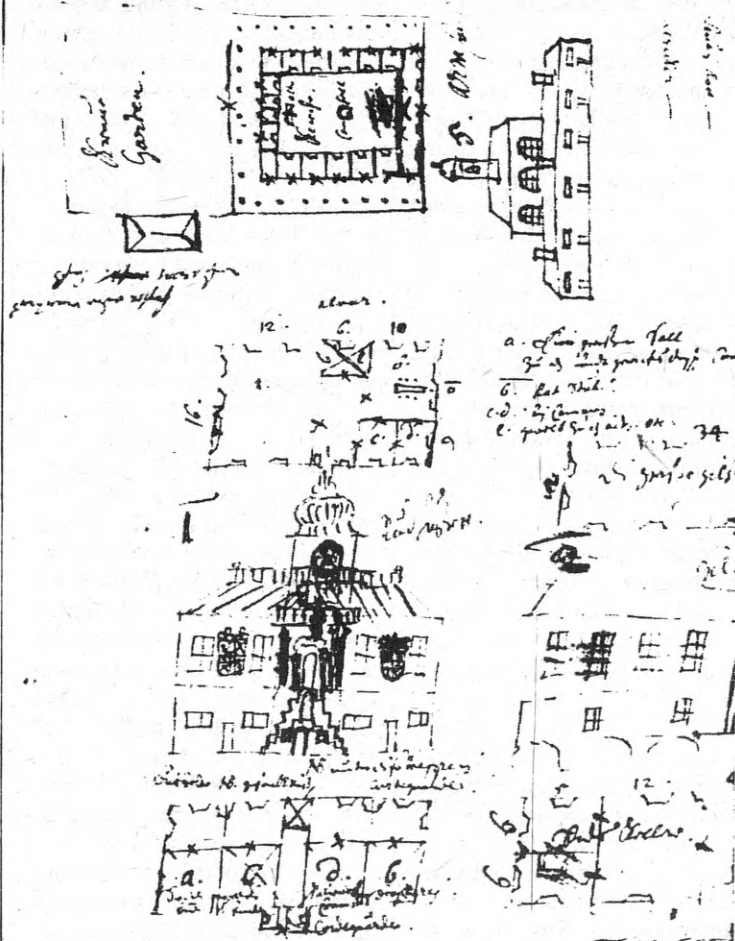
SUUREJOONELISI UNISTUSI

Rootsi kuningatel ja aadlil oli Eestis hämmastavalt suurejoonelisi ehitusplaanid, mille põhiliselt Rootsi Riigiarhiivis ja Sõjaarhiivis säilitatavaid originaalprojekte eksponeeriti nüüd esmakordselt ka Tallinnas.

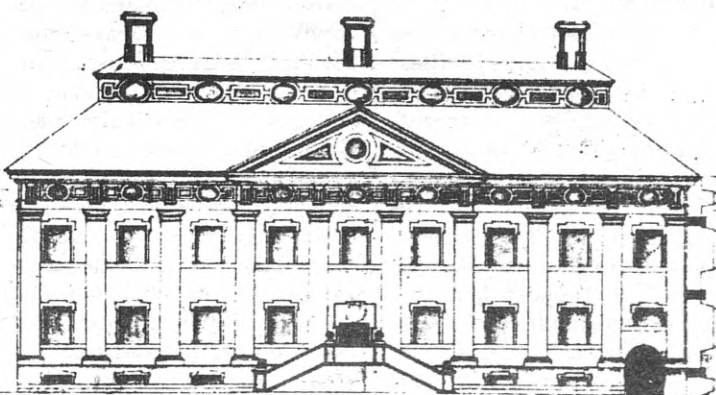
Kõige auahnemad hoone kavandajad olid De la Gardie'd, XVI saj. Rootsi sattunud prantsuse päritolu aadlikud, kellele XVI—XVII saj. läänistati hulga maad Põhja- ja Lääne-Eestis ning saartel. Kui 1583. a. Tallinnas sündinud Jacob De la Gardie, kelle ema oli kuningas Johan III tütar ja abikaasa Gustav II Adolphi armastatu, pidas plaane Haapsalu lossiga ja laskis ehitada Kolga mõisa, siis tema poeg Magnus Gabriel (1622—1686) oskas unistada kõrgelennulisemalt: tema Haapsalu ja Kuressaare residentsist pidid saama päris lossid, niisugused, nagu neid parajasti ehitasid Prantsuse kuningas Louis XIV või tema stiili jumaldavad saksa vürstid. Oma ideede realiseerimiseks suutis Magnus Gabriel palgata tõelised asjatundjad: Haapsalu keskaegse piiskopilinnuse ümberehituse projekti tegi Matthias Holl, kelle isa Elias Holl oli kavandanud Põhja-Euroopa ühe silmapaistvama, palladionistlikele arhitektuuriideedele tugineva hoone — Amsterdamis raekoja; Kuressaare linnuse uue ilme kujundas aga Nikodemus Tessin Vanem. Nagu öeldud, saanuks mõlemast plaanide teostumise korral ka euroopa arhitektuuri kontekstis vägagi moodsad lossid, mille fassaadid oleksid liigendanud pilastrid ja ehtinud paraadtreppe, mille nur-

Matthias Holli Haapsalu piiskopilinnuse ümberehitamiskavand.

M. G. De la Gardie Kuressaare rae- ja vaekoja projekt.

Asehaldur Otto von Taube maja Tartus.

kantslist peetav jutlus olu-
hasti jälgitav kõigile kogudu-
seliikmetele. Madalmaades,
Saksamaal ja Rootsis (Kata-
riina kirik Stockholmis) oli
selletaolisi luteri kirikuid
XVII saj. juba ehitatud. Nar-
va oma ei saanud aga kunagi
Dahlbergi projektis ettenäh-
tud kuju, vaid ehitati üles
puukirikuna, mis põles maha
Põhjasõja ajal, s.t. peaaegu
kohe pärast valmimist.

ITAALIA, PRANTSUSMAA, MADALMAADE JA ROOTSI KAUDU EESTISSE

Võib kindlalt väita, et
XVII sajandi algupoolel
euroopa arhitektuuris toimu-
nud stiilimuutuse tõi Eestisse
rootsi aadel. Magnus Gabriel
De la Gardie'd juba mainisi-
me, lisaks talle oli aga ka tei-
si rootsi päritolu aadlimehi,
kes end euroopa arhitektuuri
muutustest võluda lasksid.
On ka loomulik, et väljavali-
tuks osutus Euroopa tollase
juhtiva monarhia Prantsus-
maa eelistatud stiil, mida
praegu tuntakse barokse
klassitsismi nime all ja mille
otsesed juured peituvad
Andrea Palladio arhitektu-
ris.

Rootsis peetakse barokse
klassitsismi esimesiks reali-
seeringuiks Jean de la Vallée
Hollandi eeskujudel kavan-
datud Rüütelkonna hoonet
(alust. 1642.a.) ja kuninganna
Kristiina kroonimiseks püsti-
tatud triumfikaart (1650). Ni-
metatud ehitiste iseloom
tõestab, et Rootsis aktsepte-
eriti uus stiil kohe kõige kõr-
gemal tasemel, nii et aadli
kaasaminek on seletatav ka
sellega. Kohe pärast stiili
heakskiitu Rootsis lasksid
sealse aadli esindajad Matt-
hias Poorten ja Axel von Ro-
sen ehitada oma Tallinna-
majad täpselt uuele moele
vastavalt. Esimesele kuulu-
nud Lai tn. 17 hoonet me
täna küll oma täies ilus ei
näe, sest keegi on hiljem
lasknud maha taguda fassaa-
di ilmestanud pilastrid, teise
väliskuju on aga hästi säili-
nud ja praegu restaureeritak-
se seda Rootsi saatkonna tar-
beks. Tänu Ants Heinale tea-
me ka, et maja Pikk tn. 28
projekteeris Roseni jaoks
Rootsi Balti provintside üks
juhtivaid fortifikatsiooniinse-
nere Jacob Stael von Hol-
stein. Tartu XVII saj. moodai-
ma linnapalee laskis ehitada
Rootsi asehäaldur Otto von
Taube.

Omaette peatükk Eesti
Rootsi-aegses arhitektuuri-
ajaloos on muidugi Narva.
Narva raekoda oli barokse
klassitsismi musternäide ja
Sten Karlingi väitel on selles-

Narva soome kirik. Erik Dahlbergi kavand, 1683.

ki oma osa juba tuttavalt Ni-
kodemus Tessinil, kes töötas
ümber ametliku arhitekti,
sakslase Georg Teuffeli jooni-
sed. Narvas leidis ka Poorten-
i ja Roseni residentsidega
analoogseid linnapaleesid,
ehitajaiks ikka põhiliselt

kud sakslased näivad olnud
tõepoolest konservatiivsema
maitsega. Tallinna Niguliste
kiriku põhjaeeskoda — kind-
lasti tähtis ehitusülesanne —
leidis igatahes arhitektuurse
lahenduse, mis 1670. aastate
kohta on üllatavalt vana-

Narva. Herman Poorteni maja. Portaal kannab aastaarvu 1695.

rootsi päritolu aadlikud.
Näib, et stiiliküsimus oli
siin(gi) mingil määral ka po-
liitiline küsimus, sest juba
1640.a. kirjutas Narva roots-
lasest linnaametnik P.L. All-
beck Övneclou kuberner
Axel Oxienstiernale: "Narva
peaks saama endale rootsla-
sest linnapea, nii et linna va-
litsetaks rootsi kombel
("nach schwedischer Ma-
nier"), kui seda ei juhtu, ei
hakka linn ialgi tõeliselt õit-
sema ega muutu šikiks. Prae-
gu joonduvad siin kõik põhi-
liselt Lübecki järgi." Stiilitee-
ma lõpetuseks tuleb tunnis-
tada, et Övneclou kurtmises
võib peituda tõetera: kohali-

moodne ja viitab Euroopas
ligi pool sajandit tagasi ak-
tuaalsuse minetanud mane-
ristlikule käsitusele. Samas ei
maksaks aga kahe stiilisuuna
paralleelses eksisteerimises
näha midagi üksnes Eesti-
maa XVII saj. lõpu poole ar-
hitektuuri omast; ka Saksa-
maal ja Skandinaavias ilm-
nes samasugune tendents —
eliitararhitektuur arenes
prantslaslik-vitruviaanlikul
/palladianistlikul kontsept-
sioonil, käsitõenduslik linna-
kodanikku teeniv arhitek-
tuur aga püsis veel vana-
moodse maneristliku käsi-
tuse juures. Tuleb ka rõhutada,
et XVII saj. süvenes vahete-

gemine loova professionaa-
li/arhitekti ja ehitusmeist-
ri/käsitöölise vahel, kunsti-
ku sotsiaalne staatus tõusis,
professionaalse kunsti soosi-
mine ja tellimine said pres-
tiizseks, tellija ühiskondliku
positsiooni üheks näitajaks.

ROOTSI AEG JA KIRIKUARHITEKTUUR

Kirikuehitus Rootsi ajal on
teema, mis näitusel leidis
vaid põgusalt tutvustamist.
See on paljuski seletatav säi-
linud projektide vähesusega,
mis omakorda tuleneb tolla-
se sakraalarhitektuuri iseloo-
must. Nimelt olid XVII saj.
ehitatud ligikaudu 60 kiri-
kust ca 20—25 puukirikud,
nähtavasti kohalike talupo-
egade töö, milleks vaevalt eri-
list projekti vajati. Umbes
kolmkümmend keskaegset
kirikut rekonstrueeriti Rootsi
ajal enama või vähema põh-
jalikkusega, sest Liivi sõda
oli suuremast osast keskaeg-
setest maakirikutest jätnud
alles vaid vundamendid või
paljad seinad. Ja see omakor-
da tähendab, et sõjast puutu-
mata jäi ainult umbes kol-
mandik XIII—XVI saj. raja-
tud kirikuhoonetest: 1630.a.
kurtis superintendandiks
määratud Herman Samson,
et Eestimaa kubermangus
leidub vaid 17 kirikut, milles
on võimalik jumalateenistust
pidada. Rootslased lasksid
ehitada ka ligi 30 uut kiviki-
rikut, millest enamik on tä-
naseks oma algse ilme kaota-
nud või siis järgmise kolme
sajandi sõdades hoopis ka-
dunud (kõik Narva XVII saj.
kirikud näiteks).

Rootslaste huvi kirikute
ehitamise vastu vastsesse ku-
bermangu oli mõistetav: ki-
rik oli üks võimu teostamise
kohti, sealjuures ka ainuke
paik, kus teatati talupoega-
dele nende kohustustest sea-
duse ees. Kohalik kirik oli ka
see, mille kaudu tegelikkuses
XVII saj. jooksul tehti teoks
luterlik reformatsioon Eestis
ja tõrjuti tagasi sajandi algu-
ses eriti Lõuna-Eestis jesuiiti-
de kavandatud katoliiklik
restitutsioon. Protestantismi
kinnitas Rootsi kuningriigi
riigiusuna Uppsala kontsiil
1593.a., Eesti territooriumile
ei ehitatud ühtegi katoliiklik-
ku kirikut pärast 1613. aastat.
Jesuiidikardinal Georg Rad-
ziwill pidi resigneerunult
tunnistama: "Iga nurga taga
peidab end luteri vaimulik,
mõnikord isegi mitu, katoli-
ku preestrit kohtab seal vaid
haruharva." Pastorite palju-
suse suhtes Radziwill siiski
liialdab, sest tegelikult kurt-
sid Rootsi asehäaldurid pide-
valt nende vähesuse üle: pas-
torid olid põgenenud, uusi ja
õpetatud oli raske saada,

kuid jumalasõna tahtis
kantslist mahaütlemist, sest
talurahva seas olevat palju
kõlblusetust.

Milline siis oli Rootsi-aeg-
ne kirikuarhitektuur Eestis?
Nagu ülaltoodud statistikast-
ki nähtub, kujunes see küllalt
eriilmeliseks. Puukirikutest
on tänaseks originaalsena
säilinud vaid Ruhnu kirik
(1643), praegu Vaba-
õhumuuseumis taaspüstita-
tud Sutlepa kabel seda vae-
valt veel on. Enamik puukiri-
kutest põles maha Põhjasõja
ajal, aga juba ka enne, vene-
laste sõjakäikude aegu Kirde-
ja Ida-Eestisse 1656.—1657.a.
Kõige kauem pidas vastu
Kärgu kirik, mille tegi maata-
sa Teine maailmasõda.

Uutest kivikirikutest on
algseks säilinud Audru kirik
(1677—1680), mille ehitus-
häraks oli Magnus Gabriel
de la Gardie ja mis küllap
seetõttu saigi endale uude
peegelvõlvlae ja kompaktses
siseruumi, mis võimaldas
kõigil pastorit hästi kuulda ja
näha, pastoril aga tervel ko-
gudusel silma peal hoida.
Paljud — nii keskaegsed kui
ka uued kirikud — said
Rootsi ajal endale torni ning
seetõttu tõusis kirikuhoone
ümbruskonnas monumen-
taalseimaks märgiks.

Kirikute ehitamisel oli aga
ka teisi, otseselt religiooniga
mitteseonduvaid tagajärgi:
uute jumalakodade rajamine
ja sisustamine meelitas Eesti-
maale hulga käsitöölisi — al-
tarite-kantslite nikerdajaid ja
maalijaid, kes selle kõrvalt
tegid tööd ka aadlikele ja jõu-
kamatele linnakodanikele.
Nagu artikli alguses maini-
tud, oli nende seas rootslasi
üsna vähe, see-eest aga palju
sakslasi, kes töid siia XVII
saj. eriti kõrgetasemelise sak-
sa puunikerdukunsti. Lisa-
gem veel, et keskaegne kato-
liku kirik kantslit iseäranis
tähtsaks ei pidanud, luterlik
kogudusekirik aga vajas seda
hädasti, sest evangeelium
pidi koguduseni jõudma —
sõna sai tähtsamaks kui pilt.

Eelöeldut kõige üldise-
malt kokku võttes võibki tõe-
deda, et Rootsi ajal lõppes
Eestimaa keskaja. See nä-
htub nii kultuurikomponenti-
de muutumisest kui ka
uutest kontseptsioonidest ar-
hitektuuris, mis omakorda
olid uute ideaalide peegelda-
jaks. Kahjuks ei võimalda
piiratud ruum käsitleda mis-
sugusena jõudsid need uuen-
dused ühiskonna alamate
kihtideni — linnakodaniku-
aga ka talupojakultuuri ja
-olmesse. Visuaalses plaanis
demonstreeris seda põgusalt
suurepärase näitus "Eesti ja
Rootsi".

KRISTA KODRES

PIIBLILEGEND BALLETI LAVAL

Legend
"Joosepist".
Joosep
(Aivar Kallaste)
ja Jaakob
(Juri Petrov).

Foto: TOOMAS SULA

"Vanemuise" uue balletietenduse koreograaf, lavastaja ja stsenaarist on Mait Agu. Juba Joosepi legendi ja Ester Mägi lummava muusika uuestiavastamine on iseenesest tema õnnelik mõte. Joosepi Egiptuse-orjusse müümise lugu mõjub praegu õudsest (!) tänapäevase, paneb mõtte liikuma. Uus ballett viib siiski järeldusele, et kõik siin ilmas pole ootetav-müüdav. Pole nagu varem mõelnudki sellele, et üks teine legend ("Kadunud poeg") on ju pahupidi pööratud Joosepi-lugu. Joosep — see ideaalse harmoonia poole püüdleja — kaitseb elu igikestvaid väärtusi. Erinevalt kojupöörduvast kadunud pojast, kes ise toetust vajab, suudab ja tahab Joosep inimesi julgustada.

Joosepi teema on eri kunstiliikides küll juba ammu kasutamist leidnud. Olgu see mis muusika, maalikunst või kirjandus (Th. Manni "Joosep ja ta vennad", J. Rainise samanimeline värssdraama jt.). Teema pole ka "Vanemuise" laval tundmatu. Ent balletina (selle sõna nüüdisaegses laias tähenduses) on see uudis. Agu ei teegi saladust, et talle kujunes teejuhiks põnev koreograaf Kasjan Goleizovski (tema "Skjabinianat" on Tartu publik näinud). Teadupoolest on Agu juba mõnda aega huvitunud Venemaa nii põnevate 1920. aastate kunstist, mis tulvil "kadunud poegi". Moskva Kunstiteatri lummusest rebisid end lahti eksperimenteerivad Meierhold ja Vahtangov. Oma teed otsisid Tairov, Mardžanašvili. Teistelt kunstiladelt tulevad sellesse loetellu Skjabin, Vrubel, Blok, Ahmatova, Pasternak, balletis muidugi Lopuhov ja Goleizovski. Meie koreograafi on otse kiisunud viimaste poole (puutepunkte Lopuhoviga olid Agu varasemate aastate töös). Nüüd juhtis Goleizovski (muidugi kaudselt) Joosepi-legendi juurde, temalt võetud idee on loomulikult edasi arendatud ning iseseisvalt võetav. Piibli-Jaakobi kaheteistkümne poja seast on Agu Joosepi ja Juuda kõrval veel esile tõstnud noorima — Benjamini. Nii hakkab liikuma ka inimliku usutavuse/halastuse hoovus. Erilise tähenduse saab etenduse lõppakord, mis toob usku ja lootust ILU edasikestmise võimalikusse.

Goleizovskist, kes 1909. aastal alustas Moskva Suures Teatris tantsijana, veel niipalju, et karastunud eksperimenteerivaks ja mitut tantsužanri valdavaks koreograafiks, pöördus ta 1924. aastal koduteatrisse tagasi. Nüüd juba balleti lavastama. "Jossif Prekrasnõi" ("Joosep Kaunis") S. Vassilenko muusikaga esietendusk 1925. aastal Bolšoi filiaalis (nn. Eksperimentiteatris), kõigutades rutiinse koreograafilise mõtlemise alustalasid... ja vajas unustusse.

Stsenaariumiga on lood siis niisugused, aga koreograafi-lavastajana on Agu temale kohaselt isepäine isemõtleja. Muidugi lähtub ta muusikast, mis sellest hoolimata, et on heliloojal kokku pandud kuuest varasemast oopusest (Viitlikontsert, Duod flöödile ja viiulile, "Bukoolika", Sümfonia I ja III osa, "Cantus" tšellole ja kitarrile ning Kontsert orelile ja tšembalole), moodustab haaravalt orgaanilise terviku. Ester Mägi nagu olekski komponeerinud otse selle balleti tarbeks, niivõrd värske ja avastuslikuna mõjub muusika praeguses kontekstis. Igale peategelaale kuulub orkestratsiooni oma pill(teema): Isa Jaakobi tämber on viiul, Joosepil — flööt, Pootifari ja tema naise maailma kuuluvad kitarr, tšello jne. Siit tulenevad ka koreograafilised karakteristikad. Jaakobi liikumistes/liigutustes on otse rituaalset rahu, värikust, elutarkust. Refraaniks õnnistamisliigutus. Joosepi tantsus on joonis vabam — mitte küll väga hüpote-pööreterohke, kuid looduslapselikult liikuv. Oluline osa on siin flöötihoidvate (ja mängivate) käte ja ülakeha plastikal. Juuda (ja vendade) bukoolilises, kohati paganlike (kanoniseerimata) hüpatega tantsus näeme dünaamilisust, mis vastandub Joosepi sisemisest rahust kantud tantsule. Juuda tantsuline lahendus on teistest partiidest erinevalt mingil kombel klassikalise tantsuga seotud (leksikalt võiks rikkamgi olla).

Joosepi maailmale (ka koreograafilisele!) vastandub olmeliste elumõnudele rajanev, inimese vaba vaimu allasuruv Pootifari oma kaaskonnaga. Seejuures on Pootifari naise rafineeritud koreograafiline kujund avatult erootiline, (ent lahendatud stambivabalt, vulgaarsusteta. Kasutatud on harvanähtavaid, loogiliseks tervikuks sõlmuvaid tõsteid ja põiminguid.

Kui lavastuse bukooliline poolus (sammustikult askeetlik) on esinemispaika tantsuliselt täitev, väga liikuv, siis vastandpool jääb taotluslikult staatiliseks. Põhiliikumine on kätes, peapööretes, ülakehas. Liigutused on stac-

catolikud, otsekui tantsulised morsemärgid. Mait Agu viib taas tõdemuseni, et peale klassikalise balleti kanoniseeritud ilu võib olla veel mingi teine või kolmas võimalus.

Misanstseenid on balletipärase, mõnevõrra leiame olimest lähtuvat teatraalsust kauplemisepisoodis ja Joosepi orjaksviimise misanstseenides. Vendadetsina puhul oleks ehk oodanud suuremat gradatsiooni — ilmumine kolmikutena vihjaks nagu traditsioonilisele balletikoorele.

Etenduse tipphetked kuuluvad finaali, kus Joosepi hukkamisele järgneb Pootifari-maailma kokkuvarisemine. On saavutatud assotsiatsioonid kaosest, maavärinast, kusjuures ei ilmne naturalismiraasugi. Ümberkukuvad paleesambad, troonikõrgendiku hävimine ja kõik selle juurde käiv mõjub. Ja siis, ootamatu valguskiir — Benjamin leiab flöödi!

Kunstnik Meeri Säre on heliloojale ja koreograafile võrdväärne partner. Hea, et pole rõhutatud piibellikust, küll aga üldistavat kujundlikkust. Heas mõttes ratsionaalne dekoratsioon, kostüüm, valgustus tõusevad võrdõiguslikult etenduse teiste komponentide kõrvale. Värvilahenduselt on täiuslikum Egiptuse pilt. Esimene vaatus — Kaananimaa — võinuks ehk olla pisut värvivaesem. See annaks suurema kontrasti kahe nii erineva maailma vahel.

"Legend Joosepist" on kammerlik etendus. Siin puuduvad talvised balletikoored — vendadena ja Pootifari õukonnana näeme Tallinna Pedagoogikaülikooli tudengeid (A. Hein, R. Ilmsalu, R. Ilves, M. Kangro, A. Kuriks, K. Kurm, J. Põldma, S. Schwede, A. Vares, A. Kaing, K. Klaasmägi, E. Pihlak, A. Rätsep), kelle säravad silmad ja tantsuõhin on väärtus omaette. Muidugi tegi balleti väljatoomise keerulisemaks see, et tuli liita erinevaid arusaamu ja eetilisi tasandeid. Ent vaataja-hindaja ei tarvitse olla kursis kulissideta-guste situatsioonidega. Hinnang tuleb sellele, mis lavalt vaatesaali jõuab. Ja resultaatina näeme (erisuguse tasemega) tantsuüli-

opilaste küllalt vastuvõetavat sissesulamist vanemuislaste ansambelisse. Ausal hasardil, siiral enesestandmisel on muidugi oma osa.

Vanemuislavastest peaosaliste puhul torkab kõigepealt silma, et neil on väga selged ülesanded, mida lavalt täita (elementaarne asi, kuid väärrib märkimist). Isa Jaakob (Juri Petrov), Joosep (Aivar Kallaste) ja väike Benjamin (Tartu poiss Eduard Demitšev) ühelt poolt ning Juuda ja Pootifari (mõlemat rolli kehastab Olev Titov), Pootifari naine (Jelena Karpova) teiselt poolt on tõepoolest kaks eri maailma, mõtlemistüüpi, plastilist sfääri. Kõik need osatäitmised on nimetatule lisanud uusi jooni eelmiste rollidega võrreldes. Petrovi Jaakobis on tõesti tunda ühe hõimu elutarka juhtijat, mingit sisemist headust ja väärkat rahu. Niisugusest eeskujust võiski sirguda Joosep.

Olev Titov on sisse elanud nii saamahimulisse Juudasse kui ka võimukasse Pootifari. Tema füüsis aitab seekord sobivalt kaasa.

Jelena Karpova tants on lavastuse silmapaistvaim saavutus. Näeme tõelist bakhantide tütar, kes kasutab võimu oma huvides. See ilus naine kehastab veenvalt libailu. Mõjuvalt esindab ta ekspansiooni, oma mina pealesurumist, agressiooni. Ühtlasi on ta tark, tunnetab, et Joosep kuulub mingisse teise maailma (ILU ja harmoonia maailma!), mida naine püüab omandada, lõhkuda. Seejuures on tema ähvardav süngus kiresööst väline ja võlts. Tõeliseks tundeks pole see lavakuju võimelinegi. Erinevalt meestantsijatest tuleb tema puhul esile, et ta oskab mängu panna kogu keha. Karpoval võtab kogu keha tantsust osa nii, nagu koreograaf on seda soovinud.

Aivar Kallaste viimaste hooegade tantsuliste ülesannete reas seisab Joosep erilisel kohal. See Joosep kaitseb elu püsi-väärtusi, tunnetab nende kaotamise ohtu. Antagonistlikult suudab ta tõekspidamistele kindlaks jääda, võitleb oma inimväärikuse eest. Usutav on otsus vabatahtlikult loobuda sellest maailmast, mis tahab panna ennast teenima. Kõlama jääb väljavalituse motiiv. See Joosep jääb ootama oma tundi (veenvalt esineb finaalis Eduard Demitšev — Benjamin, kes viitab ILU kestmise võimalikkusele).

Erinevalt 1960. aastail "Estoonias" alustanud balletimeistrist või ka Vilimaast "Vanemuises" stardib Mait Agu balletilaval teistsiti. Kui nood sirutasid oma andekad katsesarved välja kogemusteta algajatena, siis Agul on sellitööd juba seljataga. Siit tulevad lavastajatarkus, hea muusika- ja lavaruumitunnetus, oskus täpseid eesmärgi seada ning tantsijailt nende saavutamist nõuda.

Legend on elustunud. "Legend Joosepist" on ballett ILUST (nii esteetiliselt kui ka sisuliselt tähenduses), paneb mõtlema selle liikumapanevast jõust.

HEINO AASSALU

AEG AVATUD OLLA

Lõppev aasta on toonud mitu pöördelist sündmust valgenemise poole ja üllataval kombel on paljud ühesugused mõtted sündinud täiesti sõltumatult, omaette, eri paigus ja eri inimestel. Kui neist valida vaid kaks liini — muusika ja raadiotöö, millega ise olen lähemalt kokku puutunud —, siis on põhjust tunda suurt rõõmu.

"Igale asjale on määratud aeg, ja aeg on igal tegevusel taeva all... aeg otsida ja aeg kaotada... aeg hoida ja aeg ära visata... aeg vaikida ja aeg rääkida..." (Koguja 3.)

Oleme olnud nii targad, et õppida meile antud ajast ja seda ka trötsida. Veel mõni aasta tagasi olid omad loosungid ja laulud, pealkirjade taha varjati tegelik sõnum, alltekst ja allegooria: tuli leida eneseväljendusvõimalusi, peita varjule kuuluvat, et mitte viga saada. Meil on säravalt helendavad suured tähed — Pärt, Kaljuste, Mustonen, Tormis. Vardo Rumesseni suurprojektid Rudolf Tobias, Cynillus Kreegi ja Eduard Tubina seoses on aidanud juurte kaudu tunda vaimset avarust ja tugevust. Ja meil on terve laotus valgusekandjaid, kellel täna on vaimulik muusika poleks selline, nagu ta tegelikult on. Rolf Uusväli, Andres Uibo, Piret Aidulo, Ludmilla Toon, Toomas Siitan, Marika Kahar, Marje Tralla, Liina Saari, Ivo Sillamaa, Urmas Vulp, Tiit Kiik, Kaie Konrad, Meelis Vahar, Kadri Ploompuu, Ene Üleoja, Anne Ellerhein-Metsala, Urmas Sisask... Sel suvel jõudsin isegi esimese rahvusvahelise kirkumuusikafestivalini, mis toimus Raplas ja tõi hea põhjanaabri kirkumuusikuid ja -muusikat Eestisse rohkem kui eales varem. Mäletatavasti sai 1991. aasta juunikuus nimelt Raplas teoks ka esimene vaimuliku muusika laulupäev, nüüd on ilmet võtnud juba järgmise suve festival. Selle eest, et Raplas kirkumuusikafestivalid toimuvad, ütleme tänu Raimo Kivistikule, Mikk Sarvele, Heikki Poutasele Helsingi Malmi kogudusest ja Rapla Maarja-Magdaleena kiriku õpetajale Mihkel Kukele. Festivali bukletis kirjutab Mihkel Kukke: "On tõeliselt hea meel, et Rapla kirik võib sellel suvel anda oma väikese panuse suure muusika meile lähemale toomiseks. Praegusel väärtuste ümberhindamise ja ühiskonnas oma koha leidmise ajal mõtlevad paljud võimalikult kiirele materiaalsele rikastumisele. Piiblis aga seisab, et inimene ei ela üksipäinis leivast, vaid kõigest, mis lähtub Jumalalt. Igapäevane leib on Jumala and, tarkus ja arukus selle saavutamiseks Jumala kingitus igale inimesele. Kiriku ülesanne on õpetada inimesi väärtustama rohkem iseend kui asju enda ümber, seda, et me ei ela siiski mitte ainult leivast. Tõsine, aga proovile vastu pidanud vaimulik muusika on alati inimest ülenud, sest see on loodud Jumala auks."

Kahjuks ei sündinud sellist muusikule omast koostegemist kokkuvõttevalt tugevat vaimu mitmest kristliku raadiojaama projektist, mis aasta algusest peale õhus olnud ja nüüd harali ning omaette ka teostumas. Neist suurima levikualaga on neljandat kuud töötav RAADIO 7, mis on kuuldav Eesti Raadio III programmi lainepikkustel õhtutundidel kuni kella üheni öösel. RAADIO 7 on sündinud Rootsi IBRA Raadio ja Eesti Raadio ühistööna, tänu millele on suudetud alles hoida Eesti ainus süvamuusika raadioprogramm. On rõõm tõdeda, et RAADIO 7-ga teevad koostööd eri kirikud ja konfessioonid; et selle raadio ümber on oma paiga leidnud paljud värske ja avali mõtetega noored inimesed; et kuulajad on elavalt reageerinud avatud telefoniga saadetele; et RAADIO 7 edastatud sõnum on langetanud kui vihmapiisk põuasele pinnasele. Mis võiks olla suurim jõulu-soov ja jõulurõõm! SOLI DEO GLORIA!

ENE PILLIROOG

Gustav Ernesaks 85

Tõusis ta varakult, nii poole kaheksa paiku. Läks vaikselt kohe vannituppa habet ajama. Siis pisut kägisevast trepist alla kööki, kus pani kohvi-vee soojenema. Vaatas postkasti ja tuli tagasi peotäie lehtede ja ajakirjadega. Oli ju käsil kultuuriloolise arhiivi täiendamine ajalehelõigete, fotode, artiklitega, üks meie mõlema hobisid. Seejärel tellisime kõikvõimalikke lehti, ajakirju nii kodu- kui ka välismaalt.

Et mind veel mitte üles äratada, mängis hommikuste uudiste raadio *piano pianissimo*.

Juhtus, et üheksa paiku improviseeris GE klaveril viisil "Miks magad sa nii kaua" ja laulis magusa une nii meeldiva moel mu silmist. Mõnigi kord tuli siis temaga duetti laulda, väljendades oma head tahet tulla kohe pärast vannituba ja nappi võimlemisharjutusi lauda katma. Ise oli ta varajane magamineja. Mina kirgliku raamatuneelajana jätin aga lapsest alates kinnikaetud lambi valgelt kaheteistkümnendi ja kauemgi.

Tavaliselt olid laual juba tassid-taldrikud, ja kui aias varajased lilled kenasti päid tõstsid, siis needki pidulikult lauda ehtimas. Aknalaul aga pikk sünnipäevalaste nimekirja, sest unustada ei sobinud ega tohtinud kedagi. Ometi juhtus, et kiire tegevuse tõttu oli midagi nagu õhku hajunud. Tähelepanematust hiljem heaks teha polnud kerge, GE-l tekkis otse uskumatuid ebameeldivusi, mille tagajärjeks tervisehäired.

Aknalaul seisis ka ajalooline nahast kotike (venna kingitus) arstirohtudega, kus kirjas, mida iga päev võtta ja kui palju just enne või pärast kohvi. See oli tõsine arvepidamine ning sugugi mitte odav...

Pärast kohvi, kohupiima, omatehtud moosisaia-juustuleiba ning peotäit rosinaid (sõime vähe, ent isukalt) järgnes lühike ja mõnus külitamine ajalehtede seltsis, siis tulid ettevalmistused jalutuskäiguks Kadriorus. Meid ootasid ju sõbrakesed oravad ja leevikesed. Viimased tulid vürinaga, südamed pekslemas, peo peale raasukesti nokkimä. Taskutes aga leidus pähkleid, sest kuidas sa jätad ilma oravanooriku, kes pisiperet kandes jõudu pidi koguma.

Kevadise looduse särtsakas pulbitsemine äratas GE loominguilise jõudluse kuidagi erilisel. Ta lausa nautis kevadist värskust, pehmet tuult, mulla musta niiskust ja lõhna, kõrget taevast, sinise imelisi varjundeid, pilv vormide mitmekesisust, lindude sirinaid, oravate lembemängu. Aga just täna olid kased nagu rohelises tülis, kastanite õrnad lehepeod ei näidanud veel õite-rohkust. Loodus oli ooteärevil, salapärane. Kuldtähed aga särasid juba ning ülaste kollased-valged õied kirjasisid mure. Kõigest sellest on ta laulnud. Ja palju.

Jalutasime ja lugesime oravaid, kumb kogub rohkem, ning

ÜKS ARGINE KEVADPÄEV GUSTAV ERNESAKSAGA

meile tulid vastu nähtavasti kaugemalt abielupaarid, kes GE-d nähes üsna kõvasti sosistasid märkisid: "Patšii Ernesaks!" Tema halli-musta-valge-ruudulist toredat sonimütsi uudistavad šikid noormehed noogutasid tunnustavalt: "Popov!" ja vaatasid isegi tagasi. Sulaselges eesti keeles teretas lõbus väike poisike jalgratta seljas: "Onu E(r)nesaks!" — Onu Ernesaks küsis vastu: "Kas laulad ka juba!" — "Long see sõitis tšuhh, tšuhh, tšuhh" ja tiirutas uhkelt meie ümber heledalt vilistades.

Äkki GE seisatas ja me nägime muusträstast, kes kahe ahvatleva niitpeene ussiga oli sattunud samast soost teeröövlite küüsi. Kaval lind laskis ühe nokast maha ja tõusis kõrgele siniohku, jättes röövlid omavahel kisklema. Äkki oli hall värvuke kohal kui pomm ja — naks! — uss oligi läinud. See väga eluline seik sundis meid pikemalt arutlema tänapäeva eetika ja moraali teemadel. Miks olime äkki nukurad?

Teeärsed kuldtähed meelitasid GE-d kimbukest tegema. Sinna lisati lehekesi, pungadega oksakesi, ülaste ümarusi ja veel üht-teist. Kaunike pisteti mulle pihku poe poole kõndides. Olen neid tillukestesse vaasidesse asetanud ja hiljem kuivada lasknud. Aga tõeliselt on need mul alles praegugi kuskil salajasest südamesopis.

Mina läksin poodidesse oste tegema, GE tiigi äärde kalu, luidesid ja parte lugema. Seal püüti ta kinni, "võrkudesse", nagu ta ise ütles, ja inimesed pihtisid oma rõõme või muresid, lootes salamisi, et võib-olla on just temal mingid teed lahti kuskil kõrgemal neid lahendada. Vahel oli see võimalik. Ent kord leidsin ta suure paju alt tiigi lähedalt mehe seltsis, kel viiner pihus ja taskupudel suu peal. Kiiresti ilmus jopi rinnastaskust uus viiner ja pudel ulatati peaaegu et kummardusega GE-le, kes eitavalt dirigeeris. Olin kohe ka paigal, et olukorda lahendada. Aga mehel oli veel kolmaski viiner ja see liikus väga sügava kummarduse saatel nüüd pudeliga juba minu poole. Täna nägin nagu jõudsin, ent mees oli tõesti sol-

vunud. Mõelda, viiner-naps, pealegi vabas õhus! Pole asjast arusaamist!!! Meie mõlema arvates on joogid rohkem külaliste vastuvõtmisel vajalikud. Igapäevatoos ei ole neil kohta. Vahet ehk üks naps saunapäeval heeringa juurde. Sellega olime nõus.

Et meil ei olnud lubatud raskusi kanda, GE-l südame ja minul väga tahapoole painduva küünarliigese (nn. tantsija käsi) tõttu, mõttes ta välja nupuka võtte: pista kepp läbi kotisangade — ja tõesti oli kergem.

Palusin GE-d Kadrioru kohvikust midagi omatahtsi osta. Maiasmokad olime mõlemad. Priiskasime (tagasihoidlikult) kohvi juures. Pealegi pidi puhvetkapis alati midagi külalistele pakkuda olema. Neid tuli ootamatult, enamasti kogu maailmast. Olime rõõmsad kohtudes, sest kuulsime ja vahetasime kultuuriuudiseid, noote. Mõningase imestusega märkasim külaliste juures teatud kohmetust, lugupeivat aukartust. Kohmetus kadus peagi meie lahtise ja sõbraliku oleku tõttu, ent kõik muu jäi. Mõne aja pärast hakkas meie rõõmuks külastajailt küllakutsed, tänukirju, fotosid ja uusaastatervitusi tulema. Täiendus arhiivile.

Tõttasime bussile ja teadsime: kohe saame istuma, käsi ja jalgu puhkama. Vanaaegse viiakusega GE ei soovitud kuidagi istuda, kui tõusja oli kena tütarlaps, naine, eriti aga vanem daam. Ent talle naerutati hoolitsemiselt, ja et mitte heatahtlikke inimesi solvata, tuli istet võtta. Ma tean, ta oli tõesti väsinud.

Kogu jõudnud, heitis GE veel kord pilgu postile, märkis arhiivile vajaliku, sorteeris kirjad, millele vastamine oli rohkem minu ülesanne.

Seekord oli GE-l pooleli midagi klaveri peal ja nii läksin mina kööki lõunat valmistama, GE aga klaveri taha, proovides ka katsetades, vahel tasakesi lauldes, ümiseses, siis leidu noodijoonetele fikseerides. Ja ka mina hakkasin kartulite podimise saatel pingsalt kuulata des millestki aru saama. See lahe kõõgimuusika ei seganud meid iialgi. Oli hubane olla mõnusalt kodus oma tegemiste juures.

Mõnikord, kui põnevus haripunktis, läksin vaikselt töötoa uksele; mu huvitatust märgates, naeratas ta: sellega oli antud luba istuda vanale poissmehe-aegsele diivanile ja kuulata — kuni kartulite ahastav vilisemine mind kööki tagasi kutsus...

Vahel juhtus, et lõuna pidi padja all oma aega ootama, sest GE nõudis mind "tööle", s.t. tema laulis ise noodist, minule mängis hääli kaasa ja nõnda kõlas uuest laulust mõnigi fraas. Aga kui ta niikaugel oli, et võis mulle kogu loo ette mängida, siis küsis, kas saan aru, mida öelda on tahetud, või — mis torbig kõrv. Ma ei kritiseerinud GE töid mitte kunagi. Kõnelesin vaid sellest, kuidas kuuldu mulle mõjus. Ometi mõistsin, et temale vajalik oli välja loetud. Ta teadis juba ammugi, et loodus oli mulle kinkinud terava kõrva, aga häält olid lihvinud algkoolist alates Päts, edasi Jürme, hiljem Karl Ots ja Ott Raukas. Tavaliselt ei öelnud ta minult kuuldud kohta sõnagi. Tuli rõõmsalt lõunale. Kuumad kartulid muna-kiluga, riisisupp, mida ta heameelega sõi, peotäis rosinaid pealekauba — kõik oli üsna asjalik meie jaoks. Kiiresti võttis GE arstirohvi ja istus veel korra klaveri taha.

Puhkus algas poole kolmest ja kestis poole viieni. See aeg oli tabu, mis tähendas, et külalisi vastu ei võetud ja enamasti lülitati ka telefon välja. Siis tuli GE-le uni kui üks kohin, niipea kui silmad kinni pani, kohe ka magas. Minul oli raamat pihus, ent peagi olin ülal kohvi tegemas. Poole viie paiku oli see suures toas laual ja lõhnas nii, et armas magajagi tuli uudistama — kohvikõrvast. See oli aeg, mil otsustasime tavaliselt õhtupoolsed ettevõtmised. Valik oli suur: kontserdid, teater, küllakutsed. Ent GE kavatses nobedasti jätkata raamatu kirjutamist, sest käsi-kirja kirjutusele andmise tähtsust aeg aeg lähenes, seepärast hakkasin mina omakorda kirjutatut ei tea mitmendat korda juba ümber lööma. See oli huvitav töö, mis pakkus vaimset treeningut, loomingulist põnevust. GE käsikiri oli raskesti loetav, kiri ise väike, sageli tähtede kombinat-

sioonid kiirkirjalikult ühte sulanud. Esimene mahasaamine tuli hiljem lahti kirjutada, et mõtet reljeefsemalt esile tuua, originaalsemat ütlemlaadi leida, erenesakslikkust säilitada. Need olid ilusad päevad. Mäletan, et viimase raamatu "Laul, ava tiivad" tähtaeg sundis mind kolm ööd-päeva oma "Cantesso" taga istuma, GE keedetud kange kohv tassiga kõrval. Kui GE hommikul ärkas, leidis ta mind peadpidi kirjutusmasinal magamas, ent töö oli valmis.

Kui ilm lubas, tegime kirjatöö vahel aias puhkepause, sest üle kolmveerand tunni polnud soovitatav ettepoole nõjatudes istuda. Ta vahtles õunapuu punge, tegi prognoose viljakuse kohta, kuulas muusträsta 146-fraasilist aariat telemasti otsas, laskis läbi peo sõnajalgade ussitaolisi keeritsaid, silmitses hr. Siili, toda okaskera, kes oma lehtlas siilidaamiga püksudes juttu ajas (meiega ei olnud neil üldse asja). Ta seisatas alati ka kaskede all, kus imeväikesed, alles hiirekõrvul taevavõtmed kõrvu kikitasid. Oma põlluks nimetas ta väikest murulappi lõkkekivide ääres.

Oli aegu, kui raske mõttepinge sundis GE-d aina edasi-tagasi käima. Siis analüüsis ta probleemide lahendusi küll siit, küll sealt ja veel viiendagi kandi pealt. Lahendused olid üllatavalt kainealt realistlikud, plaanid pikad, tuleviku poole. Ta tundis elu ja inimesi. Mingi väljapääs hetkel alati leidis, kuigi võimalda mitte kõige parem. GE oli muusika- või ka muusikaline diplomaat. Ta oskas kuulata, tähele panna, järeldusi teha. GE viha oli plahvatuslik, ent lahtus kiiresti, polnud kättemaksu järelmõjuga. Kuid ta oli väga tundlik alutuse suhtes, kannatas, kaotas tuju, ei tahtnud enam tööd teha, vaiks. Siis vajas ta hellust, sõnadeta tähelepanu, äraootamist, mõistmist.

Raamat hoidis meid vaheagadega kinni kuni õhtusöögini. Mina pärast kella kuut ei võtnud enam ivagi, GE siiski ühteist tee kõrvale. Kui olime kodus, siis AK uudiseid kuulamise alati ja ka mujalt, kuhu oli võimalik televiisori või raadionuppe keerata. Suurima heameelega vaatasime teatrietendusi. Oma lemmikud olid mõlemal. GE hindas psühholoogiliselt põhjendatud mängu, ootamatuid intonatsioone, vaimukaid leide, originaalset liikumist, head grimmi, leidlikku kostüümi, lavakujundust, mis ideele ja näitlejale kasuks tuli, koosmängu tabavust, näitleja ning lavastaja vaimuse astet. Mind kui erialainimest üllatas tema võime teist kunstiala nii põhjalikult analüüsida. Ega me kõike küll ühest lavastusest leidnud, mida oleksime soovunud. Minu kogemuste põhjal tuleb siiski öelda, et üldiselt on näitleja sageli teiste kunstilade meistrite kõrval kõige laisem — ei viitsi ta ennast täiendada, leppib sellega, mida kunagi on õppinud. Vaataja ei taha aga tunda igavust ja näha enesekordamist.

Säärane kuulaja-vaataja seisukoht oli GE-le alati hea hoiatuseks, mis sundis teda kui kunstnikku pidevalt oma füüsi- ja vaimu vormisolekuks vahendeid otsima. Harva jäi ta saavutatuga täiesti rahule. Tema vaimne sisekõrv kuulis enamasti. Tervis ja aastad ei lubanud kahjuks rohkemat. Täiuseigatsus jäi aga alati sekkuma.

NAIMA KASAK

IMATRA

Olin tänävu kutsutud osalema kahele semiootilisele ettevõtmisele: Soomes Imatral toimunud sümposion vastas igati Saagpaku sünonüümisõnastikus seletatule: "Üks teaduslik konverents... (ja) pidulik jooming ühes filosoofilise mõttevahetusega." Saksa maal Tübingenis oli juba kongress 157 kõnelda soovijaga. Nii siin kui seal räägiti märkidest. Imatra lipukiri oli "Sign in Opera". Tübingeni märgiks oli "Zeichen und Zeit". Varasematel semiootikute kokkutelekuil aktsenteeriti minu autsaiderlust, seekordseile tulin märkide tulevaga kaasa mängima. Sõnaga semiootika tähistati juba vanas Kreekas märki. Sestap see nüüdissemiootika uuribki seda nii empiiriliselt kui ka teoreetiliselt psühholoogias ja lingvistikas, antropoloogias, meditsiinis ja — last but not least — kunstides. Ongi sünninud rahvus- ja teadustevaheline info- ja kommunikatsioonistüsteem.

Märkidel võib olla allegooria, metafoori ning kõige enam sümboli tähendus. Metafoori kohta märkinud juba Aristoteles, et see avardavat meie teadmisi asjade (või nähtuste) vahelistest suhetest, ehkki neid ainult osaliselt seletades. Väga tänapäevane seisukoht. Muusikalisi märke ei saagi alati sõnusti seletada, kui need pole just wagnerlikku tüüpi juhtmotiveid. Kuulades Adolf Vedro klaverikontserti, kerkivad kujutlusele rahvapillide kõlad, sealt aga võib mõte edasi rännata rahva pillimängu kuldaegadele. Manuel de Falla orkestrile ja klaverile kirjutatud kõlaekskursus helitöös "Ode Hispaania aedades" aitavad isegi kitarriheli meenutada mänguõõtted teadvustada orientalseid imeloses, mida jätsid hispaanlastele lahkuvad araablased. (Muide, ka meilt lahkub praegu endisi võimutugesid...) Märkidena paljuütlevad on karakterseid rütmipildid, samuti viisikäikude artikulatsioonid. Märkid on varieeritavad. Ei Tubin ega meie teisedki heliloojad ole olnud pillavad uute motiivide või teemade sissetoomisel teosesse: muusikalise mõtte rikkalikuks arendamiseks on piisanud miinimumist. Sibelius on kasutanud temaatilise alusena Kolmandast kuni Seitsmendast sümfoonia ühtainsat lühikest motiivi (näiteks C-D-E(või ES)-G). Viimases sümfoonia kasvat sellest välja tromboonisoolona esitatav pidulik juhtkujund, millel on juba sümboli kaalu, sest temasse koonduv kogu helitöö juhtmõte. Sümbol võib mõttekäigu juhtida sõnulestatava juurest ainult aimatavani, ent ta võib tähistada ka väljendusvormi (inglise keeli signifier) ning sisuliselt väljendatu (signified) ühtsust.

Imatra-sümposiooni osalejad võisid elu nautida sajandi algul ehitatud juugendstiilis luksushotellis kose vahetus läheduses, mille aheldatud hiigljõud lasti vaatlejate rõmuks valla õhtuseks pooltunniks. Töötunnid kõrvalasuva nüüdisaegse hotelli konverentsisaalis jäid muidugi hommikuks.

Sõtlane Raymond Monelle tõi seal esile selliseid vastakaid ilminguid Mozarti lihtsates retsitatiivides nagu eufoorilised (vallutavalt rõõmsad) ja düsfoorilised (väljakanatamatud) märgid. Nii laia haaret kui ka detailipõnevust oli hamburglasest tšehhi Vladimir Karbusicky ettekandes "Semiootikast ooperis ja balletis". Paljude huvirahvatute ooperite saatust on see, et need ei pääse rahvusteatri lavadelt kaugemale. Näib, et nii on lugu ka Bronius Kutaviciuse, selle põnevalt ürgleedulisuse poole püüdnud helilooja ooperiga "Strazdas, Roheline

IMATRA JA TÜBINGEN

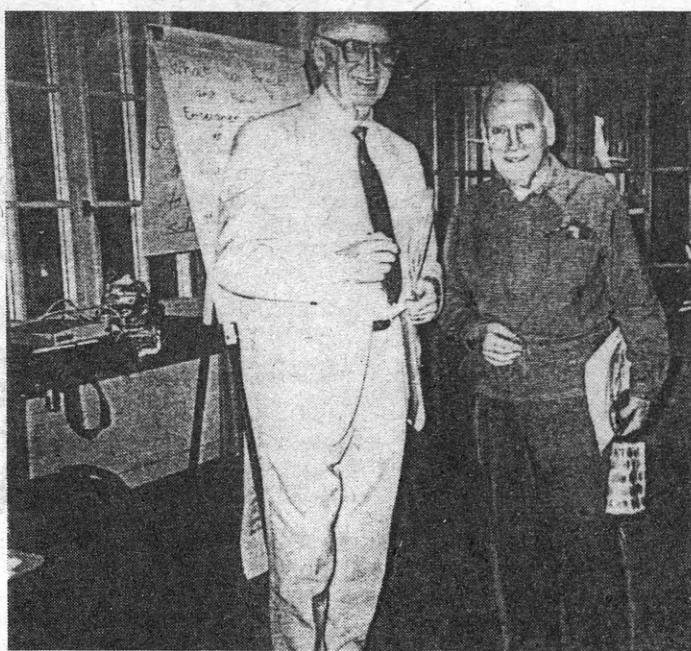
INTERMETSODEGA GSTAADIS JA BERLIINIS

Lind", millest sai küllaldase kujutelu vilniislanna Inga Jankauskiene ettekannet kuulates, millele lisandus veel videovõte. Varssavilanna Krystyna Tarnawska-Kocorowska tutvustas Tadeusz Bairdi ooperit "Homme", käsitledes selle juhtmotive kui muusikalisi märke. Üllatas, et see ikka kultiveeritud kolapilte ja nagu rõhutatult esteetiliselt elamus pakkunud helilooja oli oma ooperimuusika rajanud J. Conradi jõhkravõitu loole. Utrechtist kohale sõitnud Leo Samama kõneles mitme autori ühistööna valminud hollandi iroonilisest tänapäevaoperist "Reconstructie". Sümposiooni peakorraldaja, Helsingi Ülikooli muusikateaduse osakonna juht prof. Eero Tarasti laskus seekord wagnerlikule lainele. Semiootilisest aspektist käsitles ta "Nibelungide sõrmuse" tetraloogia keskset naiskuju Brünnhildet. Laiemale kuulajaskonnale esinedes vaatas ta Wagneri loomingu printsiipi juba ka laiemas plaanis.

Ootamatuks, aga meeldivaks kõrvalepõikeks sümposiooni teemast oli Budapesti teadlase G. B. Némethi austri ja ungari kirjanduse võrdlev ülevaade XX sajandi esimesest veerandist. Selle perioodi autorid olid Eestiski tuntud tänu kirjastuse "Loodus" perioodilistele väljaannetele.

Sümposiooni suursündmuseks kujunes Savonlinna külastamine, mille müüride vahel hakati ooperilaulja Aino Ackté algatusel korraldama ooperietendusi alates aastast 1912. Seekord oli kõrge kivise tautaga lava valmis seatud Mozarti "Võlflöödi" etendamiseks.

"Võlflöödi" on soomlased ära võlunud: seegi kord oli suur saal publikut täis. Oli igati vaadata la vastus, tõesti hea orkester, head osatäitjad eesotsas Jaakko Ryhäsega Sarastro osas. Siiski ei puudunud ka üks "aga", mille eest hoolitses Papageno rolli esitaja. Tegutsemistahet oli temas pilgeni, polnud aga looduslapselikku lihtsameelsust ja siirust, mida asendasid agulipoisili-

Sir Yehudi Menuhin ja Leo Normet Gstaadis.

kud maneerid. Papageno peab ju oma loomulikkuses olema võrdõiguslikuks vastasmängijaks Sarastrole enesele, sellele headuse ja tarkuse kehastusele. Papageno lihtsalt keeldub minemast läbi tule ja vee vabamüürliku rituaali kohaselt: milleks talle see?

"Võlflöödi" pole vastandatud ainult hea ja kuri (ühelt poolt Sarastro, prints Tamino ja Pamina, teiselt poolt Öökuninganna ja moorlane Monostatas), vaid ka kõrge ja üllas ning rahvapärastel lustlik. Nõnda siis veel kord, ka oma elutöö lõpul, oli Mozart loonud shakespeareliku teose.

Seda tõstsin esile ka oma ettekandes "On the Magic Flute" just enne sõitu Savonlinna. "Võlflöödi" on ühtlasi tulevikule viitav teos, Wagneri kõiki kunstiliike koondava Gesamtwerk'i eelkäija. Tegelikult on Wagner seda tunnistanudki: tema kõige pühalikumas ooperis "Parsifal" on sisulisi kokkulaangevusi Mozarti selle kõige rõõmsameelsema teosega. "Võlflöödi"

lauldakse kristlikke koraale, milles agab austatakse muinasegiptuse jumalusi Isist ja Osirist. Koraalides on kõvasti kergendatud barokist pärineva raske polüfoonia kaalu. See tagab kogu muusika ilusa ühtsuse. Niisugust helitööd on mõnus analüüsida nii vanal kui ka uuel, see on semiootilisel viisil.

ESIMENE INTERMETSO

Kui sain kutse sõita Gstaadi, hakkasin seda otsima Šveitsi kaardilt väikesest taskuatlassest. Aga seda polnud ka suuremas. Lõpuks saadeti mulle maakaart ja muu materjal. Sõita tuli sinna kord meretsi (s.o. Helsingisse), kaks korda õhtuti ja Šveitsi jõudes veel kaks korda maatsi, täpsemini rongitsi, algul piki Genfi järve pikka kallast ja lõpuks mägede ning orgude vahel loogeldes. Sattusin sinna maale selle tõttu, et Eesti Muusika Nõukogu oli kuulda võtnud IMC/UNESCO Euroopa Muusikanõukogu ja Rahvusvahelise Sir Yehudi Menuhini

Assotsiatsiooni palvet välja valida Eesti kool, kus õpetatakse hästi muusikat, ehkki mitte päris muusikakooli tasemel. Meie juhatusel pilk jäi peatuma Tallinna Vanalinna Muusikakoolile ning täitsimegi selle kooli rajaja ja õppejõu Reet Nikkeli abil üpris üksikasjalise ankeedi. Nii sattusime koos temaga sellesse kõrgmägedest ümbritsetud ilusasse kohta, sest meie Vanalinna Muusikakool valiti 207 Euroopa kooli seast nende 7 hulka, kellele nüüd hakatakse pühendama rahvusvahelist tähelepanu. Kolmel päeval toimusid loengud ja arupidamised, kõik Sir Yehudi Menuhini eesistumisel. Lordist maestro oli hiljuti Tallinnas dirigeerinud ja oma esimeses kõnes puudutas Eestitki. Tsiteerin:

"Lääneriikides, eriti Lääne-Euroopas ja Inglismaal avaldatakse ettevalmistamata noortele väga suurt survet. Neid näeb halbades koolides, kus nad kogunevad salk-konniti. Paljud neist ei tahagi kooli minna, samas aga on kool ikkagi kogunemiskoht, millel on vähe ühist hariduse mõistega, eriti raamatuharidusega. (...) Minu arvoates tuleb seda väiksemates maades vähem ette. Neist on siin esindatud Eesti ja Taani. Tõenäoliselt on seal probleem vähem, sest nende elu on looduslähedasem. Pealegi on eestlastes siiani suhtunud väljakutsuvalt." (Tahtmatult kerkib silmade ette Kožreovi Tartuffe'i meenutav nägu.) "Milline see väljakutsuvus ka poleks olnud, nad näivad olevat säilitanud ühtsuse: nõuab ju väljakutse reageerimist ja reageerivadki nad ühtselt. Selle tõttu ei lagune nad koost. Ometigi, Eestis, Taanis, Ungaris ja küllap ka Šveitsis kajastuvad — võib enamgi ütelda — kogu muu maailma probleemid."

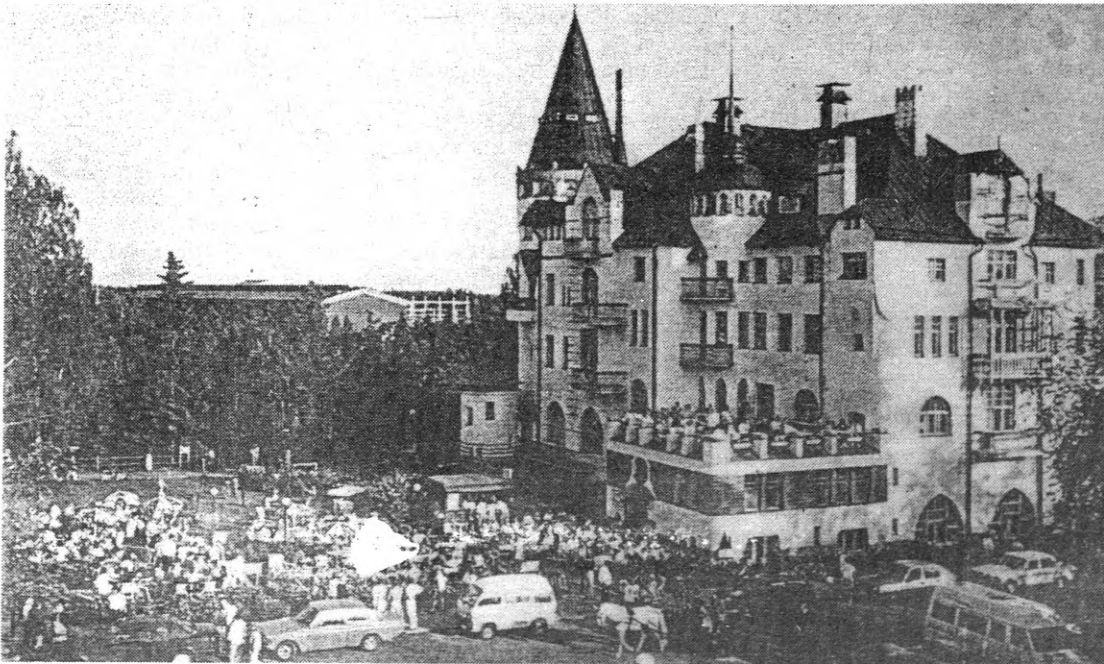
Sedasi said arutlusaineks nii musikaalsete, vähemmusikaalsete kui ka halvate teele sattunud laste probleemid. Reet Nikkel kõneles Vanalinna Muusikakooli õppesüsteemist ja eksperimentidest, millega alustati kuus aastat tagasi, arvestades sealjuures laste loomupärast loomingulisust ja vaimuvabadust. Ent tegutemisvabadust ei saa olla ilma vastutustundeta. Olles küll juurdunud oma kultuuris, tuleb olla avali teistegi kultuuride suhtes. Ainutundmine on oluline, kuid kõrgemaks eesmärgiks on jõuda esteetilisuse teadvustamisele.

Viimasel tööpäeval tegin lühietekande ülestõusnud probleemistiku kohta. Kõnelesin õpetaja isikupärasusest, millesse peaksid teadmiste laiaulatuslikkuse kõrval koonduma ka sügavutiminek võime, tasakaalukus ja hea huumorimeel. Sektsioonitöös osaledes rõhutasin rütmiliste tähtsust, samuti suutmist koorilaulu ja tantsude abil sisse elada teistesse ajastustesse. (Abivahend ajaloo õppimisel!) Tähelepanu äratas soovitus õpetada lapsi menuetti tantsima, sealjuures kinni pidades tolleaegsest kombestikust.

Väga suures telgi tüüpi kontserdisaalis toimus Londoni Filharmoonia orkestri kontsert, muidugi Sir Yehudi Menuhini dirigeerimisel. Nii kontserti kui ka istungeid juhatas ta õige elurõõmsalt. Menuhin, sündinud 1916, seisab joogasüsteemi kohaselt iga päev pea peal. Seegi on semiootiline märk.

TEINE INTERMETSO

Sattununa Saksamaale veetsin mõne päeva Berliiniski. Müüri seal enam pole, müüri vaimu on veel tunda. Tarvitseb vaid piki Potsdami tänavat Sanssouci poole sõita, ületades varem piiriks olnud silla, kui linna ilme kohe muutub.

Imatra Jugendstiilis luksushotell.

Ooperimajades ei juhtunud midagi sissekutsuvat olema. Käisin siis operette ja muusikale etendavas "Metropol"-teatris, mille trupp külastas 1989. aastal Tallinnagi. Meie nähtud Lincke opereti "Frau Luna" esitusest jäi parem mulje kui seekord kohapeal nähtud-kuuldud Fred Raymond'i opereti "Mask sinises" lavastusest. Ega rõõmistanud orkestergi: opereti originaalpartituur oli asendatud mingi töötusega, milles domineerisid vaskpillid. "Mask" on ju 1930. aastate operett: siis valitses keelpillide, eriti viiulite kõla. Nüüd kõlasid lüürilised stseenid trompeti saatel, mis kostis lihtsalt kohatuna. Lavastuses esinenud maitsetusi ei taha üles lugema hakata. Oli siiski ka häid osatähtsi, ainult mitte meespeaosalise poolt. Esimene armastaja operetis jääb boheemilaseks härrasmeheks. (Ilmselt oli seda meil ka filmide kaudu tuntud Johannes Heesters, kelle üheksakümmendat sünnipäeva kaavatseb "Metropol" veel eeloleval aastalõpul pühitseda.) Selles rollis esinenud tegi kõik, et seda mitte olla. Ju see pidi kõnealuse etenduse märk olema, nagu ka ainult "banaaniseelikus" ringikepslev tantsijanna. Jumal tänatud, et meil lavastatavates operettides hoitakse ülal taset ja ajastutunnetust.

TÜBINGEN

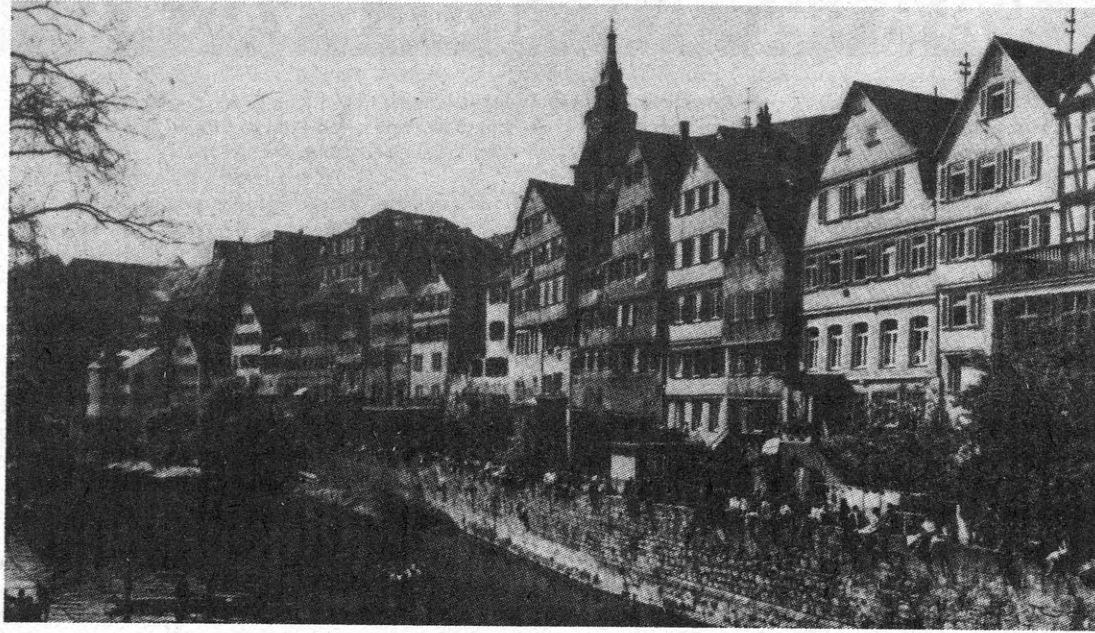
See on väike ülikoolilinn. Selle vanalinna võiks stiilselt ja põnevuselt, Neckari jõe kaldal linnamüüri ääres asuvatelt sajanditevanustelt majadelt, kõrgetelt mäenõlvadelt ja raudteejaama ümbrust kaunistavalt luigetiigilt nimetada tänapäeva inimese kombel kas või Saksa Disneyland'iks, ainult et igati ehtsaks.

Tübingeni tuntud vana ülikool koos Saksa Semiootikahinguga oligi kokku kutsunud juba seitsmenda rahvusvahelise kongressi üldnimetusega "Märk ja aeg". Alguses olid plenaaristungid, kus astusid üles armsad inimesed armsate sõnavõtude, soovide ja tervitustega. Ettekannete kuulamine ja arutamine toimusid kahekümnes sektsioonis, teeside (altas abstrakte) äratükkimiseks läks vaja 198-leheküljelist väljaannet. Kui nüüd olen kõigi teesidega tutvunud, hakkab tuline kahju, et veetsin viisakalt kogu aja meie üheksandas sektsioonis hüppes käimata.

Põhiliselt räägiti aja ja märgi vastastikusest seosest ja mõjust. Mingil määral varieeriti juba Henri Bergsoni poolt paikapandut, kes ja gas aja ühelt poolt abstrakteks, ruumituks, ühetooliseks, mõõdetavaks ja intellektile meelepäraseks kellajaks, teiselt poolt aga konkreetseks, ruumiliselt tajutavaks, muutlikuks ja intuitsioonilisele ülelatavaks tegelikuks kestuseks (durée réelle). Muidugi on huvitavam tegelda kestusega, mis toimib inimese teadvuses: seal muutuvad koos olevikuga üheks voolavaks tervikuks nii minevik kui tulevik. Selline aeg ei lahuta, ei löhu ega lahusta, küll aga seob ja loob. Iga uus üleelatatud sündmus muudab ajutiselt ka koaliteeti, säilitades ometi sisetava ühtsuse kõige olnud ja loodetava või kartmapaneva tulevaga.

Sain Tübingeni kutse päris varakult ja ilma kongressi põhiteema nimetusest. Nii jäigi mu teema "Jugendstil aus dem semiotischen Gesichtspunkt" põhilise probleemata kohandamata. Käsitelles juugendstiili, millel on palju nimetusi, nagu setsessioon, art nouveau jne., mida nimetan vajadusest ühise nimetaja järgi süntetismiks, lähtusin ka semiootilise käsitelu juures selle peamistest oma-

dustest. Nii jäigi tähelepanu teravdamata selle loomesuuna väliselt märgatavatele muutumistele tema olemasolu saja aasta jooksul. Eks need muutumised oluks eri perioode iseloomustavateks märkideks. Minu teesid võeti kohe vastu, triiki-ti ära ega küsitudki teema suhet ajaga. Õnneks ei osutunud ma siiski valgeks vareseks, neid leidsin veel.

Tübingeni stiilne vanalinn Neckari jõe kaldal linnamüüri ääres.

Lülitades oma senikasutatud mõisteid semiootilise süsteemi, omandavad need mõneti avarama tähenduse. Kui kasutada XX sajandile omase struktuuralse mõtlemise tähistamiseks semiootilist terminit isotoop, siis hõlmab see heterogeense muusika kõiki avaldumisevorme ja tasandeid, seega eri loome- ja stiilsuundi ühendavat ajalist ühtekuuluvust. Samas on iga loomesuund semiootiliseks modaalsuseks, mille piirides loob iga kunstnik vastavalt oma individuaalsusele, seega inimesestades seda. Suur isotoop koosneb viiest modaalsusest, mis täiendavad üksteist, samas tuues sooja poesiaühingust vormi- ja struktuuriprobleemidesse, mis ju eriti huvitavad semiootikuid. Modaalsustest impressionismi valdkond vajab valguse- ja avaruseelamusi, ruumilisuse taju on siivendatud duur-moll-süsteemi kütkeist vabanenud värvikad akordijärgnevused, mis on hiljem teed andnud sonoristlikele tämbriühingudele. Ekspressionismiga seostuvad sissemaailma mikrokosmos ja atonaalsuse põhijatus, märgistades suurlinna de elanike tihti paigastrihikunud hingeelu, ka sõjavõitlusi. Kaldumisi groteski leidub C. Chaplini filmides, George Groszi ja Gori karikaatuurides. Omaette märgiks on ka ekspressionismi puudumine eesti muusikas. Neoklassitsism eelistab barokiaegseid vorme, millel on vastandina XVIII sajandil loodud rahvuslikku värvingut. Schönberg on sellesse modaalsusesse mahutanud ka oma dodekafoonia. Primitivismil pole midagi ühist algelisega, küll aga kasvab see välja algsest. Toimimisjuhiseks on *pars pro toto*. Loovkunstnik tugineb oma ideed ellu viies ainult osale, tervik peab sündima tänu kunstist vastuvõtja (küll on kohmakas sõna!) kujutlusvõimele. Väikese näite võib pakuda šarž: ühe-kahe tabava joonega viisandatud "portree" pole raske kujutatut ära tunda. Muusikas võib tervet lugu valitseda ainult üks juhtintervall. Carl Nielsen'i Viienda sümfonia kummalgi osal on oma juhtintervall, mis asendab toonaalsete vormimoodustavat rolli. Ka rütm, mille osatähtsus XX sajandi muusikas on tugevasti tõusnud, kuulub sellesse modaalsusesse.

Süntetistlik muusika on kujutatult kunstilt laenanud koloriidimetuse, viimati nimetatut kasutab "vastutasuna" rütmitermini. Iga-sugused jumalikud (à la Debussy) ja mittejumalikud arabeskid ongi rütmiliselt korraldatud: tihtipeale esinevad need taimornamentide kujul, vihjates selle modaalsuse seotusele loodusega.

laste juures K. Rauast Tõnis Vindini.

Nagu kujutatavas kunstis võib ka muusikas mõneti tingimisi jõuda deformatsioonini. Võrreldes varasemate sajandite homogeenset (juhtoon-toonikale "kohustuslikult" tuginevat) isotoopi praegugi kehtiva heterogeense isotoobiga, võib viimasena mainitu mõjuda lausa defor-

matiivsena. Võrreldes Schuberti hilisema Schönbergiga.

Mõeldes semiootikale olen ikka sattunud esteetilise elamuslikkuse ja vormi vahetavate juurde. Üks tippsemiootikuid Umberto Eco on oma raamatus "Semiootika ja keelefilosoofia" avaldanud arvamust, et "romantiline esteetika ainult kirjeldab, millist mõju avaldab kunstiteos. (...) Semiootika ei suuda täielikult selgitada esteetilist naudingut, mis sõltub paljudest semiootikavälisest elementidest", ja lisab Hjelmslevi seisukoha, et "semiootiline tõlgitus tegeleb vormidega, esteetiline selle vastu asja olemusega (with substances)". Vormist võib tõepoolest huvituda ja seda esteetiliselt seisukohast imetellagi. Enamgi pakudes hüüatas luuletaja Aleksander Blok kunagi: "Vorm — see on jumal!" Ent vorm on ikkagi ainult üks osa tervikust. Mängeldes võib vormi taandada kuni luustikuni, nagu hollandi kunstnik Toorop taandas välismaailmast valitud objektide geomeetriselise vormideni, peamiselt sirgjoonte, ruutude ja ristkülikuteni. Õnneks võivad modaalsused end eest hea seista: nende tiiva alla mahub ka semiootiline teaterlik kategooria (actorial category), mis samuti aitab elamusi esilekutsuvat kujundlikkust välja tuua. Pealegi pole semiootikamaailmas veel ühtset terminoloogiat välja kujunenud, nii et Eco, Peirce'i, Greimasi, Nattiezi ja teiste juhtivate mõttemeeste terminid ning vaated ei tarvitse veel igas suhtes kokku langeda.

Kes meid keelaks vaadelda nii süntetismi kui ka semiootikat huvitava mänguna! Johan Huizinga raamatust "Homo ludens" võib lugeda: "Mäng toimub väljaspool mõistuslikke norme, kohustust ja tõde. Seesama kehtib ka muusika kohta." Kui lingvistid selle vastu protesteerisid, võiks neil õigusküll olla. Inglisekeelses sõnastuses on nad ju teadlased (scientists), muusikateadlased on aga õpetlased humanitaaralal (scholars). (Termin muusikateadlane on ilmselt tuletatud saksaakeelsest Musikwissenschaftler'ist). Reinhard Gerlachi raamatus "Musik und Jugendstil der Wiener Schule 1900—1908" on kirjas nii: "Lapselikkus Viini kool-

konna juugendstiilis avaldub ülesäämisest sellistest mõistetest nagu "mina" ja "maailm". (...) Laps on ju üks ja sama oma maailmaga. (...) Leidub ka täiskasvanuid, kes on säilitanud oma lapselikkuse." Kuidas mitte lisada siia Jean Cocteau sõnu kirjatükist "Korralekutsumine" (Le Rappel à l'Ordre): "Lastel on maagiline võime muutuda kelleks tahes. Poedid, kelle lapsega on säilinud, kannatavad palju selle võime kadumamineku pärast..."

Inimkonna lapsepõlv oli müüti-de sünniaeg. Stiliseeritus tõstab kunsti argisusest kõrgemale, muudab kujutatut rituaaliks, mis omakorda avab ukse müütilisusse. Müütide mängulisust võeti tõepärasena. Tänapäeva kunstiloomingusse ilmununa tundub müütiki tõepärasena, andes kujutatule ajatuse dimensiooni. Nii saab süntetismi oma aja peegelpildiks.

Nüüd ka Tübingenis kuuldust. Eriti aktiivne konverentsidest osavõtja on olnud Raymond Monelle, kes seekord kõneles reaalsest ja virtuaalsest (tõepärasest) ajast Bachi klavipillisiütides. Galanteeriateks kutsutud süüdiõades tuleb eri ajatunnustuste vastuolu eriti ilmsiks. Ilmuvad asümmeetrilised kordused ja imitatsioonid, diminutsioonid ja petlikud rütmid nagu eraldamaks neid süüdiõade tõelistest tantsudest. Allemandideski on ebasünkroniseeritust ja teisi "ebavõtteid", mis tekitavad eri ajamõõtude rikka kontrapunkti.

Krystyna Tarnawska-Kaczorowska jälgis kahte domineerivat protsessitüüpi muusikalises vormis. Protessuaalsele tüübile on omased liikumine, pingestatus, konfliktus, kontrastid, transformeerumine jne., mitteprotessuaalsed tüübid kesken-duvad järelejätmatusel, puhtale eksistentsile, mediteerimisele. Siin allpool nimetatud bergsonlikku tegelikku kestust on vaadeldavas ettekandes puudutatud kui meditatiivset aega, mis hõlmab minevikku, tulevikku ja olevikku. Esineja leidis seda Messiaeni, Pärdi ja Lutoslawski ning teistegi poolakate muusikas.

Tšehhitari Jarmila Doubravová väitel on meditatsioon tegelikult kõrgaktiivse tegevuse märk, seevastu agiteeritud muusikas pakub küll "lõplike lahendusi", jõuab aga ebakindlate teotsinguteni.

Pariisis tegutsev ungarlanna Marta Grabócz tutvustas muusikaliste näidete varal flöödi ja muundatud heliga lõõkpillide tämbrite vahelisi dialooge. Tämbriühingute vaheldumisel võib tekkida oma hierarhia, millel ei puudu ka vormimoodustav roll. See ettekanne ergutas paralleel-tõmbama üha peenemaks muutuvat tämbriühingute ja Jaapani koolides oleva värvuseõpetuse vahel. Süvenedes iga värvuse kümnetesse variantidesse, võib avastada, et igatüki neist häälestab vaatleja tundeskaala eri lainealale. Selliseid avastusretki iseendasse pole me veel oma koolilastele korraldanud.

Kuuldud ettekanne test tundusid need mulle kõige huvitavamad. Avanesid uued vaatealad või siis said uue kandepinna kunagi peast läbi käinud ja realiseerimattõttu juba kustunud reaalsemõtteterad. Eks seda tulegi loota heatasemelistelt konverentsidelt.

Selle loo kirjutamise ajal lahkus jäädavalt suurim filmsüntetist — FEDERICO FELLINI.

LEO NORMET

● AKADEEMIA ●

"Akadeemiat" on vahel nimetatud elitaarseks ajakirjaks. Sõna "eliit" tähendab "väljavalitud" ega kõla olemuslikult demokraatliku mõtlemisega eestlase kõrvus just kõige paremini. Kui ütleme umbes nii, et igal rahval on oma eliit, ja lisame, et eesti eliit on aina tähendanud haritlaskonda (mitte aadlit või suurokodanlust), võiks ju "Akadeemia" elitaarseks nimetada. Eelistaksin siiski öelda, et ta on ajakiri haritud rahvale, ja kui taas korraga sedagi, et ainult haritud rahvana on eestlastel tänapäeva maailmas võimalik säilida, olekski "Akadeemia" olemasolu põhjendatud. Ta arvestab avarate huvidega lugejaid, kel on enam-vähem korralik keskharidus või sellele vastav iseõppimistase, — ja selliseid lugejaid on seni tõepoolest jätkunud!

Maailmateaduse tutvustamine, selle seostamine eesti kultuuriga, tõelise demokraatia õpetamine (just nimelt: õpetamine) aastail 1937—1940 ilmunud "Akadeemia" jälgedes, võitlus eesti keele akadeemilise taseme eest — need taotlused peaksid olema lähedased paljudele, ärksaist abiturientidest alates ja ministritega lõpetades. Sest kes meist ei ole kohustatud ennast harima, kas või nende lünkade täitmiseks, mis asja-seist aastakümneist meie vaimsesse arengusse jäid!

Uut aastakäiku alustades on toimetust teostamas mõndagi kava. Nn. järjejutuga tahame seekord tutvustada Sigmund Freudi. Filosoofia ja religiooni alal tulevad lugejate ette niisugused nimed nagu Platon, uuestast ajast Bultmann ja Lévinas. Jätkame meil vähe tuntud rahvuskultuuride tutvustamist: ettevalmistamisel on mari, retoromaani, vana-jaava materjalid. Ilukirjanduse poole vaadates, pakume lugejatele Rainer Maria Rilke ja Marina Tsvetajeva kirjavahetuse ja ühe Fernando Pessoa dialoogi. Viidaku need mõned näited "Akadeemia" taotluste mõttele: Eesti ei ole provints, vaid orgaaniline osa üha avarduvast maailmast!

AIN KAALEP

● HORISONT ●

Peaegu poolteise sajandi eest asus papa Jannsen eesti rahvale pajatama maailmast ja mõnest muustki huvitavast asjast, mis sääl seest leida on. Ehk tuleb eestikeelse imekirjanduse juuri otsida sealt, ehk aga hoopis veelgi varasemast ajast, mil Peter Ernst Wilde oma terviseõpetuse maarahva ette tõi. On sellega kuidas on, eesti rahvas on läbi aegade teadmisi jagavast kirjandusest lugu pidanud.

Varemalt imestati: näe, nii pisikesel rahval on oma entsüklopeedia, televisioon, teadusterminoloogia! Kui nüüd sellest imestamisest eeskuju võtta, siis tuleks avaldada üllatust ka niisuguse tõsiasja üle, et meil on 27 aastat välja antud oma originaalset populaarteaduslikku ajakirja. Imestamised on täna aga asendunud mure ja hädahüüetega. Kuidas seda kõike, vähem või rohkem ainulaadset, mis meil on, alles hoida? Ja ega alleshoidmine veel eesmärk omaette ole, kultuur püsib vaid muutumises, arengus.

PEATOIMETAJAD

VAATAVAD TULEVIKKU

Mis suunas "Horisont" kavatseb uuel aastal muutuda?

Teemavalikult on "Horisont" olnud laiahaardeline ja sedamoodi ta ka jätkab. Püüame iga numbril 48 lehekülge nõnda ära jaotada, et rahule jääks nii humanitaariast, loodusest, meditsiinist kui ka täppisteadusest huvitunud rahvas. Me teame, et ajakirjal on praegu 22 000 lugejat, kelle hulgas leidub nii kooliõpilasi kui pensionäre. Suur lugejaskond eeldab üldarusaadavat keelekasutust. Nobeli füüsikapreemia laureaat Georges Charpaki sõnade kohaselt on teadlastel viimane aeg välja tulla oma getodest ja laskuda maa peale vandlitornidest ning rääkida lihtsalt ja selgelt, mida nad teevad. Muidu kaotavad nad rahva, see tähendab valijate toetuse. On ka öeldud, et kui tuumafüüsik ei suuda oma vanaemale ära seletada, millega ta parasjagu tegeleb, siis ei saa ta ka ise sellest aru. "Horisont" lähtub neist mõteteradest ja üritab pakkuda keerukat lihtsalt ja üldarusaadavalt. Loodame tasapisi muutuda üha tarvilikumaks ka gümnaasiumiõpilastele ja noortele tudengitele, kellele ajakirjas leiduvad üldhuvitavad artiklid võiksid olla meeldivaks täienduseks koolist saadud teoreetilisele teadmisele.

"Horisont" jätkab vanade rubrikidega, nagu "Uudisveerud", "Vastab...", "TV & Raadio maailm" ning alustab uut — "Kerge küsida".

Tasapisi kasvab ajakirja vastutus, sest üha raskemaks läheb Eestis informatsiooni hankimine selle kohta, mida uut, olulist ja huvitavat sünnib teadusilmas. Populaarsete teadusraamatute ilmumine on peatunud, suured ajalehed, raadio ja televisioon pöörduvad harva teadustemadepoole. Ehk on põhjus ka selles, et teadusest rääkimine arusaadavas ja huvitavas keeles nõuab erakordselt palju tööd.

Aastalõpuks on "Horisondil" pakkuda oma lugejale ja kõigile teistelegi huvilistele ka üks meeldiv üllatus — unikaalne kuukalender.

Hääd ja edukat uut aastat kõigile "Horisondi" sõpradele ja ka "Sirbi" lugejale soovides

INDREK ROHTMETS

● KEEL JA

KIRJANDUS ●

alustab 1994. aastat häirekella löömise eesti keele nüüdiseisu asjas, ja loojajaks on Andres Langemets, Eduard Vääri ning Juhan Peegel. Täname keelesituatsiooni ja keelepoliitika tulevad kõneks ka edaspidi, näiteks Leena Hussi arutluses keelekümblusest kui keeleõpetuse uuest viisist. Püüame oma käsitusi viia ka laiemale, rahvuspoliitika põhiküsimuste juurde, milles praegu on liiga

palju minnalaskmist ja ühepäevameeleolu. Avaldamisele tuleb materjale murretest ja murrakutest, näiteks Tõnu Tenderi "Võru kirjakeele loomisest".

Jätkuv tähelepanu väliseesti kirjandusele hakkab tutvustustel ja kirjelduselt üle minema süvenemisele ja üksikasjete detailsemale käsitlesele — nüümoodi läheneb Enn Nõule Olev Remsu; vaatluse alla tuleb Helga Nõu proosa (Rutt Hinrikus), ootame Ivar Grünthali vastuseid toimetuse küsimustele.

Aasta keskpaik toob kaasa sissevaateid meie kaasaegse kirjandusteaduse moodsasse terminoloogiasse ja tutvustavaid materjale tänapäeva kirjandusteadlastest.

Kirjandusajaloos lisandub Koitula-käsitlustele, mis ilmusid 1993. aasta detsembrinumbri, rida uusi uurimusi; eri aspektidest tulevad 1994. aastal vaatlemisele J. V. Jannsen, Jaan Bergmann, Andres Saal, Aino Kallas, August Gailit, Reed Morn, August Annist, Elsa Enäjärvi-Haavio.

Rahvaluule valdkonnas aimub väike diskussioon rahvalaulude keele muutuvusest (jaanuarinumbri ilmub sellekohane käsitus Paul Alverlt), Arvo Krikmanni artikli pealkirjaks on "Suure Ahela Metafoor — või muukraud vanasõnade semantikas?".

Vähemalt alguse saab "Keele ja Kirjanduse" lisaväljaanne, esimeseks autoriks on prof. Felix Oinas.

Lõpuks ei saa ütlema jätta, et praegu — 16. detsembril — on küsimus "kuidas elada?" kõrvuti varjutatud küsimusega "kas üldse elada?", ajakirja olemine või mitteolemine oleneb suuresti tellimistest, mille koguarvu veel ei tea.

Aga igal juhul olgu tõsiselt tänu "Eesti Tubakas", kes pärast suvist suurejoonelist toetust orielifestivalile andis (Rahvuskultuuri Fondi kaudu) tugiraha meie järjekordse bibliograafiakõite jaoks, samuti Soose fondi eriotstarbelise toetuse eest.

AKSELE TAMM

● KULTUUR

JA ELU ●

Praegu on aeg, mil kõike tahetakse kangesti uut moodi teha. Loomulikult käib see ka ajakirjanduse kohta. Ühelt poolt on selle taga müügielootus, teiselt poolt loomulik reageering vabanemisele piirangute karmitsaist. Ka "Kultuuri ja Elu" toimetuses on viimastel aastatel palju arutatud ajakirja tänapäevaseks muutmise võimalusi, ent tasapisi oleme hakanud aru saama, et liigne rabistamine võib kasu asemel hoopis kahju tuua. Virvatulede lummusest vabanedes pööratakse varem või hiljem taas traditsiooniliste väärtuste juurde. Kui mõni aasta tagasi eestlane esimest korda välismaale sattus,

vahtis ta kõigepealt, suu ammuli, kaubaküllust poodides ning mõni oli koguni vihane, kui teda kaubamaja asemel muuseumi viidi. Psühholoogiliselt on seesama kordunud meie ajakirjandusturul: alles siis, kui kõmuväljaannetest saab villand, tahetakse lugeda midagi sügavamat. Kaua see aega võtab, on muidugi iseküsimus.

Konkreetselt "Kultuuris ja Elus" kõnelevad suurte muudatuste vastu veel kaks kanget — nii aated kui ka raha. Müügiedu jahtides jääks mõni rahvuskultuurile oluline valdkond katmata, samas ei näe ma kusagil selliseid summasid, mis on tasemel ajakirja tegemise vältimatuks eelduseks. Närise palga ja naeruväärse honorari eest töötamise aeg hakkab ümber saama. Selles suhtes ootan ajakirja omanikult, antud juhul siis riigilt, konkreetset vastust: kas kultuuriajakirja tegemine on töö või lihtsalt teatud inimeste hobi, mida nagu taidlustki kah natuke toetatakse?

Toimetust on igatahes valmis jätka — põhimõteteliste muutusteta, rahulikult ja rahvuslikult, et tänaste uudiste tagamisel avades vaadata tulevikku lahtiste silmadega.

JÜRI LEESMENT

● LOOMING ●

Alliksaar ütles küll mängeldes, et "ei ole paremaid, halvemaid aegu, / on ainult hetk, milles viibime praegu", aga mõnikord võib ju see hetki olla nii- või naasugune. Kõige suurem mure kõikide kultuuriajakirjade jaoks on praegu tellijate arvu vähenemine. Hoolimata sellest, et meie hinnad on erakordselt madalad, on meie lugejaskond ikkagi sedavõrd väene, et inimestel ei jätku tellimisraha.

Sisemiselt on "Looming" siiski uue aasta lävel heas seisus. Kui paaril viimasel aastal olime jätkuvalt mures ilukirjanduse pakkumise pärast, siis täna tundub, et asi hakkab paremaks muutuma. Toimetust on saanud huvitavaid käsikirju, päris nauditavaid jutte. Kummaline aga, et üks kindlaimaid kirjandusliike, luule, on meie portfellis praegu kehvasti esindatud. Midagi ikka on, aga mitte alati see, mida toimetust ihkaks näha.

Tulemas on rida põnevaid käsitusi ajakirja algatatud mõttevahetuse sarjas "Väljavaated Eesti kojust". Toimetusel on kokkuleppeid huvitava ja vastandlike autoritega. Väga pikalt seda sarja venitada ei tahaks, aga pool aastat läheb veel siiski tema tähe all.

Ootamas on muudki huvitavat, eriti filosoofia ja kultuurifilosoofia vallast. Kirjanduskäsitlustega astume traditsioonilist, ent kindlat rada. Tuleval aastal jõuavad oma esimese juubelini E. Mihkelson, T. Vint, A. Põldmäe, M. Unt — näis, kas suudame nende kohta hankida pikemaid

üldistavaid käsitusi. Toimetust tahaks küll, aga vastavaid autoreid on raske leida, noori kirjandusloolasi pole nii palju peale tulnud, et väsimahakkavaid vanu tegijaid välja vahetada või toetada. Ega see juubelipuhunegi käsitlemine mingi liiga kaunis asi ole, aga seda, et keegi toots toimetusse huvitava käsitluse tänapäeva autori kohta lausa ise ja suvalisel ajal, seda imet annab veel kaua oodata.

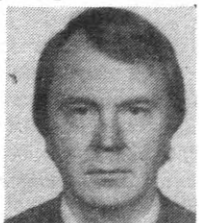
ANDRES LANGEMETS

● LOOMINGU

RAAMATUKOGU ●

Meie väljaanne toetub pikaajalisele viljakale traditsioonile, mis on end igati õigustanud, nii et me jätkame rõõmuga vanas vaimus. Meie töö arvustajad on läbi aegade tõdenud, et väljaande tase on piisavalt kõrge ja seega on meie ülesanne alati tasemel püsida. "Loomingu Raamatukogu" väljaand on ühelt poolt odavad, teiselt poolt on tõlged kõrgest klassist ja valik läbi kaalutud. LR-i on alati olnud tihedad sidemed parimate tõlkijatega, kelle tööd ja soovitusid rikastavad eesti kultuuri. Need sidemed on püsima jäänud. LR ei paku ilmselt parimat honorari, kuid ta tagab kiire ilmumise ja arvestab tõlkija eelistusi. Nii LR-i kui ka tema tõlkijaskonna puhul sobib rääkida missioonitundest. Eelõeldu ei tähenda, nagu ei arvestaks me noorte tõlkijatega. Vastupidi, kui koostöö osutub perspektiivlikuks, on alles tundmatutel tõlkijatel meie juures võib-olla kõige soodsamad võimalused trüki pääseda ja jätkamiseks impulsse leida. Kõik LR-i väljaanded läbivad nõudliku toimetamistsükli. Muide, meie toimetuse töövõlgu on tasapisi hakanud kasutama mõned kirjastused, avaldades meil ilmunud teoste taastrukke. Äkki pole see päris õiglane? Asja peaks uurima, sest olgu peale, et autoriõigused kuuluvad autorile ja tõlkijale, aga kellele siis kuulub toimetuse tööpanus? Lugejaid on meil alati jätkunud ja jätkub edaspidi. Lausostmine on muidugi lõppenud, aga see polegi ehk mitte niivõrd vaeuse küsimus, võib-olla on asi selles, et põgusama kultuurihuviga inimesed on praegu järgitult neile lähemale huvide meelevaldas. Kommertslikuse teed me igal juhul minna ei kavatse. Muidugi, me siiski arvestame tellijatega, hoidudes praegu välja andmast teoseid, mille lugejaskond on suure tõenäosusega äärmiselt piiratud. Teisalt toetame pisitasa eesti kirjandust, näiteks meil ilmunud luulekogu tiraaž on üks kõrgemaid Eestis. Väliseesti kirjanduse kodumaa lugejale tutvustamine on samuti üks meie töösuundi. LR-i toimetulemisest nagu ka konkreetsetest plaanidest on asjakohane rääkida mõne aja pärast, kui aastavahetuse pidulik meeleolu on asendunud tõise argipäevaga.

AGU SISASK

● VIKERKAAR ●

Väljavaated on ajakirjal nagu igal aastal sel ajal. Majandusliku külje pealt pole miski lõplikult paigas. Ajakirja kaanepaber pole ideaalne, aga näeb siiski nii seest kui ka pealt hea välja. See on toimetusele jõukohane ka tuleval aastal. Meie toimetajate võimekust tõestavad kõige paremini temaatilised numbrid. Teistelgi on teemakesksus aeg-ajalt päevakorral, ainult et meil need numbrid reeglina ka õnnestuvad. Tuletagem meelde: biitnikutele pühendatud number, saksa ekspressionism, vene kirjanduse nn. kolmas laine, katalaani kirjandus, iiri kirjandus, soome kirjandus, kanada, baltisaksa... Ilmu-

da ka nii, et noorte kirjutajate seltskond on üsna "Vikerkaare"-keskne. Et meie toimetuse sõel on tihe, ei jää kaugeltki igatüki pidama, ülejäänud aga saavad kogemusi ja impulsse edasiseks. Viimastel aegadel tuntuks saanud nooremad kirjutajad, kellest osa on juba auhindadenigi jõudnud, kuuluvad "Vikerkaare" autorkonda. Samas pean rõhutama, et me ei ole kaugeltki mitte n.-ö. noorteajakiri, meid on võimatu segi ajada meie nimekaimu, noorte nädalikirjaga "Vikerkaar", mis alustas ilmumist 1921. aastal. Suurtest nimedest eesti kirjanduses kuuluvad "Vikerkaare" autorkonda näiteks Valton, Saluri, Kaplinski, Kaalep, Runnel, Kallas.

Honorarid? Me maksame võimalikult head honorari.

võrdlused teistega meeldivad meile veelgi rohkem, sest mõnes lõigus pöördub võrdlus vahel ka meie kasuks.

TOIVO TASA

Selleks on kolm põhirubriiki: klassika, nüüdisaegne kirjandus ja Välis-Eesti. Avaveerud kuuluvad luulele, viimased poognad eesti bestsellerile. Oleme joone all avaldanud Enn Vetemaa ja Mihkel Muti uusi romaane, 1994. aastal teeme algust Maimu Bergi romaaniga "Ma armastasin vene last".

Koolile orienteeritud kirjutiste valikul koordineerime oma tegevust Kultuuri- ja Haridusministeeriumiga. Kohtumisel Mare Ojaga Riigi Kooliametist markeerisime ühishuvide põhisuuna. Juttu oli näiteks kodanikuõpetuseks vajalike materjalide avaldamisest. Nagu teada, on ajakiri pidevalt avaldanud eesti kirjanduse käsitusi (T. Liivi "Eesti luule antoloogia", K. Ristikivi kirjanduslugu jne.). Pidev on olnud ka rubriik "Ajaloootund", mida deideoloogiseerib ajaloo areng ise. Äsja lõppes selles rubriigis Arvo Mägi ühe-meheajaloo avaldamine. "Raduga" 1. ja 2. numbris ilmub selles rubriigis noore Valga koolimeistri Anatoli Grigorjevi põnev artikkel "Nõukogude armee ja Eesti: september 1939 – juuni 1940". See tutvustab seni teadmata dokumente Moskva arhiividest, mille jälile autor sai vahetult pärast 1991. a. augustiputši.

1994. aasta kavas on artiklisari eesti kultuuriloo kohta.

Jätkub temaatiliste numbrite traditsioon. Lähemas plaanis on prantsuse, juudi ja rootsi "paketid".

Uuest aastast pakume ka uusi rubriike. "Nimi" on seeria Eestile laiemat kuulsust toonud inimestest: Keres, Wiiralt, Lurich jne. Rubriik "Alternatiiv" peab aga aitama noori nende keerulisel teel maailma ja Jumala tunnetamise poole.

Traditsiooniliselt jätkub eesti huumoriparameetiku tutvustamine.

Mõnikord on "Raduga" süüdistatud liiges elitaarsuses. Ometi ei pea me võimalikuks latti alla lasta, et teha mõõndusi massikultuurile. Tuleb tunnistada, et meie ajal on "Raduga"-sarnasel väljaandel vägagi raske ellu jääda. See on võimalik ainult riiklike struktuuride toetusel, ennekõike tänu inimestele, kes mõistavad säärase ajakirja vajalikkust, mis oma seitsme ilmumisaastaga on saanud osakeseks riigi kultuurimaisiis. Veel hiljuti võitis meie ajakiri koos eestikeelsete väljaannetega otseselt osa võitlusest Eesti iseseisvuse eest ja tänases Eesti Vabariigis peaks tema küllaltki unikaalne nišš üsna ilmselge olema.

ALLA KALLAS

● TEATER.

MUUSIKA.

KINO ●

Jätkame ajakirja väljaandmist nii kaua, kui jätkub lugejaid — tellijaid ja ostjaid kioskitest. Küsimus ei olegi selles, mis saab ühest või teisest ajakirjast: ajakirju on ikka võimalik nii või teisiti välja anda, kuid professionaalset, sisutihedat, ilma reklaamimaterjalideta kultuuriajakirja üksnes riigi toetusel. Riik on seni aru saanud, et kultuuriajakirjanduse väljasuremine oleks üks etapp kultuurilise väljasuremisel või lahjenemisel

üldse. Raskem on lugejaprobleem. Mul endalgi on kodus lauanurgal hunnik lugemata ajalehti-ajakirju, ja nii võivad paljudki mõelda: kas tasub tellida, kui ei jõua lugeda? Meie ajakiri nagu ka teised kultuuriajakirjad nõuab pealegi süvenenemat lugemist kui suur osa muud ajakirjandust, mis kultuuriküsimustes libiseb tihti pealispinda mööda.

Meie ajakirja siiski jälgitakse: küllap meil on oma traditsioon ja vaatenurk ning me püüame vältida igasugust uuemat silmapilgutamist lugejale ja käsitleda kunstiprobleeme sügavuti. See on muidugi raske, sest ka kirjutajatel on pealiskaudsust rohkem: materiaalsetel põhjustel tuleb töötada mitmes kohas, kirjutada väga palju, pole enam aega raamatukogudes istuda ja allikatega tutvuda. On autoreid, kes viivad oma lood paremini tasuvatesse väljaannetesse, kuid siiski on ka inimesi, kelle kultuurihuvi on nii suur, et nad otsustavad oma artikli meile tuua. Ja honoraridki pole enam nii madalad kui alguses. Järgmisel aastal püüame mõningaid sponsoreid leida, et honorare tõsta, sest see on tõsine küsimus.

Oleme mõelnud nii vormilistele kui sisulistele muudatustele. Vormiliselt on neid praegu erakordselt riskantne teha, sest on ilmunud mitu kultuuri ja elu kajastavat ajakirja, mis on väga kaunid, värvilised; meie võiksime neid oma praeguse raha eest vaid matkida halvaval kujul ja siis võib-olla kaotaksime praegusegi lugeja, kes tunneb meie väljaande kaante järgi ära. Aga sellegi üldise vormi sees on meie kunstnikul Mai Eineril uuendamisiideid. Siin on vastuolu: ühest küljest peaks nagu muutuma, on aeg, aga teisest küljest — kõik on muutunud, ja võib-olla on inimestele kallis mõni asi, mis ei olegi nii väga muutunud.

Sisu puhul on muidugi asi tõsisem. Tahaksime võib-olla olla žanriliselt avaramad, et meie väljakujunenud rubriikide kõrvale või ka asemele tuleks uusi. Me tahaksime vaa-delda kunstniku suhet kunstisse, muusiku suhet muusikasse, näitleja suhet dramaturgiasse, lavastaja suhet teatrisse jne. Kunstniku eraelust, tema tegemistest siinilmas räägivad kõik teised väljaanded; sajakonna kõige tähelepanuväärsema isikuga ümber käib suur tiirlemine, ent ma ütlesin, et Eestis on veel mitusada päris huvitavat inimest, kelle juurde ajakirjanik pole jõudnud. Aga meie ei saa seda teed minna, et räägime kunstniku eraelust ja mõtetest ilma-elu kohta üldse; me püüame kõnel-da ikkagi kunstniku suhtest kunstiga ja elu mõjust kunstniku kujunemisele. See ei ole kerge, sest nõuab reporterilt või toimetajalt tugevat eeltööd; me ei maksa talle aga nii hästi, et me saaksime temalt kõike seda tahta. Kuid suund sinnapoole on võetud. Samas ei tahaks me nii keerukaks või elitaarseks muutuda, et tavalugeja meist aru ei saaks, sest meie lugejate hulgas on peale kunstiprofessionaalide ka palju arste, õpetajaid ja teisi häid Eesti inimesi, kes kultuuri armastavad.

Aga Eestil on ajakirjanduse seisukohalt üks suur nõrkus: lugejaskond on väga väike, ta ei kannu välja nii palju väljaandeid, kui praegu on peale tulnud. See on üks igavene probleem.

MÄRT KUBO

REIN LAUKS

● RADUGA ●

Ajakiri "Raduga" näeb oma eksisteerimise ja toimetamise eesmärki ennekõike selles, et aidata kaasa venelastest eestimaalaste integreerumisele eesti kultuuri. See ei tähenda siiski, nagu oleks ajakiri eemaldunud aktuaalsetest probleemidest. Muudest venekeelsetest väljaannetest kindlalt erineva ajakirja "Raduga" hoiak on muutumatu: nõukogulike stereotüüpide analüüs ja teadvuse desovetiseerimine.

Oma tänase potentsiaalse lugejaskonna loodab "Raduga" leida ennekõike vene koolides, olgu see mõtle-lev õpetaja, olgu need noorte inimeste uued põlvkonnad, kes on valmis end tunnetama selle maa tegelike kodanikena, kus nad elavad.

Ka uuel aastal jääb ajakiri kindlaks oma senistele põhisuundadele. Praegu on "Raduga" tegelikult ainus eesti kirjanduse venekeelne väljund.

Sellest hoolimata pole me keeldunud, kui keegi on olnud nõus meie honorarifondi toetama (Rahvuskultuuri Fond, Avatud Eesti Fond, Saksa Instituut jt.).

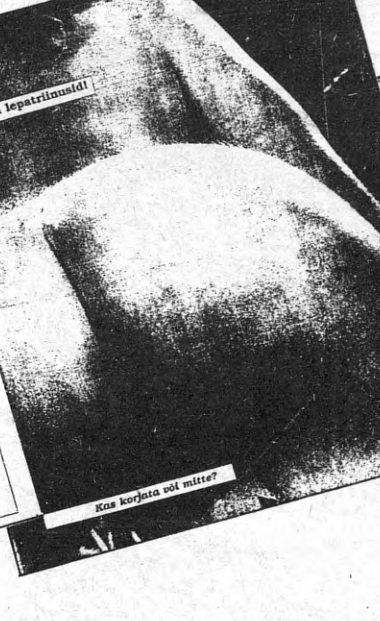
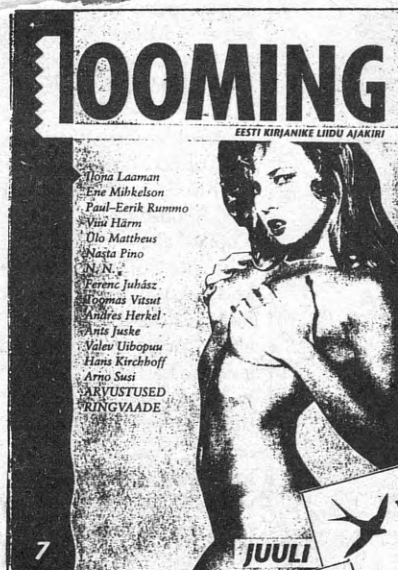
Praegu näib, et "Vikerkaare" lugejaskonna hulk on saavutamas optimaalset taset. Ma ei ütle, et lugejaid ei võiks rohkem olla, aga tuleb arvestada reaalsust: me ei tee ju ometi ajakirja igale maitsele. Hinges kripeldab pigem kahtlus, kas ajakirja pool-dajatel jätkub raha, et panna ühel hetkel lauale nõutav tellimishind. Ajakirjanduse levitamine, eriti müügi korraldamine on praegu üksainsus suur korralagedus. (Tervitan siinkohal kõiki levispetse ja umkeelseid kioskoore.)

Meie ajakirjale meeldib rivaliteet. Näiteks sõbraliku "Loominguga", küll on nende maht ju hulga suurem. Ma võrdleksin "Loomingut" kaaluka aurulaevaga, mille kõrval meie oleme elegantne "akadeemiline kaheksane". Igasugused sisulised

mas on ungari kirjandusele pühendatud number. Mõne teema küpsemine ja ettevalmistamine võtab küll aega ligi pool aastat. Kuid seda suunda me igal juhul jätkame. Kaas-aeg sunnib loobuma illusioonist, et kuukiri suudab ajaga ja ajalehtedega võidu joosta. Võidujooksuks on võimalised ehk vaid sellisel tasemel ning sagedusega väljaanded nagu "Spiegel", ehkki ka nemad kulutavad osa materjali ettevalmistamiseks kuid. Meie ajakiri on pisut ka see, mida "Vagabund" oma laadis saavutas. Püüame praegusel põneval ajal esile tuua kultuuri atraktiivsemaid tahke. Lisaks avaldame — erandina Eestis — pidevalt aktuaalset nüüdiskunsti, kuigi värvitrukk tuleb meile kallilt kätte. Sinna juurde pädev kunstikommentaar. Ainult jah, paber.

"Vikerkaarel" on hetkel vist kõige ühtsem — s e e s m i s e l t ü h t s e m — autorkond, kes meeleldi end ajakirjaga samastab. Võib öel-

Loomulikult on ka "Sirpi" nakatanud üldine mure, mis saab meie kultuurist, sealhulgas kultuuriajakirjadest. Paanikas sai kiiruga välja mõeldud esimene pähetulev idee: parandada nende ajakirjade kaanekujundust, muuta see ajakohasemaks. Järgmine mõte oli igaks juhuks peatoimetajalt järele küsida, kuidas asjad tegelikult on. Tuli välja (vt. ka lk-d 30 ja 31), et ei olegi kõige hullemad. Mida aga sel juhul teha paanikas sündinud ideega? Päris ära visata ei raatsi — ikkagi vaimutöö vili... Avaldame ta siinkohal mõttevahetuse korras, tõhusa murdosana üldisest edasiviivast kultuuridiskussioonist.

● PIKKER ●

peab plaani. Kes see koera saba ikka kergitab kui mitte ta ise. Nii minagi: nii kui "Sirp" küsib, nii kohe "Pikri" patran. See ju leiva-küsimuski, sest prii, võimalus "Pikrit" reklaamida võib tulevikus peatoimetajagi kukrusse mõne lihasendi meelitada. Muide, igasugisene tellimiskampaania mõõdukas aastal suisa leigelt, vähemasti ajakirjade puhul. Ei ilmutanud "Pikkeri" erilist indu tellitaks saada, aga see pole paraku taktika, vaid lihtlabane tegematajätmine. Me ei oska ega julge veel raha oma kaua reklaamimiseks kulutada, raiamisest rääkimata. Tuleks aga arvestada, sest mis see ajakirgi muud on kui kaup, olgugi et kultuurikaup. Ilus sõna see viimane: kohtad autorit ja hoiakad talle lugu tellides: "Hei, mees, teeme kultuurikaupa!" Olgu ehk see selleks, nagu nüüd üteldakse. "Pikker" ei või ennast siiski kultuuriajakirjaks pidada, sest kultuuriajakirjad saavad riigilt dotatsiooni, "Pikker" ei saa. Ajakirja "Pikker" väljaandmise eest peab AS "Pikker" hoopiski ise riigile renti maksma, kümme protsenti kasumist. Tõsi, seni pole veel tellimisi makstud, sest kümme protsenti nullist on teadagi null. Vaat see

teeb meele kohe kuidagi rõõmsamaks, sest saaks me "Pikri" tegemisest kasumit, hakataks meid veel kommertsajakirjaks söimama. Nüüd aga istume kenasti kultuuri ja kommerti vahel, ning kui natukene kahjumit õnnestub tekitada, võime uhkelt vastu rinda lüüa: ikka enam kultuuri kui kultuuritust.

Muide, ajakirja "Pikker" kahjumi katab AS "Pikker" üsna kultuurse äriga: veab Tallinnas laiali ning müütab teisi ajakirju ja ajalehti, nende hulgas ka "Sirpi". Taas tõestub, et võrast kaup vahendada on riskivabam ja tulusam kui ise toota. Või on see vaid praegu nõnda? Selle "praegu" all mõtlen ma ka tulevat aastat, mille kohta on juba ette teada, et trükkikultud suurenevad ligi kolmandiku, kojukanderaha kasvab peaaegu kaks korda ning kioskimüüki kroonib 18-protsendine käibemaks. Näh, vägisi kisub "Pikri" kultuuriajakirjaks... Aga dotatsiooni ei tihka küsida ja nii kalkuleeringi, kas surada seitsmele kroonile ja üheksakümnele sendile, mis tänavuse viie krooni asemel tuleval aastal üksiknumbri hinnaks plaanitud, veelgi otsa või loobuda kavatsusest kasvutada "Pikker" 68-leheküljeliseks? Või lihtsalt pingutada... autorite ja toimetuse püksirihma? See viimane

oleks muidugi kõige üllam, kuid tegevtoimetaja Ilmar Trullil on põsed juba niigi aukus ning kõige igipõlisemadki kaastöötajad viivad häbelikult, kuid siiski üha sagedamini jutu sellele, et neilgi võib kodus olla lapsi ning üüriarveid.

Jääks ka võimalus lihtsalt pillid kokku pakkida, aga vaat seda rõõmu kah konkurentidele, s.o. teistele ajakirjadele ei tee. Juba sportlikust hasardist. Ja tahtmisest tõestada, et on võimalik välja anda ajakirja ilma dotatsioonita, lausreklaamita, sponsoriteta, pühademuinalakita ja piinlikkust tundmata selle pärast, mis ajakirjas sees. Mitte et võime piinlikkust tunda atrofeerunud oleks, vaid et seda tunda ei tuleks.

"Pikker" oli huumori- ja satiiriajakiri ning toimetusele on ette heidetud, et ta seda enam ei ole. Esiteks, ta on seda ka praegu sel määral, millisel on niisugust huumorit ja satiiri, mille pärast ei tarvitse piinlikkust tunda, toimetuse meelest, mõistagi. Ütelgem kohe ära, et põhitegijatel on lausirvitamisest ja ohjeldamatust naerukõõksumisest kõrini. Tahaks nagu natuke targemad olla või vähemasti targemana välja paista, kui surmotsidusest jääb asi mõistagi kaugel. Toimetuse hoiakut võiks iseloomustada sõnapaar

m u h e m u i e, ning kui varjun-deid täpsustada, siis pigem nukker kui parastav. Juba üle aasta olemegi üritanud "Pikrit" selles vaimus ümber kasvatada ning muutused tema olemuses peaksid igale lugejale näha olema. Muidugi, küllap meeldis räuskavam "Pikker" ühele osale lugejast rohkem, kuid muutusedki pole jäänud komplimentideta ning need on tulnud isikult, kellest on meeldiv lugu pidada. Ja veel: üks lugejagi muutu koos sellega, mida ta loeb. Olevat ju inimene see, mida ta sööb, ning kui talle harjumuspärast vaimutoitu piseritasa hõrgumaks muuta, hakkabki ta vahest ajapikku lugu pidama peenest ja paremast ega nõua enam, et kõike pakutavat pööraselt üle pipardataks. Voh, mis välja tuli: "Pikril" lausa oma missioonike täita! Kuidas sa paned siis pillid kotti?

Tegelikult on AS "Pikril" kavas hoopiski uusi ajakirju juurde teha. Kas nad kõik ilmale tulevad ja ellu jäävad, näitab lähitulevik, aga mõnus on plaanipidaminegi ja mõni on ka nii kaugel, et riskiks sünnieaga prognoosida. Näiteks noore humanitaarintelligendi kuukiri "Nohik", mida toimetab Kristofer Kiik, peaks esmanumbriga maha saama jaanuaris. Nooremale koolileale suunatud "Hea Laps", mille toimetajat veel nimetada ei tahaks,

sest käed on lõplikult löömata ja leidmata ka toetaja, kes lapsukesee värviliseks teeks, tuleb kokkuklappi korral ilmale veebruaris. Veebruaris või märtsis peaksid valmis saama ka huviajakirjad "Koer ja Kass", mida toimetab Jaan Rannap, ning "Kalamees" (toimetaja nimi on esialgu ärisaladus). Viimased kaks tulevad kopsakad ja kallid kvartalikirjad ning nimetatud on neid siinkohal esmaajoonesse selleks, et mõni teine tegija vahele ei roniks, või kui kellelgi on midagi niisugust juba valmimas, ta riski-teenimesena märku annaks, et teaksime veel katki jätta. Või soovib keegi hoopistükki punkti lüüa? Ega äri anna häbeneda: võtku kontakti tel. 68 12 48 ning räägime läbi.

Milllega lõpetada? Eks ikka traditsiooniliselt, et tellige "Pikrit". Ja "Nohikut". Ja "Head Last". Ja "Koera ja Kassi". Ja "Kalameest". Ja ne.

VLADISLAV KORŽETS

Toimetus: EE0031 Tallinn, Toompuiestee 30. Postiaadress: EE0090 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388. Fax 60 18 83.

Valvetelefon — 60 17 03. Peatoimetaja Toomas Kall — 44 14 16. Sekretariaat ja tegevtoimetaja Ruth Nõmm — 60 17 03. Toimetajad: kirjandus, Peeter Künstler — 60 19 05; teater ja film, Maris Balbat — 60 12 46; kunst, Katrin Kivimaa — 60 19 05; muusika, Tiina Mattisen — 60 18 22; haridus ja teadus, Elle Anupõld — 60 19 24; Tartu korrespondent Tõnu Ehasalu — 34 573 (E ja N kl. 15—16); keeleteoimetaja, Lea Malvik — 60 17 03; korrektuur — 60 12 46; arvutikujundus, Gädvi Kuklase ja arvutiruum — 60 27 93; kuulutused — 60 19 24, 60 17 03. "Sirp" ilmub kord nädalas reedeti. Väljaandja kirjastus "Periodika", Tallinn, Põmu mnt. 8. Trükk r/e "Printall", Tallinn. Põmu mnt. 67-a. Maht 4 trükipoognat. Tellimise nr. 5593

"Sirp"
Indeks 69786

Toimetus käsikirju ei retsenseeri ega tagasta. Praaeksemplaride korral pöörduda kirjastuse tehnilise kontrolli poole, tel. 68 14 11.